

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra politologie

Konflikt mezi pastevcí a rolníky v Mali

Diplomová práce

Autor: Mgr. Pavel Vodička

Studijní program: N6701

Studijní obor: Politologie – africká studia (NPAST)

Vedoucí práce: Mgr. Jan Prouza, Ph.D.

Hradec Králové, 2021

Zadání diplomové práce

Autor:	Mgr. Pavel Vodička
Studium:	F19NK0008
Studijní program:	N6701 Politologie
Studijní obor:	Politologie - africká studia
Název diplomové práce:	Konflikt mezi pastevci a rolníky v Mali
Název diplomové práce AJ:	Clashes between herders and farmers in Mali

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Mali je zemí, jež se kontinuálně potýká se značným obdobím bezpečnostní nestability. Tato nestabilita je z velké míry zapříčiněna nelegální činností celé řady extremistických skupin, zejména těch islamistických. Ve stínu hrozby islamistického fundamentalismu však zůstávají střety mezi pastevci a rolníky, jež stále nabývají na intenzitě.

Hlavní výzkumnou otázkou je, jaké jsou možné příčiny střetů mezi pastevci a rolníky v Mali? Práce bude koncipována jako případová studie a bude čerpat zejména ze sekundárních zdrojů. Metodologicky bude využito empiricko-kvalitativního přístupu. Teoretický rámec práce bude vycházet z teoretických poznatků Babette Wehrmannové.

- BOB, Urmilla. 2010. *Land-related conflicts in Sub-Saharan Africa. African Journal on Conflict Resolution. Vol 10 No 2.*
- BRUCE, John and HOLT, Sally. 2011. *Land and Conflict Prevention . University of Essex.*
- WEHRMANN, Babette. 2008. *LAND CONFLICTS - A practical guide to dealing with land disputes . Eschborn, Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH.*
- WEHRMANN, Babette. 2017. *Understanding, preventing and solving land conflicts - A practical guide and toolbox . Eschborn, Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH.*

Garantující pracoviště:	Katedra politologie, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Jan Prouza, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	7.5.2020

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Nymburku dne 23. 6. 2021

Mgr. Pavel Vodička

Poděkování:

Rád bych na tomto místě poděkoval své rodině za podporu ve studiu a při psaní práce. Velké díky samozřejmě patří i panu Mgr. Janu Prouzovi, Ph.D., za cenné informace, připomínky a konstruktivní kritiku.

Anotace

Vodička, Pavel. Konflikt mezi pastevcí a rolníky v Mali. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, 2021, 107 s. Diplomová práce.

Centrální oblast Mali je v současnosti jedním z nejohroženějších regionů země. Přibližně od roku 2015 zde intenzivně operují islamistické skupiny, jež se na tuto oblast zaměřily od chvíle, kdy byly francouzskou intervencí vytlačeny ze severu země. Na pozadí této hrozby se země potýká se stále častějšími střety mezi pasteveckými Fulby a rolnickými Dogony, které si vyžádaly stovky obětí a tisíce nuceně vysídlených osob. Primárním cílem práce je zjistit příčiny tohoto konfliktu, a to za pomoci teoretických východisek Babette Wehrmannové. Jako výzkumná metoda je použita instrumentální případová studie. Autor práce na základě provedeného výzkumu dochází k závěru, že příčiny konfliktu souvisí zejména se slabým vládnutím a existencí dvou paralelních systémů držby půdy, jež jsou dále intenzifikovány negativními demografickými, environmentálními a socio-ekonomickými faktory.

Klíčová slova: Mali, konflikt, pastevcí, rolníci, půda

Annotation

Vodička, Pavel. Clashes between Herders and Farmers in Mali. Hradec Králové: University of Hradec Králové, Philosophical Faculty, 2021, 107 pp. Master's thesis.

The central part of Mali is currently one of the most vulnerable regions of the country. Since about 2015, an islamist groups have been operating intensively here, focusing on this area since they were pushed out of the north of the country by French military intervention. Against this background threat, the country is facing increasingly frequent clashes between Fulani herders and Dogon farmers, which have claimed hundreds of victims and thousands of internally displaced people. The primary object of this analysis is to determine causes of this conflict, using the Babette Wehrmann's theoretical framework. An instrumental case study is used as a research method. In summary, this analysis has argued, that conflict is primarily driven by poor governance and the existence of two parallel land tenure systems, which are further intensified by negative demographic, environmental and socio-economic factors.

Key words: Mali, conflict, herders, farmers, land

Seznam zkratek

ACLED – Armed Conflict Location & Event Data Project

AQIM – Al-Káida v islámském Maghrebu (al-Qaeda in the Islamic Maghreb)

ECOWAS – Hospodářské společenství západoafrických států (Economic Community of West African States)

EU – Evropská unie

EUCAP – European Union Capacity Building Mission in Mali

EUR – společná evropská měnová jednotka (EURO)

EUTM – European Union Training Mission in Mali

HDP – hrubý domácí produkt

HIIK – Heidelberský institut pro výzkum mezinárodních konfliktů (Heidelberg Institute for International Conflict Research)

IDPs – vnitřně přesídlené osoby (Internally Displaced Persons)

IISS – Mezinárodní institut pro strategická studia (International Institute for Strategic Studies)

IPCC – Mezivládní panel pro změnu klimatu (The Intergovernmental Panel on Climate Change)

ISGS – Islámský stát v širší Sahaře (Islamic State in Greater Sahara)

JNIM – Skupina pro podporu islámu a muslimů (Jama'at Nasr al-Islam wal Muslimin)

MINUSMA – Multidimenzionální integrovaná stabilizační mise OSN v Mali (United Nations Multidimensional Integrated Stabilisation Mission in Mali)

MMF – Mezinárodní měnový fond

MNLA – Národní hnutí za osvobození Azawádu (z francouzského Mouvement national de libération de l'Azawad)

MUJAO – Hnutí za jednotu a džihád v západní Africe (z francouzského Mouvement pour l'unicité et le jihad en Afrique de l'Ouest)

MZV – mezinárodní vztahy

OSN – Organizace spojených národů

PRIO – Mezinárodní institut pro výzkum míru v Oslu (International Peace Research Institute in Oslo)

RaTA – Rapid Land Tenure Assessment

RULAC – Vláda zákona v ozbrojených konfliktech (Rule of Law in Armed Conflicts)

SSA – subsaharská Afrika

UCDP – Uppsala Conflict Data Program

UNESCO – Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)

UNICEF – Dětský fond Organizace spojených národů (United Nations Children's Fund)

USD – Americký dolar (United States Dollar)

Obsah:

Úvod.....	1
I. Teoretická část práce	7
1. Konflikt – teoretické vymezení.....	7
1.1. Konflikt – obecná definice.....	7
1.2. Konflikt jako měřitelný koncept	9
1.3. Dynamika konfliktu	11
1.4. Typologie a druhy konfliktů	13
1.4.1. Konflikty dle Ženevských konvencí.....	13
1.4.2. Typologie dle hladiny analýzy.....	14
1.4.3. Typologie dle zapojených aktérů.....	15
1.4.4. Typologie dle příčin	16
1.4.5. Geograficky vymezené typologie (subsaharská Afrika).....	17
2. Konflikty mezi pastevcí a rolníky v subsaharské Africe ..	18
2.1. Stručný historický exkurz střetů mezi rolníky a pastevcí v subsaharské Africe	20
2.2. Příčiny konfliktů mezi rolníky a pastevcí v subsaharské Africe.....	22
2.3. Teoretické přístupy ke konfliktům mezi pastevcí a rolníky	24
2.3.1. Klimatické změny	25
2.3.2. Voda	27
2.4. Konflikty o půdu	29
2.4.1. Stěžejní role půdy v africké společnosti	29
2.4.2. Definice konfliktu o půdu	31
2.4.3. Typologie konfliktů o půdu.....	32
2.4.4. Příčiny konfliktů o půdu.....	33
2.4.4.1. Příčiny výrazně zvyšující spirálu násilí	37
2.4.5. Specifické konsekvence konfliktů o půdu.....	38
2.4.5.1. Vzájemná závislost příčin	39
II. Metodologická část práce	41
3. Metodologie	41
3.1. Sběr dat.....	41
3.2. Analýza konfliktu o půdu.....	41
3.3. Návrh teoretického modelu a operacionalizace proměnných....	42
III. Analytická část práce.....	46
4. RaTA analýza konfliktu.....	46
4.1. Oblast konfliktu	46

4.2.	Strukturální pozadí konfliktu.....	48
4.2.1.	<i>Bezpečnostní faktory</i>	49
4.2.2.	<i>Demografické faktory.....</i>	52
4.2.3.	<i>Environmentální faktory.....</i>	54
4.2.4.	<i>Politické faktory (správa věcí veřejných).....</i>	55
4.2.5.	<i>Ekonomické faktory.....</i>	57
4.2.6.	<i>Socioekonomické faktory.....</i>	59
4.3.	Analýza aktérů	60
4.3.1.	<i>Fulbští pastevci</i>	60
4.3.2.	<i>Dogonští rolníci</i>	62
4.3.3.	<i>Etnické ozbrojené skupiny.....</i>	63
4.3.4.	<i>Vládní složky</i>	65
4.3.5.	<i>Islamistické organizace.....</i>	66
4.4.	Pravidla držby půdy	67
4.4.1.	<i>Předkoloniální období.....</i>	67
4.4.2.	<i>Koloniální období.....</i>	69
4.4.3.	<i>Postkoloniální období</i>	70
4.4.4.	<i>Hodnocení systému půdní držby.....</i>	71
4.5.	Shrnutí a vyhodnocení analýzy.....	73
4.5.1.	<i>Stručné shrnutí</i>	73
4.5.2.	<i>Zodpovězení výzkumných otázek.....</i>	75
4.6.	Konflikt, jeho řešení a prevence	78
	Závěry.....	83
	Prameny	86
	Literatura.....	100

Úvod

Mali je poloprezidentskou republikou, která se rozprostírá v oblasti Sahelu a jižní Sahary. Jedná se o zemi s bohatou minulostí, jejíž historické kořeny sahají až do 10. a 11. století. Území dnešního Mali se v 70. letech 19. století stalo terčem koloniální expanze Francouzů, kteří postupně obsadili celé území a zemi začlenili do Francouzské západní Afriky. Koloniální správa byla spojena s uplatňováním útlaku a represivních opatření, takže se vzpoury místních obyvatel staly častým průvodním jevem koloniálního období. Zejména Tuaregové nesli koloniální břímě těžce a od začátku patřili k nejzatvrzelejším odpůrcům francouzské nadvlády (Zidek 2004: 60).

Ani její ukončení v roce 1960 však zemi nezajistilo potřebnou stabilitu. Osmileté období socialistické vlády Modibo Keity, za současného uplatňování principů centralizované ekonomiky, způsobilo hospodářský kolaps. Nespokojenost s režimem a špatná ekonomická situace nakonec vyústila v převrat, po kterém nastalo dlouhé období vlády vojenské junty pod velením tehdy mladého poručíka Moussy Traorého. Ta byla ukončena až v roce 1991 dalším převratem, který zemi sice nasměroval k demokratickému uspořádání, avšak i v následujících letech byli obyvatelé Mali svědky značné politické nestability, která bohužel stát sužuje až do současnosti.

Nejen politická, ale i bezpečnostní nestabilita se tak stala téměř symptomatickým rysem dnešního Mali, na čemž se podílí mnoho příčin. Hrozba šíření militantního islamismu je důvodem, proč v celém sahelském regionu kooperují vojenské síly G5 Sahel, které sdružují vojenské síly Burkiny Faso, Mali, Mauritánie, Nigeru a Čadu¹. Tyto regionální síly nenahrazují, nýbrž souběžně doplňují misi OSN MINUSMA v Mali, jež má mandát k podpoře malijských orgánů při vytváření

¹ Spolupráce skupiny byla oficiálně zahájena 2. července 2017 v hlavním městě Mali Bamako s cílem propojit zdroje a síly v boji proti bezpečnostním hrozbám v oblasti Sahelu (France Diplomacy 2019).

stabilizace země². Na pomoc v boji s terorismem rovněž v Mali participují členské země EU, konkrétně v rámci misí EUTM Mali³ a EUCAP Sahel Mali⁴, na které EU vynakládá značné vojenské i finanční kapacity.

Nepřehlednost a složitost situace z mezinárodního hlediska je zároveň ovlivněna i francouzskou přítomností, která doposud ve své bývalé kolonii udržuje dlouholeté vazby a mocenské sítě. Souběžně tak v regionu nadále probíhá Francií vedená operace Barkhane, která je rovněž zaměřena na boj s povstaleckými organizacemi a zahrnuje spolupráci s jednotkami G5 Sahel. Negativní vývoj bezpečnostní situace v regionu a limitovaný počet vojenských sil Francie přispěl k tomu, že začátkem roku 2020 byla operace Barkhane rozšířena o úkolové uskupení evropských zemí pod názvem Takuba, které se účastní i čeští vojáci⁵. Ti v Mali již participují v rámci misí MINUSMA a EUTM⁶.

Uvedená vojenská spolupráce je dalším pokračováním vzájemných česko-malijských vztahů, jejichž historie spadá už do období před vyhlášením nezávislosti. V rámci tehdejšího shodného ideologického směřování obou zemí byla v 60. letech 20. století podepsána řada smluv a dohod, které byly zaměřeny

² Mise je zaměřena na zajištění bezpečnosti, stabilizaci a ochranu civilistů, podporu národního politického dialogu a usmíření, napomáhání obnovy státní moci, bezpečnostního sektoru a ochrany lidských práv. V současnosti je součástí mise celkem 15 610 osob (UN 2018).

³ European Union Training Mission in Mali – Cílem mise je, prostřednictvím vojenského poradenství, výcviku a odborného vedení, poskytovat vojenskou pomoc společným silám skupiny G5 Sahel a národním ozbrojeným silám v zemích této skupiny. (Rada EU 2020).

⁴ European Union Capacity Building Mission in Mali – Mise poskytuje pomoc a poradenství vnitřním bezpečnostním silám Mali při provádění vládní reformy bezpečnostního sektoru. Poskytuje odbornou přípravu a strategické poradenství policii, četnictvu a národní gardě Mali a rovněž příslušným ministerstvům této země. (Rada EU 2019).

⁵ Zúčastněné země se dohodly na vytvoření úkolového uskupení Takuba, které poskytne pomoc malijským ozbrojeným silám v boji proti teroristickým skupinám a podpoří stávající úsilí operace Barkhane a Společných sil G5 Sahel. (Ministerstvo obrany ČR 2020).

⁶ V rámci mise EUTM je v současnosti nasazeno celkem 120 českých vojáků, čímž zde tvoří třetí největší vojenský kontingent (Ministerstvo obrany ČR 2021).

především do oblasti posílení bezpečnostního a vojenského aparátu státu. Uzavřeny byly rovněž dohody obchodního typu, které zahrnovaly například úvěr ve výši 10 mil. USD a poskytnutí pomoci ve formě tisku bankovek a ražby mincí po uskutečněné měnové reformě⁷. Jakýmsi vyvrcholením vzájemných styků z dob socialismu se stala československá návštěva prezidenta Modibo Keity v roce 1962. Poté však, v souladu se změnou ideologického azimutu Mali, intenzita kontaktů zemí ochabla, což se příliš nezměnilo ani od rozpadu socialistického bloku ve střední a východní Evropě v 90. letech 20. století (Zídek 2004: 72). Vzájemné vztahy obou zemí jsou v současnosti znovu posilovány přítomností českého velvyslanectví ve městě Bamako, které zde bylo otevřeno 28. října 2019⁸.

Mali se rovněž dlouhodobě potýká s nevyřešenou tuarežskou snahou o získání vlastní autonomie a vytvoření samostatného státu Azawád v severní části země (regiony Timbuktu, Kidal a Gao), a to již od konce 50. let 20. století. Tuarežská touha po vlastní samostatnosti nakonec vedla roku 2012 k jejich kooperaci s extremistickými islamistickými skupinami al-Káida v islámském Maghrebu (AQIM), Hnutí za jednotu a džihád v západní Africe (MUJAO) a Ansar Dine, jejímž důsledkem byla okupace severní části Mali za současného nastolení radikálního výkladu islámského práva šaría. Na hrozbu islamistické nadvlády reagovala, bývalá koloniální mocnost Francie, zahájením vojenské operace pod označením Serval, jež zde v roce 2013 intervenovala na žádost malijské vlády. Intervence sice potlačila a narušila vazby extremistických uskupení, ale spíše v krátkodobém horizontu – fragmenty a odnože jednotlivých organizací se, z důvodu nutnosti větší jednoty, posléze začaly spojovat do větších celků, aby obnovily svoji akceschopnost⁹.

⁷ S platností od 1. července 1962 byl francouzský frank nahrazen frankem malijským (Zídek 2004: 46).

⁸ Otevření velvyslanectví v Mali je skutečně výjimečnou událostí, neboť diplomatické zastoupení České republiky v subsaharské Africe je doposud velice omezené.

⁹ Tímto způsobem kupříkladu vznikla organizace Džamat Nasr al-Islam wal Muslimin (JNIM), která je zaměřena především proti přítomnosti francouzských a západních vojenských sil v oblasti (CSIS 2018).

Právě existence islamistických extremistických organizací je v současnosti jednou z hlavních bezpečnostních hrozeb nejen v rámci regionu, ale také s přesahem na další kontinenty včetně Evropy. Skupiny se podílí na organizované trestné činnosti v regionu a značně profitují na ziscích z obchodu s lidmi (výkupné), pašování drog či rozšířeného obchodu se zbraněmi a dalšími komoditami. Zejména AQIM využívá značných kontaktů a finančního zázemí pro šíření svých cílů a svého vlivu. Některé zdroje dokonce uvádí, že se organizace podílela na výcviku džihádistů, jež měli směřovat i do evropských zemí (Sidibé 2012: 31).

Ve stínu hrozby islamistického fundamentalismu však zůstávají neřešené a stále se množící střety mezi kočovnými pasteveckými a usedlými rolnickými (farmářskými) etniky, které značně prohlubují bezpečnostní nestabilitu země a mají vliv na migrační toky obyvatel v rámci sahelského regionu. Během roku 2018 a 2019 se ve středo-malijském regionu Mopti událo několik opakovaných násilných střetů mezi pasteveckými Fulby a usedlým etnikem Dogonů, které si dohromady vyžádaly až několik set obětí na obou stranách konfliktu. Tyto střety následně vyvolaly hromadné protesty malijských obyvatel, kteří požadovali po vládě přijetí okamžitých opatření, aby se tyto střety dále nevyhrocovaly (BBC 2019).

I přestože vztahy mezi etniky nebyly nikdy čistě bezproblémové, Fulbové a Dogoni spolu dokázali mírumilovně koexistovat po celá staletí. Situace se podle některých zdrojů výrazně zhoršila poté, co islamistická uskupení převzala moc nad severními regiony Mali v roce 2012. Od té doby dochází k intenzifikaci vzájemných střetů a eskalaci násilí. Obě strany se přitom navzájem obviňují z expanze násilí a tvrdí, že za útoky je zodpovědná druhá strana (BBC 2019).

Jaké jsou příčiny těchto střetů mezi pasteveckými Fulby a rolnickými Dogony a možnosti jejich nápravy? Jak je možné, že obě etnika, která spolu dokázala mírumilovně žít po staletí, jsou nyní na hranici etnického konfliktu? Hrají v těchto střetech nějakou roli zde přítomné islamistické extremistické organizace a snadná proliferace zbraní Sahelem?

V souladu s výše uvedeným odstavcem si položíme hlavní výzkumnou otázku: „Jaké jsou příčiny konfliktu mezi Fulby a Dogony v Mali?“ Bude-li to možné, práce se pokusí o nabídnutí alternativních způsobů řešení konfliktu.

Jak bylo uvedeno výše, Mali (a celý region Sahelu) se potýká s chronickou bezpečnostní nestabilitou. Vliv islamistických skupin v některých regionech naprosto ochromuje činnost vládních bezpečnostních sil a současně region Mopti, ve kterém došlo k násilným událostem, je důležitou geografickou spojnicí mezi severní a jižní částí státu¹⁰. To nás vede k formulaci první výzkumné podotázky: Do jaké míry má konflikt mezi etniky souvislost s islamistickým povstáním v regionu?

Současně se Mali dlouhodobě potýká s řadou vnitřních problémů, opakovanými převraty a politickým násilím¹¹. To nás vede k položení druhé podotázky: Do jaké míry má konflikt mezi etniky souvislost s neefektivním (represivním) vládnutím?

Metodologicky bude využito empiricko-kvalitativního přístupu formou instrumentální případové studie. Pro analýzu budou čerpány informace a poznatky zejména ze sekundárních zdrojů. Sledovaným obdobím budou roky 2012–2020; tento časový úsek volíme právě z toho důvodu, že se pokusíme analyzovat období, od kterého podle výše uvedených zdrojů začalo docházet k intenzifikaci sporů mezi oběma etniky. Sledované období končí rokem 2020, tak abychom byli schopni analyzovat konsekvence spojené s eskalací konfliktu do násilného stadia.

Práce bude strukturována do následujících částí: první kapitola bude teoretická, kde nejprve zmíníme podstatu konfliktu obecně, zaměříme se na nejznámější koncepty z dané oblasti, typologie a dynamiku konfliktu. V následujícím oddíle se zaměříme na problematiku konfliktů mezi pastevcí a rolníky v subsaharské Africe, uvedeme krátký exkurz střetů mezi pasteveckými a rolnickými etniky a zaměříme se na teoretické směry související s přístupem k omezeným zdrojům, zejména

¹⁰ Zatímco severní část země je ovládána tuarežskými a islamistickými uskupeními, jižní regiony Mali jsou pod kontrolou malijské vlády.

¹¹ V aktuálním hodnocení organizace Freedom House je Mali zařazeno mezi země „nesvobodné“ (Freedom House 2020).

půdě. Podstatná pro nás budou zejména teoretická východiska Babette Wehrmannové, z nichž budeme pro účely naší analýzy vycházet.

V navazující kapitole pak provedeme ucelenou operacionalizaci dat a stanovíme kritéria, jež v následující kapitole podrobíme podrobné analýze. Podkapitolou analytické práce bude také základní identifikace aktérů konfliktu. V závěrečné části práce pak získané informace shrneme a pokusíme se o možná doporučení ve vztahu k současnému konfliktu mezi pastevcí a rolníky.

Pro účely naší práce bude samozřejmě klíčová literatura, jejímž autorem je Babette Wehrmannová, konkrétně *Understanding, preventing and solving land conflicts - A practical guide and toolbox* (Wehrmann 2017). Ze zde uvedených poznatků a tezí budeme následně vycházet pro stanovení našeho teoretického modelu, jež využijeme k následné analýze sledovaného konfliktu. Velmi dobrý zdroj informací představuje i publikace *War & Conflict in Africa* od Paula D. Wiliamse (Williams 2016), jenž je komplexním dílem, co se aktuálních konfliktů v subsaharské Africe týče, a také *Natural Resources and Conflict in Africa – The Tragedy of Endowment* (Alao 2007). Dále budeme čerpat informace z různých workpaperů, odborných článků, statí či obdobných zdrojů, kupříkladu *Land-related conflicts in Sub-Saharan Africa* (Bob 2010), *Land and Conflict Prevention* (Bruce and Holt 2011) či *Land Rights and Land Conflicts in Africa: A review of issues and experiences* (Lund, Odgaard, Sjaastad 2006). Informace rovněž budeme čerpat z všeobecně známých databází, např. The Armed Conflict Location and Event Data Project (ACLED), The Uppsala Conflict Data Programme (UCDP) či Heidelberského institutu pro výzkum mezinárodních konfliktů (HIIK).

I. Teoretická část práce

1. Konflikt – teoretické vymezení

Vzhledem ke skutečnosti, že se v naší práci budeme zabývat konfliktem, je nejprve stěžejní vymezit základní pojmy týkající se teorie konfliktů a jejich řešení. K této problematice totiž existuje nespočet definic a různých přístupů. Rovněž je nutné zdůraznit, že ozbrojené konflikty se v současnosti stávají stále komplexnějšími, zahrnují více aktérů a dalších aspektů, což přispívá ke značné nejednotnosti pojmosloví a zmatení v teoretickém poli. Navíc, celá řada specializovaných vědeckých pracovišť či pracovníků, kteří se zabývají řešením konfliktů, používají svá vlastní kritéria a metodologie, jež přirozeně vedou k rozdílným výsledkům, co se hodnocení konfliktu týče. Proto uvedení této kapitoly považujeme za více než vhodné.

1.1. Konflikt – obecná definice

Nejprve se zaměříme na definici konfliktu jako takovou, neboť tento pojem může nabývat různých významů. Konflikt je velmi proměnlivým a nejednoznačným konceptem, který obvykle nabývá velmi negativních konotací. Často bývá označován jako destruktivní a nežádoucí proces, kterému je třeba se vyhnout, omezit ho a eliminovat. V tomto smyslu je vnímán jako opak spolupráce, harmonie nebo míru (Woodhouse, Dufey 2008: 21).

Konflikt je multidimenzionální sociální proces, který je společným a podstatným rysem lidské existence. Pokud je konflikt vyjádřen konstruktivně, může působit jako katalyzátor osobních, sociálních a politických změn a transformací. Je-li konflikt vyjádřen destruktivně, podporuje násilí a škody, které jsou známé ve válkách a násilných konfliktech (Woodhouse, Dufey 2008: 22).

Obecně konflikt zahrnuje situaci, ve které konkrétní aktéři jednají za účelem prosazení svých zájmů a hodnot, které považují za navzájem neslučitelné. Z toho můžeme abstrahovat základní definici konfliktu jako sociální situaci, při které v tomtéž okamžiku minimálně dva nezávislí aktéři usilují o získání téhož statku, přičemž množství tohoto statku není dostačující pro uspokojení potřeb veškerých zainteresovaných aktérů (Waisová 2005: 35).

Tato a obdobná definice se vyskytuje i u jiných autorů. Někteří autoři na konflikt nahlíží jako nevyhnutelnou součást společenských změn, vyjádření heterogenity zájmů, hodnot a přesvědčení. Je to situace, kdy různé skupiny sledují vzájemně neslučitelné cíle, a to jak mírovými prostředky, tak i za použití síly (Ramsbotham, Woodhouse, Miall 2011: 12; 24). Nekompatibilita cílů je dána premisou vzájemného ohrožení zájmů stran. Strany konfliktu se snaží bránit si navzájem v dosažení požadovaných cílů, přičemž pokud zdroje nespokojenosti nejsou vyřešeny, má konflikt potenciál ovlivnit vztah vzájemné závislosti – ve vztahu obou stran tak začíná převažovat donucovací složka, jež směřuje k účelu změnit cíle a chování druhé strany (Jeong 2008: 5-6).

Filip Tesař obecně konflikt vymezuje za pomoci tří základních druhů mezilidských interakcí – spolupráce, soutěže a konfliktu. Spolupráce znamená, že aktéři se snaží společnými silami dosáhnout určitého cíle či prosazovat společné zájmy. Čím je tento cíl hůře dosažitelný, vzniká mezi aktéry stav soutěže, při které se snaží dosáhnout cíle na úkor druhých, a to za určitého zájmu na dodržování pravidel. Riziko však nastává v okamžiku, když některý z aktérů vyhodnotí pravidla soutěže jako omezující – tím vzájemné vztahy mezi aktéry nabývají podobu konfliktu, přičemž podstatné je přesvědčení, že zisk z konfliktu nemůže být anulován. V takovém případě začínají převažovat výhody konfliktu nad soutěží, a jednotliví aktéři se snaží nadřazovat úspěch svůj či své vlastní skupiny, na úkor ostatních. Tím se konflikt začíná přelévat do násilné fáze, neboť pozornost aktérů je zaměřena koherentně na ostatní konkurenty a dosažení nového cíle, kterým je eliminace protivníka. Teprve po jeho odstranění lze uspokojit prvotní cíle, o které aktéři původně usilovali (Tesař 2007: 25–26).

Další autoři hovoří o konfliktu jako o vědomém boji o hodnoty a zájmy, který probíhá v prostředí nedostatečné distribuce moci a zdrojů. Za těchto podmínek se cílem zúčastněných stran stává jejich vzájemná neutralizace či eliminace (Gedlu 1998: 55). V takovémto pojetí konfliktu se již objevuje zřetelná prevalence násilí, konflikt již není vykreslován jako konstruktivní složka společnosti, ale jako destruktivní proces.

Jelikož spory mezi Fulby a Dogony eskalovaly do násilného stadia, vnímáme v našem pojetí práce konflikt z negativního úhlu pohledu. Vzájemně neslučitelné cíle a hodnoty obou komunit vygradovaly v násilné události, jejímiž výsledky bylo především mnoho obětí na životech, zraněných a značný počet uprchlíků. Detailnější definice konfliktu o půdu pak uvádíme v kapitole 2.4.2.

1.2. Konflikt jako měřitelný koncept

Tyto a jiné obecné definice však neumožňují transformovat konfliktní proces do měřitelných dat, kterými by bylo možné operovat ve vědecké oblasti. Je proto nutné citovat jednotlivé koncepty, tak jak jsou definovány ze strany odborných vědeckých pracovišť či dalších jiných autorů (a kteří na jejich základě sestavují podrobné datasey konfliktních událostí). Ti pro definici konfliktu využívají sadu kvalitativních i kvantitativních (zejména počty obětí v průběhu určitého časového úseku) kritérií, čímž tento koncept zásadně odlišují. Rozdílná kritéria a metodologie jednotlivých autorů však přirozeně také vedou k odlišným výsledkům.

Tato pracoviště již také veskrze používají termín konflikt s různými přívlastky, a detailněji se zaměřují na „politický konflikt“ či „ozbrojený konflikt“. Právě ozbrojené konflikty hluboce ovlivňují bezpečnost států a jeho obyvatel. Vedou ke ztrátám na životech, hromadnému vysídlování původního obyvatelstva, destrukci ekonomiky či kritické infrastruktury, a proto jsou předmětem intenzivních studií a analýz, jež se posléze zaměřují na aplikaci efektivních bezpečnostních politik.

Prvním z konceptů, jenž umožňuje operacionalizovat data, je projekt Correlates of War (COW) autorů Davida Singera a Mela Smalla. V jejich metodologii se neobjevuje slovo konflikt, ale přímo termín válka, kterou definovali z hlediska intenzity násilí. Tu definovali jako trvalý boj, jenž zahrnuje organizované ozbrojené síly, vedoucí k minimálně 1000 obětí během dvanácti měsíců. Je jednoznačné, že tento koncept je z dnešního pohledu již neudržitelný. Proto tým pracovníků COW tento koncept později zásadně přepracoval a rozvinul podrobnou typologii jednotlivých typů válek, která již více odpovídá současným trendům – více v podkapitole 1.4. (Sarkees 2010: 1, 10).

Nicméně, uvedené kritérium (1000 obětí během bojů) bylo v průběhu let akademickou komunitou obecně přijato a později rozšířeno tak, aby zahrnovalo i civilní oběti. Uvedený koncept pak přijala celá řada dalších autorů a vědeckých institucí (Stojar 2017: 88).

V této souvislosti je nutné citovat zejména projekt Uppsala Conflict Data Programme (UCDP), jenž uvedenou kvantitativní definici podrobně rozpracoval ve spolupráci s Mezinárodním institutem pro výzkum míru v Oslu (PRIO). Projekt UCDP-PRIO reflektuje pouze ozbrojené konflikty, které definuje jako neslučitelný spor týkající se vlády a/nebo území, kde použití ozbrojené síly mezi dvěma stranami, z nichž alespoň jedna je vláda státu, vede k nejméně 25 úmrtím během jednoho kalendářního roku. Vzhledem k obecnému charakteru této definice zde UCDP-PRIO podrobně rozvíjí jednotlivé klíčové pojmy – neslučitelnost, použití ozbrojené síly, strany a stát, přičemž dále vytváří dvě¹² samostatné kategorie konfliktů, rozdělených dle intenzity – konflikty menší intenzity, kdy hodnotícím kritériem je 25 až 999 obětí spojených s boji v daném roce a válku, kdy obětí je v daném roce 1000 a více (UCDP 2016: 1–8).

Heidelberský institut pro výzkum mezinárodních konfliktů (HIIK) oproti UCDP definuje pojem „politický konflikt“. HIIK jej charakterizuje jako poziční neshodu mezi nejméně dvěma přímo zapojenými aktéry, které se týkají hodnot relevantních pro společnost. Podstata politického konfliktu je podle HIIK založena na rozporu, jenž je reprezentován konceptem pozičního rozdílu, který představuje vnímanou neslučitelnost idejí a přesvědčení. Tento poziční rozdíl je zajištěn existencí nejméně dvou subjektů (aktérů) majících dostatečné intelektuální kapacity a schopných efektivní komunikace. Mezi těmito aktéry následně proběhne komunikační akt (vztahující se na konkrétní problém), který potvrdí vzájemně neslučitelné pozice a zájmy (HIIK 2021).

Obdobná kritéria využívá i Mezinárodní institut pro strategická studia (IISS), který se zaměřuje na vyhledávání informací o vojenském či geopolitickém vývoji,

¹² V dřívějších verzích datové sady UCDP-PRIO byla zavedena i třetí přechodná kategorie, jež byla definována jako konflikt s 25 až 999 úmrtími během jednoho roku, ale více než 1000 oběťmi za dobu trvání celého konfliktu (UCDP 2016: 8).

jež mají případný konfliktní potenciál; každoročně také vydává podrobnou analýzu ozbrojených konfliktů nazvanou The Armed Conflict Survey. IISS definuje ozbrojený konflikt jako antagonistický spor mezi dvěma či více protivníky, kterými mohou být státy nebo nestátní aktéři. Ti musí disponovat dostatečnou organizační kapacitou, aby byli schopni plánovat a realizovat útočné akce proti svým protivníkům. Cílem jejich činnosti je dosažení účelu, který je oponován druhou stranou konfliktu. Současně přidává i následující kvantitativní kritérium – konflikt musí trvat po dobu nejméně 3 měsíců s incidencí ozbrojených akcí na týdenní nebo čtrnáctidenní bázi (IISS 2018).

1.3. Dynamika konfliktu

Jak z výše uvedených definic již částečně vyplynulo, konflikt má v jeho průběhu různou dynamiku, prochází odlišnými fázemi a je jen obtížně předvídatelný. Konflikty mezi pastevci a rolníky často dlouhodobě zůstávají v latentním režimu, ale právě jeho základní předpoklady existují – vzájemná neslučitelnost zájmů v podobě přístupu a využití půdních a vodních zdrojů.

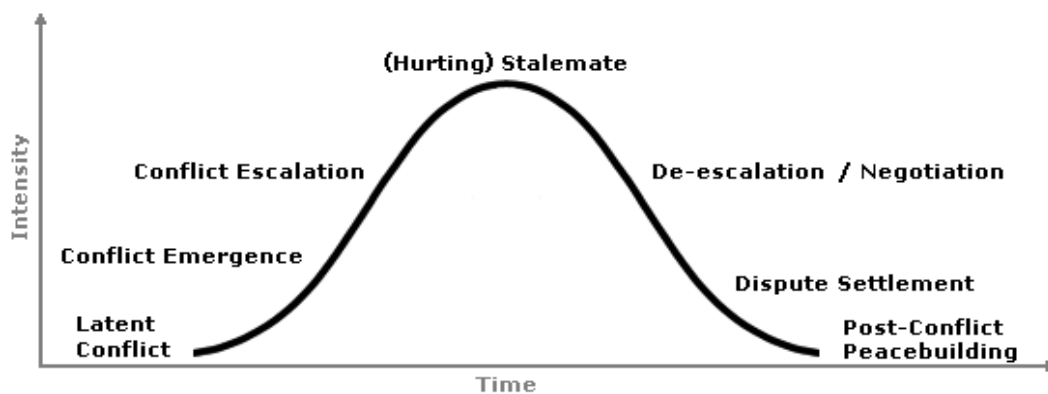
Schematický „životní cyklus“ konfliktu může v průběhu času projít různými stádii a intenzitou, přičemž četné výzkumy prokázaly, že konflikt nemusí vždy absolvovat všechna stadia – může po různé časové období setrvávat v jednom stadiu, může se přelévat zpět do nižších stupňů intenzity či od jednoho stupně k druhému (Waisová 2005: 50).

I přes tuto skutečnost se rozdělení konfliktu do jednotlivých fází ukazuje jako užitečné, neboť většina konfliktů prostupuje těmito fázemi v určitém okamžiku a právě její konkrétní identifikace může být výrazným stimulem pro lepší porozumění a analýzu konfliktu (Frère, Wilen, 2015).

Základními stádii konfliktu jsou latence, manifestace, eskalace, mrtvý bod (stagnace) a deeskalace. Stadium latence znamená situaci, kdy aktéři vnímají vzájemnou neslučitelnost zájmů, avšak ne na takové úrovni, aby vstoupili do otevřeného sporu (nebo pro to nemají dostatečné kapacity). Nastane-li však okamžik (spouštěcí impuls), ve kterém jedna ze stran tyto zájmy zřetelně artikuluje, přechází konflikt do stadia manifestace. Na tuto fázi bezprostředně navazuje stadium eskalace (dochází k vyhocení situace), kdy se aktéři vzájemně

snaží dosáhnout maximalizace svých požadavků, přičemž průběh eskalace závisí na celé řadě dalších faktorů (kupříkladu jejich schopnosti efektivně komunikovat, předmětu sporu, síle či vyhlídky na úspěch). Podle toho se eskalační stadium dále člení na další fáze, kterými jsou diskuse, polarizace, izolace a destrukce. Posléze se konflikt dostává do klíčového stadia, kterým je tzv. mrtvý bod. Jedná se o stagnační fázi, při které ani jeden z aktérů není schopen prosadit své požadavky, neboť se nacházejí v patové situaci. Na tuto fázi pak navazuje fáze deeskalace, jejímž cílem je najít takové řešení, které by uspokojilo všechny aktéry. Snižuje se tedy intenzita konfliktu a jeho destruktivní charakter (Waisová 2005: 53–54). Jednotlivé fáze konfliktu jsou schematicky znázorněny na obrázku 1.

Obrázek 1 – Dynamika a stadia konfliktu

(Zdroj: Brahm 2003)

Tato křivka včetně jednotlivých fází bývá zobrazována velmi podobně různými autory. Příkladem může být rozdělení na fázi zahájení, eskalace, uvíznutí, deeskalace a ukončení (Jeong 2008: 97).

Pyt Douma pro stanovení dynamiky konfliktu využívá redukovaný čtyř-fázový model, který zahrnuje fázi napětí, kde si strany hrozí použitím síly, avšak konflikt stále zůstává nenásilný. To se mění ve fázi eskalační, kdy se zúčastněné strany organizují a systematicky používají násilí. Posléze se konflikt přelévá do fáze deeskalační, kdy je nutné ukončit boj. Teprve poté je možné přejít k závěrečné fázi, kterou je mírové urovnání (Douma 2003: 17).

1.4. Typologie a druhy konfliktů

S tím, jak se v post-bipolárním období proměnil charakter konfliktů, ukázaly se některé stávající typologie jako nedostatečné, na což řada autorů reagovala jejich rozšířením či doplněním. Do problematiky navíc v posledních letech zásadně vstoupilo využívání nových technologií, metod a alternativních taktik (např. využívání soukromých vojenských společností, bezpilotních leteckých prostředků atd.), které situaci v teoretickém poli dále znepráhlednilo¹³.

Obecně existují základní typologie, které akcentují pouze základní druhy konfliktů, až po skutečně podrobné typologie, se všemi z toho vyplývajícími pozitivy a negativy. Z našeho pohledu samozřejmě budou naprosto stěžejní konflikty vnitrostátní, neboť se v analýze zaměřujeme na konflikt mezi pastevcí a rolníky v rámci konkrétního teritoria, kterým je africký stát Mali. Nicméně je nutné zdůraznit, že ke konfliktům mezi oběma nestátními aktéry dochází i na území více než jednoho státu, částečně i z důvodu existence hranic, tak jak byly vytyčeny koloniálními mocnostmi.

1.4.1. Konflikty dle Ženevských konvencí

Pro začátek považujeme za vhodné uvést, jak jsou konflikty nahlíženy pohledem mezinárodního práva. Výchozím bodem jsou zde Ženevské konvence, které se omezují pouze na definici mezinárodního ozbrojeného konfliktu, kterým je ozbrojený konflikt mezi dvěma nebo více státy (RULAC 2021). Jak lze z uvedeného pozorovat, jedná se o velmi úzkou definici, která ani nestanovuje minimální práh pro určení ozbrojeného násilí (z hlediska obětí či doby trvání konfliktu).

V případě vnitřních ozbrojených konfliktů, přesněji ozbrojených konfliktů, které nemají mezinárodní charakter (ne-mezinárodní konflikty), je situace v mezinárodním právu ještě více nepřehledná – společný článek 3 Ženevských úmluv sice odkazuje na konflikt, který nemá mezinárodní povahu, ale přesná definice již chybí. S odkazem na stanovené prvky mezinárodního konfliktu musí jít o konflikt s jistou intenzitou ozbrojeného násilí a zainteresovaní aktéři musí

¹³ Dnes se v mediálním i odborném diskurzu běžně setkáváme s označením hybridní konflikt, informační válka, dronová válka atd.

vykazovat určitý stupeň organizace. Pokud k naplnění těchto kritérií nedojde, pak se o ozbrojený konflikt z pohledu mezinárodního práva nejedná. Tzn., že sem nelze zahrnout takové případy, jako jsou krátkodobá, banditská či jiná neorganizovaná povstání (RULAC 2021).

Z uvedených informací můžeme identifikovat následující typy ozbrojených konfliktů. Mezinárodní ozbrojené konflikty, které dále dělíme na typ „A“, kterým je ozbrojený konflikt mezi státy či mezinárodní vládní organizací včetně okupace, a to i částečné, a typ „B“, který představuje boj proti okupačním silám (boj národů proti koloniálním a rasistickým režimům za uplatnění práva na sebeurčení). Druhou skupinou jsou ne-mezinárodní ozbrojené konflikty, jež dále obsahují podskupiny „C“, což jsou konflikty na území smluvní strany mezi vlastními ozbrojenými silami a jinými organizovanými ozbrojenými silami. Tyto skupiny dále disponují velením a kontrolují část území, jež umožňuje provádět koordinované vojenské akce (nelze sem však zahrnout izolované násilné činy či nepokoje). Posledním z ne-mezinárodních konfliktů je typ „D“, jenž zahrnuje každý jiný konflikt ozbrojeného typu na území smluvní strany (Jukl 2020: 23).

1.4.2. Typologie dle hladiny analýzy

Jednou ze spíše obecných klasifikací je specifikace konfliktů dle jejich pozice v mezinárodním systému, která využívá tzv. analytických rovin. První rovinou je mezinárodní systém, který představuje jakýsi nejvyšší zastřešovací stupeň, nezávislý na ostatních entitách. V rámci této roviny můžeme označit konflikty systémové, jež mění bazální struktury (pravidla hry) samotného systému. Další analytickou rovinu představují nezávislé jednotky, jakými jsou státy, nevládní organizace či transnacionální korporace. Konflikty mezi těmito entitami jsou označovány jako mezinárodní. Konflikty tohoto typu mají potenciál změnit vztahy mezi aktéry, ale nikoli proměnit strukturu celého systému. Poslední analytickou rovinu tvoří subjednotky, jako jsou např. povstalecká hnutí. Tyto konflikty označujeme jako vnitrostátní a mění pravidla hry pouze v rámci jednotek (Waisová 2005: 37–38).

1.4.3. Typologie dle zapojených aktérů

Jinou alternativu představují typologie, jež klasifikují konflikty na základě charakteristiky soupeřících aktérů. Zástupcem této kategorie je typologie projektu COW Davida Singera. Jak jsme již uvedli výše, původní typologie v rámci COW byla zásadně přepracována, aby více odpovídala současnému charakteru světových válek. Tato rozvinutá typologie obsahuje celkem čtyři základní typy konfliktů, které se dále dělí na další podskupiny – jedná se o konflikty mezistátní, extra-státní (které odlišují koloniální a imperiální odboj), vnitrostátní (dále rozlišující občanské války realizované buď za účelem centrální kontroly, nebo boj o lokální záležitosti; regionální vnitřní¹⁴ a inter-komunální války). Posledním typem jsou nestátní války, které zahrnují boje na nestátním teritoriu nebo přeshraniční boje (Sarkees 2010: 7–10).

UCDP konflikty klasifikuje na mezistátní, které představují boj mezi dvěma či více vládami, přičemž musí být splněno kritérium vzájemné neslučitelnosti (pouhá přítomnost státních aktérů na obou stranách konfliktu není dostatečným kritériem pro zařazení do této skupiny, neboť může dojít také k vnitrostátnímu konfliktu se zahraniční účastí – viz samostatná kategorie UCDP). Vnitrostátní konflikt je z pohledu UCDP boj mezi vládou a nevládním subjektem, kdy ani jedna ze stran konfliktu není podporována ze zahraničí. Posledním¹⁵ typem je vnitrostátní konflikt mezi vládou a opozičním subjektem, kde jedna ze stran (nebo obě) dostávají vojenskou podporu ze zahraničí. UCDP dále definuje nestátní konflikt, kde dochází k použití ozbrojené síly mezi dvěma organizovanými skupinami, z nichž ani jedna není vládou státu. K této kategorii UCDP navíc doplňuje kvantitativní kritérium v podobě 25 úmrtí během roku (UCDP 2021). Tato kategorie se jeví pro účely naší analýzy jako nejvhodnější.

¹⁴ V originálním znění „*Regional Internal Wars*“, jež jsou definovány jako války, kdy proti sobě bojují nejméně dvě strany, přičemž jedna ze stran musí být místní nebo regionální vláda, tj. nesmí se jednat o národní vládu (Sarkees 2010: 8).

¹⁵ UCDP rovněž definuje tzv. extra-systémové konflikty, které představují boj mezi státem a nestátním aktérem mimo jeho vlastní území (UCDP 2021). Vzhledem k tomu, že uvedená kategorie se v zásadě váže ke koloniálním konfliktům (jedná se v podstatě o „historickou“ kategorii), ji v celkovém přehledu neuvádíme.

Problém však u této typologie může nastat v podobě míry legitimacy zapojených aktérů – ve světě existuje v současnosti několik státních subjektů, jejichž legitimita a mezinárodní uznání jsou značně sporné (Gruzie, Jižní Osetie atd.). Dalším aspektem téhož je situace, kdy nestátní aktér vykazuje vlastnosti typické aktéru státnímu (vymezené území, vláda, armáda, infrastruktura), což dále působí zmatky při zařazení konfliktu do jedné z kategorií (Stojar 2017: 87).

Výše uvedené obtíže s legitimitou a mezinárodním uznáním se HIIK částečně pokouší řešit svojí typologií, která rozlišuje konflikty na mezistátní, které zahrnují pouze mezinárodně uznávané státní útvary; vnitrostátní, jež zahrnují státní i nestátní subjekty, přičemž za nespornou známku státnosti je členství v OSN (státy uznané jedním oficiálním státem OSN mají vlastní označení); sub-státní, což jsou konflikty realizované pouze mezi nestátními aktéry a trans-státní, jejichž předmětem je vzájemný konflikt nejméně dvou suverénních států a alespoň jeden nestátní aktér, přičemž své cíle aktéři uplatňují na území nejméně dvou států (HIIK, 2021: 8). I zde však můžeme objevit řadu problémů při snaze o zařazení určitých typů konfliktů do této typologie. Musíme však zdůraznit, že metodologie HIIK se mnohem precizněji zaměřuje spíše na intenzitu konfliktu a další kritéria, než na samotnou typologii.

Na jakémsi rozhraní osciluje typologie Mialla, Ramsbothama, a Woodhouse. Ti, modifikací existujících konceptů Kalevi Holstiho a Singera (COW), vytvořili vlastní typologii, která je krom aktérů navíc rozšířena i o příčiny. Konflikty dělí na mezistátní a ne-mezistátní, přičemž druhou jmenovanou kategorii dále rozčlenili na subtypy revolučně-ideologické, jejichž cílem je změnit povahu vlády ve státě; identitárně-secesionistické, které představují boje za odtržení či samostatnost (narušení integrity státu); posledním z této skupiny je typ frakční, jež je bojem o kontrolu nad státem nebo jeho částí (Ramsbotham, Woodhouse, Miall 2011: 37-40).

1.4.4. Typologie dle příčin

Neméně podstatné je i rozdělení typu konfliktů dle konkrétních příčin, resp. druhu neslučitelných zájmů prosazovaných zainteresovanými aktéry. Zde můžeme rozlišit konflikty teritoriální, mocensko-politické, boje za nezávislost, ideologické, ekonomické a konflikty o zdroje. Vidíme, že uvedené typologie mají své jasné

slabiny, neboť představují jakési ideální případy. Šárka Waisová v tomto kontextu správně upozorňuje, že konflikty mají obvykle více příčin a sporné strany hají více než pouze jeden omezený zájem. V této souvislosti tedy hovoříme o tzv. multikauzálním charakteru konfliktů (Waisová 2005: 39–40).

Pyt Douma identifikoval tři skupiny potenciálně kauzálních faktorů – politicko-vojenské, kam zařadil procesy podílející se na formování států, správu věcí veřejných, lidská práva, postavení menšin až po roli etnicko-kulturních faktorů. Jako další podstatné faktory určil centralizaci/monopolizaci státní moci, roli ozbrojených sil či šíření zbraní uvnitř státu. Druhou skupinou jsou faktory sociálně-ekonomické, kam řadí především chudobu a nerovnost sociálně-ekonomického původu, distribuci ekonomického bohatství a zaměstnanost. Poslední skupinou jsou tzv. vnější faktory, které představují regionální bezpečnostní prostředí, vnější vojenskou pomoc zahrnující i mezinárodní obchod se zbraněmi, finanční pomoc povstaleckým skupinám či vnější ekonomické intervence – dluhy, programy a podmínky půjček MMF (Douma 2003: 9–10).

1.4.5. Geograficky vymezené typologie (subsaharská Afrika)

Současně považujeme za vhodné zmínit existenci typologií, jež konkretizují typy konfliktů vyskytujících se v konkrétní geografické oblasti, v našem případě SSA.

Mesfin Gedlu konflikty v Africe klasifikuje na konflikty uvnitř jednotlivých zemí (boje o politické a ekonomické zájmy mezi vládou a opozicí, konflikt mezi vládou a zájmovými skupinami, a konflikty etnického a rasového původu), konflikty mezi africkými státy (ideologické, teritoriální, osobní), konflikty mezi zájmy světových mocností v Africe (role afrických klientských režimů) a konflikty mezi africkými státy a velmocemi (Gedlu 1998: 58–70). Jak lze z uvedeného vyvodit, jedná se spíše o marginální typologii, navíc poplatnou době svého vzniku, neboť mnoho z výše uvedených typů již nereflektuje změny v současném charakteru konfliktů a MZV.

Paul Williams se rovněž zaměřil na konflikty v Africe s tím rozdílem, že za příčiny konfliktů označuje neopatrimonialismus, boje o zdroje, požadavky za získání suverenity a vliv etnicity a náboženství (Williams 2016).

2. Konflikty mezi pastevcí a rolníky v subsaharské Africe

Co se subsaharské Afriky týče, je v současném evropském bezpečnostním diskursu dáván větší důraz na bezpečnostní hrozby spojené s militantními islamistickými uskupeními – ať už jsou to v západoafrickém regionu působící organizace Boko Haram, AQIM, Ansar Dine či aktuálně odnož islámského státu v severní mosambické provincii Cabo Delgado. Přitom povstání Boko Haram na severovýchodním cípu Nigérie si do dnešních dnů vyžádalo cca 37 500 obětí, oproti 60 000 obětem, které přišly ve stejném časovém období o život v důsledku násilných střetů mezi pastevcí a rolníky v Nigérii (Prouza 2021: 3).

I přes uvedené údaje je však střetům mezi pastevcí a rolníky dosud věnována jen malá pozornost a těmto sporům je často nepřesně přikládán primárně náboženský či etnický¹⁶ charakter. Vážnost islamistické hrozby je však nutné vnímat jako důsledek širšího selhání sociálních, politických či hospodářských struktur africké společnosti, která není schopna uspokojit základní požadavky svého obyvatelstva, přičemž je zřejmé, že vzhledem k dopadu klimatických změn, populačnímu růstu a dalším faktorům, budou tyto požadavky nadále narůstat. Pokud ale africká společenství nejsou schopna tyto problémy a spory efektivně řešit v současnosti, jaké vyhlídky lze v tomto směru očekávat v budoucnosti (Prouza 2021: 2)?

V minulosti mnoho afrických zemí disponovalo relativní hojností půdy a hustota lidské populace byla velice nízká. Rolníci a pastevcí se tak mohli celkem snadno vyhnout vzájemné konfrontaci. V této oblasti však dochází k rapidním změnám, a soutěže o přístup k orné půdě a volným pastvinám se v rámci afrického kontinentu stávají stále častějším fenoménem, byť ne vždy musí vygradovat až do násilného stadia. Demografické faktory jsou velmi významnou částí tohoto vývoje, avšak i zvýšená konkurence mezi různými vzory využívání půdy, populační mobilita a konflikty mají značný efekt (Lund, Odgaard,

¹⁶ Kupříkladu internetový server Eurozprávy.cz označil jeden z násilných útoků mezi Fulby a Dogony za „etnický masakr“ (Eurozprávy.cz 2019). Aniž bychom chtěli snižovat roli etnicity v tomto konfliktu, vnímáme uvedenou násilnou epizodu v širším kontextu sporů o stále se snižující zdroje obživy.

Sjaastad 2006: 1). Příkladem může být v tomto ohledu Etiopie, kde se část pastevců začala rekvatifikovat na zemědělskou činnost, neboť během extrémně suchých let 2015–2016 zde v regionu Hamar zahynulo 1,5 milionů z celkového počtu 3 milionů zvířat, které pastevci vlastnili (Malo 2019). Tím se dále zvyšuje konkurenční tlak na půdu, nehledě na sociální problémy spojené se ztrátou identity etnika.

Budoucí predikce, co se týče klimatických a demografických změn regionu, jsou značně alarmující. Byť se uvedené trendy v různých regionech SSA liší (např. v regionu jižní Afriky je vlivem epidemie AIDS tempo růstu obyvatel výrazně nižší, než v jiných), celkové odhady hovoří o obrovském nárůstu – dle střední varianty projekcí OSN se má obyvatelstvo subsaharské Afriky zvýšit z dnešních cca 1,1 miliardy na 2,1 mld. v roce 2050; v roce 2100 pak projekce predikuje, že počet obyvatel SSA vzroste na neuvěřitelných 3,8 mld. obyvatel. Pokud bychom čísla redukovali na oblast západní Afriky, tak zde se přírůstek ze současných cca 400 milionů má v roce 2050 zdvojnásobit, v roce 2100 pak ztrojnásobit na cca 1,5 mld. (OSN 2019).

Obdobně je na tom i výhled klimatických změn – skupina vědců analyzovala budoucí trendy extrémních klimatických jevů v západní Africe, z nichž vyplynulo, že typický budoucí klimatický den má maximální a minimální teploty vyšší než 99,5 % aktuálně zaznamenaných hodnot. V oblasti Sahelu se teploty v období května aktuálně pohybují v rozmezí od 38 °C do 44 °C, zatímco vědecký model predikuje, že teploty nad částmi Senegalu, Mauretánie, Mali, Nigeru a Čadu, budou v budoucnu oscilovat kolem hranice 50 °C. Pro celou SSA pak typická denní minimální teplota (pro měsíc květen) na konci 21. století překročí rámeček jakýchkoli současných hodnot! V simulacích budoucího klimatu západní Afriky se rovněž vyskytuje mnohem méně dešťových srážek, než je tomu v současnosti. Aktuální teploty v oblasti západní Afriky již mají zásadní vliv na rozmanitost pěstování určitých zemědělských plodin; některé regiony se tak stanou méně vhodnými pro pěstování např. kukuřice, pšenice či rýže (Fizpatrick, Parker, Marsham 2020: 273–275, 280, 286).

Pokud se uvedené predikce vyplní, nebo se odhadovaným limitům budou jen blížit, bude to v budoucnu znamenat zásadní problém pro zajištění potravinové bezpečnosti zemí SSA, čímž lze současně očekávat masivní migrační pohyby obyvatel, a to nejen v rámci afrického kontinentu.

2.1.Stručný historický exkurz střetů mezi rolníky a pastevcí v subsaharské Africe

Na počátku této kapitoly je nutné zdůraznit, že vztahy mezi pastevcí a rolníky jsou vícedimenzionální a nemůžeme je jednostranně klasifikovat jako konfliktní. Literatura zdůrazňuje, že obě skupiny vždy historicky oscilovaly na pomezí spolupráce, soutěže a konfliktu. I přestože si uchovávají svoji tradiční identitu a soutěží o omezené přírodní zdroje, při poskytování základních služeb a produktů se dlouhodobě spoléhají jeden na druhého. Tím se vytváří vztah vzájemné závislosti, jež má za následek úzké sociálně-politické vazby mezi jednotlivými komunitami (Hussein, Sumberg, Seddon 1999: 402; Davidheiser, Luna. 2008: 3).

Tento vztah lze demonstrovat na příkladu společné migrace pasteveckých Fulbů a zemědělských Bisů do oblasti Boulgou v Kamerunu, kde obě společnosti žijí po několik staletí sociálně provázaně – Fulbové po sklizních využívají pole Bisů, zatímco Bisové recipročně staví fulbská stavení či svěřují svůj dobytek Fulbům (Záhořík 2013: 81). Vhodným příkladem je i vztah mezi pasteveckým etnikem Mbororo a rolnickým Gboyu, kteří svoje vztahy nejprve utužují výměnou drobných, a později i věcnějších darů a komodit – zatímco rolníci typicky směnují pytle manioku či kukuřice, pastevcí zase telata či věcné dary jako rádia a jízdní kola (Moritz 2010: 139).

I přes existenci vzájemné symbiózy mezi komunitami již v prekoloniálním období docházelo k častým střetům mezi oběma skupinami (nebo uvnitř jednotlivých skupin). Bantuské migrace ze západní a střední Afriky byly částečně nutné i kvůli konfliktu o kontrolu nad zemědělskými, pasteveckými a loveckými pozemky. Totéž lze říci o období mfecane¹⁷ v jižní Africe během 19. století (Mufeme 1999).

¹⁷ Mfecane/Difaqane – demografický proces, jenž v letech 1820–1840/50 uvedl do pohybu většinu obyvatel jihovýchodní Afriky. Na základě četných konfliktů a migračních změn byla zformována většina dnešních národů v tomto regionu (Klíma 2012: 150).

V Keni již za prekoloniálních dob probíhal konflikt mezi pasteveckými Somálci a Ormy, kteří prováděly nájezdy na Kamby, kterým kradli dobytek (Mwikali 2019: 56).

V západní Africe se spouštěčem konfliktu stal přesun nomádských komunit ze severu na jih, jenž byl nezbytný z důvodu postupné difuze pouštního území. Nomádům se tím otevřel přístup k zemědělské produkci a půdním zdrojům, které do té doby spravovali usedlí farmáři černé pleti. Situace byla navíc vyostřená skutečností, že kočovní Tuaregové se, v rámci vlastní mytologie a ideologie, považují za nadřazené oproti usedlým zemědělcům tmavé pleti (Záhořík 2012: 139). Pastevci začali farmáře zotročovat a převážet na sever, takže na konci 18. století byla většina nomádských farem obhospodařována „černými“ otroky. Až do konce 19. století byla hlavní role těchto otroků v produkci krmných obilovin pro nomádský dobytek. Ke střetům se také uchylovali pastevečtí Fulbové s usedlými rolnickými etniky v úrodných oblastech řeky Niger. S nástupem koloniální nadvlády však intenzita konfliktů mezi oběma skupinami klesla, neboť rolníci získali větší kontrolu nad přístupem ke klíčovým zdrojům a mohli tak omezit přístup pastevců do úrodných oblastí (Hussein, Sumberg, Seddon 1999: 403).

Oproti tomu jiné zdroje hovoří o negativním účinku privatizační politiky, kterou v Africe zaváděly koloniální mocnosti – v důsledku těchto politik byla omezena kontrola domorodého obyvatelstva nad půdou a přírodními zdroji. Současně také privatizace půdy vedla k jejímu nadužívání za účelem zisku, čímž se snížila úrodnost. To vedlo k tomu, že se půdní zdroje staly vzácnějšími a začaly se hromadit spory nejen mezi rolníky a pastevcí, ale i mezi pastevcí navzájem. Znárůňování půdy poté pokračovalo i za post-koloniální éry; vzhledem k tomu, že koloniální režimy často uplatňovaly nároky na území, která nebyla trvale osídlena, způsobily tím značné problémy zejména pastevcům, pro které tato území byla důležitou složkou transhumančního¹⁸ produkčního systému (Davidheiser, Luna 2008: 4–5).

¹⁸ Transhumance znamená formu pastevectví založenou na migraci hospodářského zvířectva v závislosti na ročních obdobích (hledání lokalit vhodných pro pastvu).

Obdobně koloniální správa postupovala i v Keni, jejímž cílem bylo vytvořit oddělené území určené výhradně bílým osadníkům. V důsledku této politiky byla africkým komunitám záměrně odcizována půda – kupříkladu Akambové do roku 1920 ztratili dvě třetiny půdy, kterou dříve spravovali, a to včetně nejúrodnějších zemí a poloviny pastvin. Pastevci současně ztratili možnost sezónně migrovat, čímž byl omezen přístup jejich zvířat na vhodnější pastviny. To způsobilo silnou koncentraci řady etnik v určitých teritoriích, jež následně vedla ke konfliktu nad zdroji (Mwikali 2019: 58–59).

S výše uvedenou politikou se současně koloniální režimy snažily o sedentarizaci pastevců, která je v Africe kontinuálně přítomná do dnešních dnů. Cílem bylo kočovné pastevece usadit, aby mohli být snadněji zdaněni a regulováni, a taktéž snaha získat kontrolu nad uvolněnou půdou. Tím nejenže byl narušen klíčový atribut pastevecké identity, ale usazení pastevců v určitém teritoriu vyvolal i značný konkurenční tlak na omezené půdní a vodní zdroje. Koloniální vlády rovněž záměrně diskriminovaly nomádská etnika, neboť pasteveci byli charakterově považováni za vzpurné a problematické. Oproti tomu se upřednostňovali rolníci, což postupně přispělo ke značné nerovnováze sil a vyvolalo nevraživost mezi oběma skupinami. Politické vzory, zavedené během koloniální éry, následně pokračovaly v nezměněné podobě i v postkoloniálním období (Davidheiser, Luna 2008: 5–7).

2.2. Příčiny konfliktů mezi rolníky a pastevcí v subsaharské Africe

Ke konfliktům mezi rolníky a pastevcí dochází téměř v rámci celé subsaharské Afriky, neboť přístup k půdním zdrojům se, v návaznosti na různé faktory, stává stále obtížnějším. Eskalace konfliktu je často spojena především se zánikem symbiotických vztahů mezi pastevcí a rolníky – rolníci v posledních letech značně navýšili počet vlastních hospodářských zvířat, čímž již nejsou tolik vázáni na systém vzájemné výměny s pastevcí a společně soupeří o totožné pastvy (Moritz 2010: 140).

Jak jsme rovněž zmínili, dostupnost půdy je zásadní pro zajištění sociálního, ekonomického a politického blahobytu řady venkovských obyvatel. Důvodem, proč se zde budeme zabývat i konflikty z jiných částí Afriky, byť předmět naší práce je geograficky vymezen státem Mali, je ten, abychom zjistili, zda se příčiny konfliktů v rámci kontinentu liší, nebo vykazují podobné znaky. Cílem přitom není podat vyčerpávající výčet příčin všech podobných sporů, ale uvést spíše reprezentativní vzorek v rámci zemí SSA.

Co se týče Nigérie, někteří autoři za zásadní faktory sporů identifikovali krizi ve využívání omezených zdrojů, jež byla vyvolána nekontrolovatelným populačním růstem. Tento obrovský nárůst populace vedl k enormnímu tlaku na zdroje využívané pastevci a rolníky – nárůst populace vedl k rozšíření zemědělské půdy pro uspokojení potravinových potřeb společnosti, v souladu s tím se ale významně snížil podíl dostupných pastvin pro pastevce (Nwakanma, Boroh 2019: 37).

Jiný výzkum v oblasti Nigérie přišel s tvrzením, že důvodem šíření a neefektivního řešení konfliktu jsou opatření a politiky, jež jsou limitované národní úrovní a vzhledem ke složitosti sporů mezi pastevci a zemědělci by bylo vhodnější iniciovat jejich rozšíření v rámci celého regionu, tj. na úrovni členských států ECOWASu (Nwangwu, Enyiazu 2019: 18).

V oblasti Ghany ke konfliktům přispěly masivní velkoplošné akvizice půdy, v jejichž důsledku se významně pastevcům snížil přístup k pastvinám a vodním zdrojům, což vedlo k násilným střetům s drobnými zemědělci. To vyústilo v konfiskaci (pastevci) pronajatých pozemků, což mělo vliv na nejistotu držby půdy. Tato nejistota a nerovný přístup k půdě ve srovnání s jinými skupinami obyvatel vytváří diskriminační prostředí, jež dlouhodobě zvyšuje napětí a spory mezi konkurenčními skupinami (Bukari, Kuusaana 2018: 757).

V Tanzanii byla jako hlavní faktor sporů identifikována nedostatečná bezpečnost držby půdy, jejíž obnovení je stěžejní pro ukončení konfliktů. Politické nedostatky a rozpory byly zkorumpovanou elitou využity na úkor chudých rolníků a pastevců, již začali být vytlačováni z jejich původních pastvin a polí na realizaci státem podporovaných investic (Keenja 2017: 6).

Sten Hagberg se zaměřil na vztahy Fulbů s ostatními etniky v západním regionu Burkiny Faso. Zjistil, že spory mají také kulturní charakter, neboť Fulbové jsou většinou rolnických etnik považováni za „cizí“, a to z mnoha hledisek. O fulbském etniku koluje u rolníků řada stereotypních postojů¹⁹, např. že „Fulbové nejsou lidé“ nebo „Fulbové nikdy nesedí na jednom místě“. Na druhé straně zase rolnický způsob života v mnoha směrech odporuje kodexu pulaaku²⁰, jenž je pro Fulby podstatnou součástí identity. Usazená rolnická etnika často od Fulbů očekávají, že jako cizinci zaujmou (dle místních zvyků) podřízený postoj, a veškeré požadavky budou řešit jejich prostřednictvím. Nicméně Fulbové tuto závislost neakceptují a jednají na základě vlastní iniciativy, aby získali přístup k půdě a moci, čímž narušují zdejší kulturní normy a zvyky (Hagberg 2000: 140, 166–168).

Někteří autoři zmiňují vliv historických událostí na současné konflikty mezi pastevcí a rolníky²¹. Například Winnifred Mwikali uvádí, že systémy držby půdy vytvořené v Keni během koloniální éry jsou v zemi přítomny dodnes, a staly se historickým základem konfliktů (Mwikali 2019: 56).

2.3. Teoretické přístupy ke konfliktům mezi pastevcí a rolníky

V první polovině teoretické části naší práce jsme se zaměřili na konflikt, tak jak je definován řadou nejuznávanějších autorů či institucí v této oblasti. Konflikty mezi pastevcí a rolníky však až donedávna zůstávaly v odborné literatuře stranou zájmu, protože byly považovány za konflikty nízké intenzity a nikoli za války (Moritz 2010: 138). Tato situace se ovšem dramaticky mění a konflikt mezi pastevcí a rolníky se (i z hlediska intenzity) stává jedním z největších bezpečnostních rizik v rámci subsaharské Afriky. Kupříkladu v Nigérii je tento

¹⁹ Avšak Hagberg správně konstatuje, že samotné stereotypy nejsou samy o sobě příčinou konfliktu (Hagberg 2000: 167).

²⁰ Pulaaku – kulturní kodex určující chování Fulbů z hlediska morálních, etických či právních zásad.

²¹ Co se týče historických událostí sporů, odkazujeme také na kapitulu 2.2 (zejm. konkrétně viz Davidheiser, Luna 2008).

konflikt v současnosti až šestkrát smrtelnějším ve srovnání s povstáním islamistické organizace Boko Haram (The International Crisis Group 2018).

Odborná literatura zmiňuje při studiu konfliktů mezi pastevci a rolníky dva hlavní teoretické přístupy – environmentálně-bezpečnostní a politicko-ekologický. Prvně jmenovaný zdůrazňuje především roli nedostatku obnovitelných zdrojů (půdy, vody, efekt klimatických změn), zatímco politicko-ekologický směr se zaměřuje na vazby mezi společnostmi, politickou ekonomikou a životním prostředím. Tento model zpochybňuje kauzální vztah mezi nedostatkem zdrojů a konflikty, a koncepty z řad environmentální bezpečnosti spíše kritizuje (Moritz 2010: 140).

Paul D. Williams problematiku ozbrojených konfliktů o zdroje dělí do dvou tvrzení. Tím prvním je, že nedostatek stěžejních zdrojů zvyšuje riziko války, a to v souvislosti s dynamikou klimatických změn, v jejímž důsledku dochází ke zmenšování pastvin, desertifikaci produktivní zemědělské půdy nebo poklesu vodních zdrojů. Druhou hypotézou je, že dostatek cenných zdrojů zvyšuje riziko války. Zde se jedná o takové komodity, z jejichž bohatství mohou ozbrojené skupiny profitovat – tedy především ropu a diamanty (Williams 2016: 89).

Nás bude, v souvislosti se zaměřením práce, pochopitelně zajímat prvně jmenovaná hypotéza, v souladu s čímž uvedeme přehled teoretických přístupů souvisejících s klimatickými změnami, nedostatkem vodních a půdních zdrojů a jejich spojení s násilným konfliktem.

2.3.1. Klimatické změny

Účinky klimatických změn mají obrovské dopady na společnost, avšak na tom, zda mají vliv i na rozpoutání násilných konfliktů, se řada odborníků neshodne. Zájem o tuto problematiku vzrostl poté, co v roce 2007 tehdejší generální tajemník OSN Pan Ki-mun prohlásil, že súdánský konflikt má kořeny v ekologické krizi, jež je částečně spojena se změnami klimatu (UN WFP 2017).

Zástupcem skupiny autorů, kteří zdůrazňují vliv klimatických změn na konflikt je zejm. Thomas Homer-Dixon. Ten vnímá environmentální konflikt jako výsledek změny životního prostředí, populačního růstu a nerovnoměrné distribuce zdrojů. Homer-Dixon tvrdí, že vzájemná interakce těchto faktorů má největší

sociální dopad a přímý vliv na vznik bezpečnostní nestability (Homer-Dixon 1994: 40).

Jiné studie se zaměřují na vliv meteorologických faktorů, jako je oteplování či úroveň dešťových srážek. Kupříkladu Marshall B. Burke (spolu s dalšími autory) zjistil, že existuje vztah mezi vnitrostátními konflikty a kolísáním teploty, přičemž během teplejších období dochází k podstatnému nárůstu konfliktů, a to tak, že 1% zvýšení teploty zvýší riziko vypuknutí konfliktu o 4,5 %. Dále jejich projekce ukázala, že v důsledku nárůstu teplot v příštích dvou desetiletích značně vzroste riziko konfliktu v Africe s tím, že negativní dopad oteplování bude mít silnější efekt než pozitivní změny vyvolané růstem ekonomiky a pokračující demokratizací zemí (Burke, Dykema, Sytyanath 2009).

Na druhou stranu je většina analytiků a odborníků ke spojení klimatických změn s konfliktem skeptická. Upozorňují přitom na skutečnost, že naše vědomosti a znalosti jsou o vlivu klimatických změn na planetu zatím velmi malé, abychom s jistotou mohli potvrdit jejich kauzalitu s konfliktem (Williams 2016: 105).

Marc A. Levy konstatuje, že problémy v oblasti životního prostředí představují pouze jeden z mnoha kauzálních faktorů, které mají vliv na ozbrojené konflikty v rozvojovém světě (Levy 1995: 61). Obdobně Betsy Hartmanová uvádí, že změna klimatu nemá potenciál stát se další bezpečnostní hrozbou po terorismu, ale spíše novým zdůvodněním pro vojenské intervence v zhroucených státech Afriky (Hartman 2009: 4). Tento přístup tedy varuje před tím, aby environmentální problematika nebyla účelově sekuritizována.

Jiní autoři zase poukazují na skutečnost, že environmentálně-bezpečnostní teorie ignorují lidskou invenci a technologické změny. V tomto kontextu by snížená dostupnost zdrojů v budoucnu naopak mohla vést ke spolupráci při jejich využívání. Obdobně by mohla být iniciována kooperace k zastavení degradace životního prostředí, v případě, že by způsobovala omezenost přírodních zdrojů (Gleditsch 2015). Navíc, i když někteří autoři nezpochybňují důsledky degradace obnovitelných zdrojů, jako je eroze půdy, odlesňování a nedostatek vody, pro jejich konfliktní potenciál, stále z jejich pohledu v tomto směru převažují politické a ekonomické determinanty, jako jsou špatné ekonomické podmínky a represivní politické systémy (Smith 2004: 7).

Ačkoliv se srovnávací výzkum v oblasti dopadů změn klimatu stává stále komplexnějším, v mnoha oblastech nadále zůstávají velké mezery. Nils Petter Gleditsch a Ragnhild Nordås z PRIO upozorňují na klesající trend v počtu konfliktů v SSA a současně pejorativně konstatují, že predikce konfliktů v souvislosti s klimatickými změnami zůstává ve fázi, v jaké se nacházela meteorologie před několika dekadami, kdy nejlepší předpovědi pro zítřek bylo dnešní počasí. Dle jejich závěrů se budoucí výzkumy musí zaměřit především na propojení modelů pro změnu klimatu s modely konfliktu, na to, jaký typ násilí lze v důsledku změny klimatu očekávat a dále je nutné vyvážit pozitivní i negativní efekty změn klimatu, jakož i efekty různých adaptačních strategií (Nordås, Gleditsch 2007: 9–10).

Nicméně, i v této oblasti již byly realizovány významné změny, které byly podpořeny masivním nárůstem související vědecké literatury. Nejnovější srovnávací analýza ústavu PRIO dodává, že vědecká komunita při hodnocení věrohodných nepřímých kauzálních cest mezi klimatickými vlivy a širokou škálou aspektů souvisejících s konflikty, učinila důležité pokroky. Výzkumy kupříkladu prokázaly významné dopady změn klimatu na sociální nepokoje v městských oblastech či dokázaly identifikovat, jak změna vzorců v zemědělské výrobě ovlivňuje riziko konfliktu (Buhaug, Uexkull 2021: 11).

2.3.2. Voda

Voda je základní a nepostradatelnou životodárnou tekutinou. Odpovídající množství vody i její kvalita naprosto zásadně ovlivňuje životy obyvatel na celém světě. Mnoho společností se v průběhu staletí snažilo chránit přístup k vodním zdrojům, což nezdědko vedlo ke konfliktům. Úloha vody v Africe je navíc posilována jejím sociokulturním a náboženským významem, neboť zdroje hlavních řek jsou mnohde považovány za božstva, jejichž prostřednictvím se lidé v komunitě setkávají s nejvyšší bytostí (Alao 2007: 207).

Od jiných přírodních zdrojů se voda liší tím, že nabízí omezené možnosti pro její individuální vlastnictví, a má stěžejní význam pro řadu ekologických, politických, ekonomických či sociálních otázek. Voda rovněž může být jedním z atributů identity, neboť africké země a regiony často nesou jméno hlavních vodních toků. V neposlední řadě voda v Africe slouží jako přenašeč většiny zásadních infekcí

na kontinentu, jako je malárie či říční slepota, což zásadně ovlivňuje dostupnost kvalitních zdrojů vody (Alao 2007: 208).

Mnoho z oblastí SSA je v současnosti dotčeno nedostatkem vodních zdrojů. Dramatické vysychání jezer Čad a Turkana vedlo příležitostně k napětí mezi konkurenčními komunitami rybářů a pastevců, problematika využívání vody z Nilu zase v minulosti vedla k řadě mezistátních sporů mezi Egyptem, Súdánem a Etiopií²². Nejen uvedené epizody jsou jedním z argumentů pro tezi o tzv. „vodních válkách“, přičemž způsob, jakým jsou vodní zdroje využívány, sehrává klíčovou roli v řetězci násilného konfliktu. Pokud vodní zdroje využívají různí aktéři takovými způsoby, ve kterých využívání jedním aktérem negativně ovlivňuje příležitosti zbývajících aktérů, je riziko vzniku konfliktu mnohem pravděpodobnější (Williams 2016: 107; Schmeier 2018).

Současné přístupy zdůrazňují tři hlavní vazby mezi konfliktem a vodními zdroji. Prvním z nich je disponibilita nad adekvátním množstvím a kvalitou vodních zdrojů, druhou je socioekonomická vazba spojená se získáváním pracovních příležitostí a zajištěním živobytí (týká se i migrace) a poslední vazbou je problematika vodního hospodářství, kdy konflikt není způsoben nedostatkem vody, ale výsledkem neadekvátní správy věcí veřejných, slabé jurisdikce či nedostatečné transparentnosti (Carius, Dabelko, Wolf 2004: 61; Schmeier 2018).

Je však nutné podotknout, že historicky neexistují robustní empirické důkazy, které by potvrzovaly kauzalitu mezi nedostatkem vody a ozbrojeným konfliktem. Naopak literatura zmiňuje, že dobře organizované státy, z důvodu efektivního budování institucí na místních, národních i nadnárodních úrovních, často eliminovaly riziko konfliktu o vodu na minimum. Riziko však stoupá u slabých států, jež nemají dostatečné kapacity a mechanismy, aby dokázaly na uvedené problémy adekvátně zareagovat. Jak Paul Williams logicky podotýká, klíčovým

²² Složitá jednání se aktuálně vedou o rychlosti tempa napouštění „Přehradu etiopského znovuzrození“ na Modrém Nilu, která bude největším vodním dílem v Africe. Ta bude mít klíčový vliv na přítok vody z Nilu především do Egypta, který je na něm existenčně závislý.

problémem by pak ovšem nebyl nedostatek vody, ale neefektivní vláda (správa věcí veřejných) ve slabých státech (Williams 2016: 108).

K obdobnému výsledku ve své studii o efektu vysychání čadského jezera na příčinu bezpečnostní nestability regionu dospěla i Kateřina Rudincová. Ta uvádí, že příčinou konfliktu není samotné snižování vodních zásob jezera, ale je především výsledkem slabých vlád, jež nejsou schopny adekvátně řešit negativní efekt probíhajících klimatických změn (Rudincová 2017: 118).

2.4. Konflikty o půdu²³

Konflikt o půdu provází lidstvo od jeho počátků, protože půda je považována za velmi cenný a strategický majetek. To se týká především chudších společností, kde jsou hodnoty jako bohatství a mnohdy i samotné přežití, neodmyslitelně spjaty s vlastnictvím a přístupem k půdě. V souvislosti s populačním růstem a postupujícími environmentálními problémy se problematika dostupnosti půdy váže k takovým otázkám, jako je potravinová, ekonomická či společenská bezpečnost. Současně je nutné rozlišovat mezi pojmy půdy jakožto teritoria a půdy jakožto suroviny či zdroj jiných surovin (Martinovský, Šmíd 2013: 99).

Půda je současně cenným zdrojem, který často oplývá i hlubokým politickým, kulturním a duchovním významem. Jednotlivci, komunity či stát využívají půdu pro své rozmanité účely, které můžou být vzájemně protichůdné. Jak v posledních letech obecně rostou nároky na půdu, roste i vzájemné napětí jednotlivých aktérů, což nezřídka vyústí v násilnou konfrontaci (Bruce, Holt 2011: 11).

2.4.1. Stěžejní role půdy v africké společnosti

Půda bývá označována za nejdůležitější přírodní zdroj v Africe, u kterého transcendentní význam dalece přesahuje ten stroze ekonomický. V západní společnosti bývá často hodnota půdy přijímána prizmatem kapitalistického myšlení a logiky, ve které dominuje hledisko nadřazenosti trhu a soukromého

²³ Vzhledem k faktu, že se v naší práci zaměříme na konflikt mezi pasteveci a rolníky prizmatem boje o půdu, uvádíme tuto kapitolu, z důvodu přehlednosti a většího rozsahu, jako samostatný pododíl.

vlastnictví oproti jiným hodnotám. Tento pohled je však značně vzdálen představě africké společnosti, pro kterou půda není komoditou ani soukromým vlastnictvím, ale „darem od Boha“, předaným „stvořitelem“ ke správě dalším generacím (Alao 2007: 63; theconversation.com 2015).

Tím se vytváří silná emocionální vazba k půdě. Řada komunit či etnik považuje vztah k půdě za naprosto kritický pro definování svojí identity, vytvářející životní prostor spojený s dědictvím daného společenství. S půdou je rovněž často spjata mytologie a historie dané (etnické) identity, a kontrola nad určitým územím je vnímána jako životně důležitá pro přežití dotyčné kultury (Bruce, Holt 2011: 12).

Posvátnost půdy se dále váže ke skutečnosti, že jsou v ní pohřbeny ostatky předků, což hluboce ovlivňuje např. pohřební rituály – z úcty k půdě klečí Afričané bosí vedle hrobu, čímž prokazují velkou úctu zemi, kde leží jejich blízcí. V některých kulturách dokonce není přípustné orat či jinak obdělávat půdu do okamžiku, než bude nebožtík pohřben. Některé komunity, jako např. Amazuluové, neobdělávají půdu po dobu jednoho roku poté, co zemře člen královské rodiny (Nkosi 1999).

Půda samozřejmě také hraje ústřední roli v zajištění živobytí africké společnosti, neboť je primárním zdrojem potravinové bezpečnosti venkovského a částečně i městského obyvatelstva (Bruce, Holt 2011: 11). Zemědělský sektor tvoří v mnoha afrických zemích značnou část HDP, a současně se výrazně podílí na celkové zaměstnanosti zemí (tento podíl je mnohem vyšší, než je typické pro ostatní světové ekonomiky). Navzdory současnému trendu africké ekonomiky, kdy významně roste podíl průmyslu a terciárního průmyslu, zůstává zemědělství podstatným zdrojem příjmů a pracovních příležitostí pro významný podíl populace (Tomšík, Smutka 2016: 78).

Rovněž je vhodné poznamenat, že struktura africké ekonomiky je značně ovlivněna neformálními ekonomickými aktivitami, které jsou rozšířeny především na venkově – a tedy u nejzranitelnější skupiny obyvatel. Neformální sektor tvoří v některých zemích subsaharské Afriky až 90 % pracovních příležitostí a v jiných přispívá až 38 % HDP. Drobní zemědělci představují 80 % všech farem v SSA a v některých zemích produkují až 90 % plodin, přičemž valná většina z nich

pracuje neformálně. Klíčovým důvodem, proč se venkovští zemědělci angažují v neformálním sektoru, je především vyšší zisková marže a snaha překonat řadu omezení, jež se k obchodním činnostem vážou (Weng 2015: 12–14).

2.4.2. Definice konfliktu o půdu

Jak lze tedy definovat konflikt o půdu? Babette Wehrmannová jej definuje jako sociální situaci, která se týká přinejmenším dvou stran, a jejíž původ spočívá v rozdílných zájmech týkajících se určité půdy, případně může docházet ke zhoršování rozdílů v sociálním postavení stran. Konflikty o půdu zahrnují rozdílné zájmy vlastnických práv k půdě, jako je právo užívání, hospodaření, generovat z půdy zisk či vylučovat z půdy ostatní, převádět ji a mít právo za převod obdržet náhradu. Konflikt o půdu tedy může být chápán jako spor o vlastnická práva k půdě či jejich zneužití a omezení (Wehrmann 2017: 24).

Alao konflikty o půdu souhrnně označuje jako střety mezi subjekty o prostory²⁴, přičemž subjektem se v tomto pojetí rozumí etnické či rasové skupiny, místní komunity, národní státy, věkové skupiny či profesní skupiny, jako jsou pastevcí a zemědělci, a prostor je chápán jako geografická hranice, v rámci které si tato tělesa konkurují (Alao 2007: 63–64).

V jiném pojetí můžeme rozlišit spor o půdu a konflikt o půdu. Spor o půdu zahrnuje protikladná stanoviska na práva ke konkrétní půdě nárokováná dvěma či více stranami, které lze řešit v rámci existujícího právního rámce, přičemž tyto spory mohou nebo nemusí reflektovat širší konflikt o půdu. Oproti tomu konflikt o půdu zahrnuje konkurenční nároky skupin na velké výměry půdy, jež nelze snadno řešit v rámci existujícího právního rámce. Mezi konkurenčními skupinami často nelze dosáhnout konsensu ohledně pravidel, jaká mají být použita pro řešení konfliktu, odlišně je stranami chápána i jeho povaha. Dlouhodobé podněty pro vznik konfliktu, jež jsou založeny na strukturálních či jiných fundamentálních problémech, potom mohou fungovat jako spouštěcí mechanismus násilných událostí (USAID 2013: 1).

²⁴ V originálním znění „*all conflicts over land can be summarized as clashes among bodies for spaces*“ (Alao 2007: 63).

Williams vymezil definici ozbrojeného konfliktu o půdu, kterým je jakékoli ozbrojené násilí, k němuž dochází mezi jednotlivci či skupinami v důsledku sporů o vlastnictví půdy, přístupu k půdě či zamezení jejího obdělávání (Williams 2016: 109).

Oproti obecným definicím (viz kapitola 1.1) pozorujeme, že je zde již poměrně konkrétně vymezen předmět sporu (půda = statek, který nestačí pokrýt potřeby všech aktérů) včetně souvisejících podmínek, které s ním umožňují disponovat (různé druhy vlastnických pozemkových práv) a současně identifikace jednotlivých aktérů či místa sporu.

2.4.3. Typologie konfliktů o půdu

V kapitole 1.4 jsme se zabývali obecnými typologiemi konfliktů. V tomto oddíle se zaměříme specificky na to, jak jsou jednotlivými autory klasifikovány konkrétní typy konfliktů o půdu.

Jedna z obecných typologií konflikty o půdu vymezuje na hraniční spory, půdní a majetkové spory (spory mezi státem a komunitami vzniklé na základě pozemkových reforem, privatizací, znárodnění apod.), spory o přístup k půdě a jejímu využití a dědické spory. Poslední skupina je specifická tím, že spory se po smrti vlastníka mohou prohloubit z důvodu překrývajících se zvykových, náboženských či zákonných norem (UN Habitat 2009: 9).

Wehrmannová využívá pro klasifikaci sofistikovaný model, který rozděluje do čtyř základních kategorií – konflikty vyskytující se bez ohledu na typ vlastnictví, konflikty o soukromý majetek, konflikty o kolektivní majetek a poslední kategorií jsou konflikty o státní majetek. Uvedené kategorie se dále dělí na celkem 36 různých typů a dalších 50 podtypů²⁵ (Wehrmann 2017: 34–35).

Jedná se o skutečně velmi podrobnou klasifikaci, která bere v úvahu jak druh vlastnictví půdy, specifický předmět konfliktu, tak i míru násilí, která je v konfliktu přítomna. Stejná autorka proto uvádí i další klasifikaci, jež konkrétní typy konfliktů rozděluje podle místa výskytu na konflikty v městských oblastech, příměstských oblastech, ve venkovských oblastech a konflikty, jejichž

²⁵ S ohledem na podrobnost a rozsah považujeme uvedení kompletní klasifikace za redundantní.

výskyt je možný ve všech oblastech. Pro naše účely bude stěžejní venkovská oblast, kde se uvádí následující výčet konfliktů – neoprávněný pronájem státních pozemků pro ekonomické účely (těžba, zemědělství), konflikt mezi ochránci přírody a komerčním sektorem v otázce využití přírodních zdrojů (lesy, jezera), zabránění půdy, krádež půdy gerilovými či jinými násilnými skupinami, střety mezi etnickými skupinami a konečně střety mezi pastevci a rolníky (Wehrmann 2017: 40).

Alao ve své analýze afrických konfliktů o půdu rozděluje konflikty spojené s vlastnictvím, správou a kontrolou půdy, které dále podle příčin dělí na celkem devět základních typů – problémy spojené s nedostatkem půdy, konfliktní zákony upravující držbu půdy, hraniční spory a konkurenční nároky na specifická území, požadavky na přezkum vlastnictví půdy ve vztahu vlastník/nájemce, rasové nerovnosti ve vlastnictví půdy, střety duchovní povahy s politickou a ekonomickou realitou, chybné vládní regulační pozemkové politiky, masivní příliv obyvatel (migrační pohyby) a konflikty vyplývající z půdy a pracovních vztahů; konflikty spojené s půdními zdroji, jež jsou využívány pro zemědělské účely. Ty dále rozděluje na konflikty vyplývající ze správy zemědělských zdrojů, konflikty mající kořeny v regionech poskytujících zemědělské produkty, jež tvoří základní pilíř národní ekonomiky, konflikty bránící zemědělské produkci, financování konfliktů ze zemědělských zdrojů a vazby mezi konfliktem a ničením divoké přírody; poslední skupinou jsou konflikty spojené s pastevectvím (Alao 2007: 64).

2.4.4. Příčiny konfliktů o půdu

Abychom mohli efektivně řešit konflikty spojené s půdou, je v první řadě nezbytné správně identifikovat příčiny, které vytvářejí náchylnost vůči konfliktům či zhoršují napětí mezi znesvářenými stranami. Pro tento účel je užitečné rozlišovat mezi strukturálními faktory, jež vytvářejí vulnerabilitu vůči potenciálnímu konfliktu a událostmi, které jsou jeho spouštěčem.

Prvním ze strukturálních faktorů je zejména nedostatek půdy, který může být ovlivněn právními překážkami, zkreslenou distribucí mezi uživateli nebo absolutním nedostatkem vůči velké poptávce. Tento stav může být dále

ovlivňován faktory jako je migrace či změna klimatu. Dalším faktorem, který zásadně ovlivňuje napětí, je nejistota držby půdy, způsobenou např. hrozbou vystěhování. Negativní vliv mají i historické křivdy spojené s neoprávněným vysídlováním či zabíráním půdy (typicky koloniální zábory a vyvlastnění), nesoulad v harmonizaci právních norem na úrovni státu a je-li půda zdrojem cenných nerostných surovin (USAID 2013: 2–3; Bruce & Holt 2011: 45–48).

Wehrmannová uvádí velmi detailní výčet možných příčin konfliktů spojených s půdou. Vzhledem k jejich značnému rozsahu je uvádíme kompletně v níže uvedené tabulce.

Tabulka 1 – Příčiny konfliktů o půdu

Příčiny	Příklady
Politické	<ul style="list-style-type: none"> • změna politického a ekonomického systému včetně znárodnění nebo privatizace půdy • nedostatek politické stability a kontinuity, nedostatek předvídatelnosti • zavedení (zahraničních, externích) institucí, které nejsou veřejně akceptovány • válečná/poválečná situace, včetně vysokého počtu bývalých (nyní nezaměstnaných) vojáků, para-vojenských nebo partyzánských bojovníků, kteří jsou zvyklí na násilí • politická korupce, zmocnění se státu a zabírání půdy • politická (a ekonomická) podpora velkých zemědělců v neprospěch chudších rolníků
Ekonomické a finanční	<ul style="list-style-type: none"> • vývoj pozemkových trhů • zvyšování cen pozemků • omezené kapitálové trhy • finanční krize • komercializace měnící agrární systémy • dvoustranné investiční smlouvy, které vládám brání v plnění jejich závazků na mezinárodní úrovni ohledně odpovědné správy půdy • nedostatečné sdílení přínosů veřejných projektů • nedostatečná náhrada v případě vyvlastnění
Socioekonomické	<ul style="list-style-type: none"> • chudoba a marginalizace/vyloučení související s chudobou • extrémně nerovné rozdělení energie a zdrojů (včetně půdy) • nedostatek možností mikro-financování pro chudé

Sociokulturní	<ul style="list-style-type: none"> • zničené nebo zhoršené tradiční hodnoty a struktury • odmítnutí formálních institucí – až do stavu, kdy budou porušeny obecně přijatelná společenská pravidla (např. neplacení daní, stavba bez povolení, nerespektování hranic nebo předepsané způsoby použití atd.) • vysoká míra kriminality, korupce a nezákonných činností • nedostatečné povědomí o pozemkových právech • nerovnosti pohlaví • nízká úroveň vzdělání a nedostatek informací o institucích a mechanismů trhů s půdou • vysoký potenciál násilí; zneužití moci • silná nedůvěra • bezmoc znevýhodněných • ignorování kulturních hodnot spojených s majetkem • neregistrované pozemkové transakce • podvody ze strany vládní správy a/nebo jednotlivců • systém sponzorství nebo klientelismus • silná hierarchická struktura společnosti • heterogenní společnost, slabý smysl pro komunitu nebo nedostatečná identifikace se společností jako celkem
Demografické	<ul style="list-style-type: none"> • silný populační růst a exodus venkova • noví a vracející se uprchlíci
Právní	<ul style="list-style-type: none"> • legislativní mezery • protichůdné právní předpisy • právní pluralita, chybějící uznání všech zákonných práv na držbu půdy • tradiční pozemkové právo bez písemných záznamů nebo jasně stanovených hranic pozemku a vesnice • formální zákon, který není dostatečně rozšířen nebo znám • omezený/žádný přístup chudých/znevýhodněných k vymáhání práva a jurisdikci • nedostatečné stanovení zásad právního státu (např. nedostatek nezávislých soudů) • nedostatečné provádění právních předpisů • chybějící nebo neaktivní mechanismy sankcí • vyvlastnění pro neveřejné účely

Administrativní	<ul style="list-style-type: none"> • nedostatečné provádění formálních předpisů • nevyjasněné definice rolí a funkcí různých zúčastněných institucí, což vede k překrývajícím se mandátům i jejich absenci • centralizace (např. centralizované územní plánování) • nedostatečná kontrola nad státní půdou • nedostatečná komunikace, spolupráce a koordinace v rámci různých vládních agentur a mezi nimi, jakož i mezi veřejným a soukromým sektorem • nedostatek odpovědnosti • omezený přístup ke správě půdy, zejména pro chudé a venkovské obyvatelstvo (vzdálenost, negramotnost, náklady atd.) • nedostatečné informace pro veřejnost • omezená či neexistující účast veřejnosti, zejména při územním plánování a vymezení koncesní půdy • nedostatečný personál a technické či finanční vybavení ve veřejných agenturách • velmi nízké mzdy ve veřejném sektoru • nízká kvalifikace veřejných zaměstnanců; chybějící kodex chování • nedostatek transparentnosti; administrativní korupce
Technické	<ul style="list-style-type: none"> • chybějící nebo nepřesné zaměření • chybějící nebo neúplný katastr nemovitostí (např. zničená nebo ztracená dokumentace) nebo takový, který neodpovídá moderním nárokům • chybějící, zastaralé nebo pouze sporadické územní plánování či plánování nepřizpůsobené místním podmínkám • nedostatečné zajištění stavebních pozemků • chybějící programy bydlení; změny v geodetické technologii • nedostatečná účast veřejnosti • špatně navržené projekty přesídlení • vymezení ochranných oblastí (pro přírodu, vodu, krajinu, divokou zvěř atd.) nerespektujících stávající sídla a lidské aktivity v těchto oblastech
Ekologické	<ul style="list-style-type: none"> • klimatické změny • přírodní rizika (sucha, povodně, bouře atd.)
Psychologické	<ul style="list-style-type: none"> • strach o existenci • nedostatek sebeúcty • ztráta identity • kolektivní utrpení • touha po pomstě • touha po moci

(Zdroj: Wehrmann 2017: 46–47).

Při analýze konfliktů tohoto typu je nutné brát v úvahu skutečnost, že boj o půdu může maskovat jiné (vážnější) společenské konflikty, jež mají mnohem hlubší historické kořeny. Samotný konflikt o půdu tak může reflektovat pouze obecnou nerovnost, nerovnoměrnou distribuci bohatství či diskriminaci určitých skupin společnosti. Příkladem můžou být pozemkové konflikty, jejichž příčinou je právní pluralismus v SSA – místní úřady často (vědomě) protiprávně prodávají státní půdu, čímž prokazují nedostatečný respekt ke státu jako instituci a *vice versa* stát prodává pozemky, které si místní obyvatelstvo nárokuje v rámci zvykových práv, která ale stát neuznává. Konflikt o půdu zde tak v širším kontextu probíhá na pozadí krize moderního státu a tradiční společnosti (Wehrmann 2017: 47).

2.4.4.1. Příčiny výrazně zvyšující spirálu násilí

Jak jsme již zmínili, vztahy mezi pastevcí a rolníky jsou často symbiotické, a pokud existuje konflikt, tak spíše v režimu latence. Existují však i faktory, které významně zvyšují úroveň násilí v konfliktech o půdu. Jsou to špatná správa věcí veřejných, neschopnost státu poskytnout základní zabezpečení, neřešené křivdy ohledně přístupu a využívání půdy a přítomnost násilných aktérů (Wehrmann 2017: 47).

Jennifer M. Hazen, z jejichž tezí Wehrmannová vychází, nejvyšší míru násilí u konfliktů o půdu identifikuje ve společnostech s vysokou přítomností křivd a existencí ozbrojených skupin. Je-li v takovém případě ohrožena bezpečnost a chybí zde mechanismy adjudikace, pak násilné skupiny brání udržení bezpečnosti a jsou schopni mobilizovat poškozenou populaci (Hazen 2013).

Bruce a Holt v této souvislosti definují tzv. blízké a spouštěcí události, které slouží k eskalaci napětí a mohou vytvořit prostředí, jež podporuje šíření násilí. Proto jsou tyto příčinné události při hodnocení potenciálu konfliktu zásadní. Zprv se jedná o události, jejichž účinky dochází k intenzifikaci soutěže o půdní zdroje, jako jsou klimatické změny, změny v technologii využívání půdy, změny na komoditních trzích a masivní příliv obyvatel z jiných regionů (migrační pohyby). Druhým podstatným spouštěcím faktorem jsou události, které vytlačují stávající uživatele z jejich pozemků. Jedná se zejména o ozbrojené konflikty, etnické čistky, rozvojové projekty, vytváření chráněných oblastí, jež místní

komunity připravuje o přístup ke zdrojům (ohrožení živobytí), koncese udělené vládou soukromým společnostem, vyklízení slumů a pozemkové reformy. Posledním zásadním faktorem přispívajícím k nárůstu násilí jsou politické události, ke kterým se řadí politický kolaps spojený s oslabenou správou věcí veřejných, politické boje o půdu, politický vznik závislých skupin (bezzemků) a vznik aktérů hledajících osobní prospěch. Uvedených událostí může být v konfliktu přítomno několik najednou a současně se mohou navzájem ovlivňovat (Bruce, Holt 2011: 50–51).

2.4.5. Specifické konsekvence konfliktů o půdu

Konflikty přirozeně mají značné společenské dopady *per se*. Lze však identifikovat specifika, která se vážou převážně ke konfliktům spojených s bojem o půdu. Především ve venkovských oblastech často způsobují ztrátu či omezení přístupu k půdě a vodě, což zásadně limituje obživu místních obyvatel. Současně nucená migrace obyvatel může vést ke ztrátě identity a vzniku křivd, které pak, spolu se současným zvýšením konkurence o přírodní zdroje, můžou být katalyzátorem nového konfliktu. Ty mají přitom různé efekty na rozdílné skupiny obyvatel, a to v závislosti na pohlaví, společenský status, bydliště (město vs. venkov) či profesní zaměření, ať už se jedná o pastevece či farmáře. Situace je samozřejmě nejvíce obtížná v případech konfliktů násilných (Wehrmann 2017: 48).

Kupříkladu v Keni bylo, v důsledku konfliktů o půdu v posledních deseti letech, nuceno migrovat tisíce rodin z venkova do městských oblastí. Tato skutečnost následně přispěla ke vzniku nových konfliktů o půdu. Současně keňské ženy, které jsou tradičně hlavou rodiny, musely najít nový zdroj příjmů, kterým by zabezpečily chod rodiny. Ačkoliv se ženy ukázaly jako kreativnější při hledání nových způsobů obživy než muži, bylo pro ně mnohem těžší se s těmito změnami vypořádat, neboť pro ženy je vlastnictví půdy a vztah k ní důležitou složkou identity (Wehrmann 2017: 49).

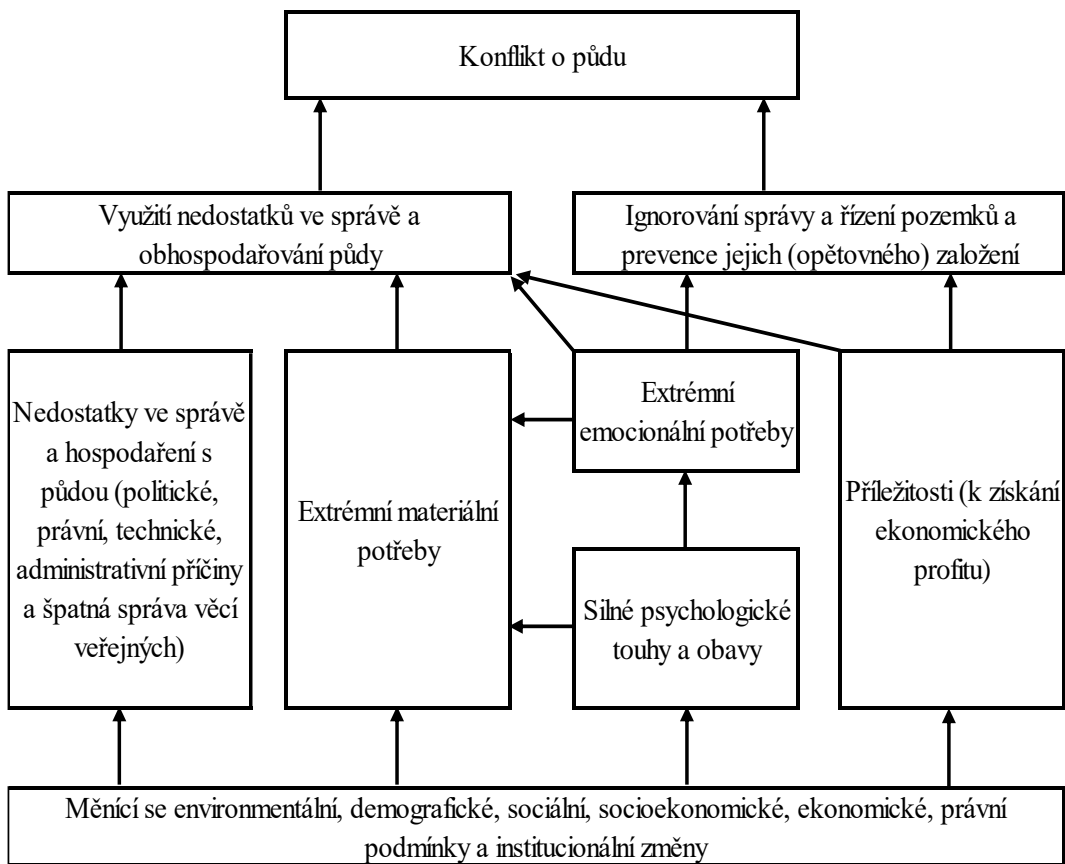
Postavení žen je současně výrazně ztíženo slabým postavením ve společnosti a omezenějším souborem vlastnických práv. Vzhledem ke skutečnosti, že většina žen získává přístup k půdě prostřednictvím rodných a manželských vztahů, odchod či úmrtí manžela pro ně fakticky znamená ztrátu půdy ve prospěch

mužských dědiců nebo významnějších členů komunity. Je to z toho důvodu, že o nároku na dědictví často rozhodují kulturní komunitní zvyky a ne státní, zákonné instituce. Tím se následně řada žen ocitá na hranici bída a ztrácí domov (USAID 2013: 8; Nyukuri 2006: 43).

2.4.5.1. Vzájemná závislost příčin

Lidé běžně disponují svými psychologickými touhami, obavami a přirozeně usilují o uspokojení svých materiálních a emocionálních potřeb. V prostředí se zavedenými a efektivními institucemi jsou tyto potřeby uspokojovány a situace je řešena ku prospěchu všech aktérů. Pokud ale dojde k zásadním změnám rámcových podmínek (jako je válka, chudoba, masivní migrace, zhroucení institucí), zvyšují se psychologické touhy a obavy obyvatel, což vede k extrémním emocionálním a hmotným potřebám. Těmi mohou být touha po pomstě a moci, touha po přežití a sebeúctě, silná potřeba nezávislosti atd. Pokud se v této situaci současně mění obecné podmínky systému, jako je hospodářská krize či jiné

Obrázek 2 – Vzájemná závislost příčin konfliktů o půdu

(Zdroj: Wehrmann 2017: 44)

institucionální změny, může to vést k dalším defektům ve správě a obhospodařování půdy. Disonance mezi novými institučními defekty a zvýšenými potřebami vede jednak k využívání těchto slabostí a jednak k jejich ignorování nebo zabránění (opětovnému) založení. Konečným výsledkem je pak konflikt. Měnící se rámcové podmínky se mohou navzájem ovlivňovat a posilovat, přičemž jejich vazba je znázorněna na obrázku 2 (Wehrmann 43–44).

II. Metodologická část práce

3. Metodologie

V této kapitole stanovíme základní metodologický rámec naší analýzy. Ten bude vycházet z empiricko-kvalitativního přístupu, jako forma byla zvolena instrumentální případová studie.

Případovou studii můžeme označit za dostatečně ohraničenou historickou epizodu či její konkrétní aspekt, přičemž přesné časové či tematické vymezení ohraničenosti musí být natolik významné, aby svou povahou definovalo danou událost jako případ. Hodnota instrumentální případové studie se váže k přínosu obecnějšího, teoretického poznání (Drulák 2008: 32. 35).

3.1. Sběr dat

Pro analýzu budou čerpány informace a poznatky zejména ze sekundárních zdrojů. Zde si uvědomujeme, že to bude jeden z limitujících faktorů naší analýzy, neboť takové údaje mohou být neúplné, neadekvátní a mohou být různě interpretovány jednotlivými autory. Jak upozorňuje Moritz, studium konfliktů mezi pastevci a rolníky může být jen zřídka realizováno přímo v terénu, a proto se výzkumníci často spoléhají na data z archivů a rozhovory, které mohou podléhat řadě kognitivních zkreslení (Moritz 2010: 142).

Nemůžeme se zde tedy spolehnout na data z primárních zdrojů, které by byly získány např. strukturovaným dotazníkem (ač je tak designována celá řada výzkumů řešících konflikty mezi pastevci a rolníky), a to z důvodu existence celé řady překážek, ať už finančních, časových, jazykových či bezpečnostních. Z tohoto důvodu bude sběr dat zajištěn sumarizací sekundárních informací, jako jsou články, publikované výzkumné zprávy a tiskopisy, různé papery atd.

3.2. Analýza konfliktu o půdu

Wehrmannová uvádí, že při analýze konfliktu o půdu je nutné se zaměřit na identifikaci následujících aspektů – charakteristiku konfliktu, vývoj konfliktu v čase, sporná vlastnická práva, příčiny a důsledky konfliktu, současnou fázi konfliktu a úroveň jeho eskalace, pozice, zájmy a potřeby stran, vztahy mezi

aktéry a jejich postoje k řešení konfliktu. Současně podotýká, že uvedené aspekty lze analyzovat v různém pořadí. Pro analýzu lze použít existující nástroje pro hodnocení konfliktů, přičemž zvolený koncept je možné přizpůsobit konkrétní situaci a podmínkám konfliktu o půdu (Wehrmann 2017: 60).

Pro účely analýzy využijeme zde uvedený koncept nazvaný „Rapid Land Tenure Assessment“ (RaTA), jenž je vhodný pro identifikaci charakteristiky konfliktu o půdu, problémy se spornými vlastnickými právy, jeho příčiny a důsledky, současné fáze a úroveň konfliktu a eskalace (Wehrmann 2017: 60).

Tento model si klade za cíl zjistit vnímané konkurenční nároky mezi zúčastněnými stranami, jež mají různá práva a zájmy. Analýza je složena z pěti následujících kroků. Prvním důležitým krokem je identifikace prostoru, ve kterém se konflikt odehrává. Druhým krokem je popis příčin, které vedly ke konfliktu (politických, ekonomických, environmentálních, demografických atd.). Ve třetím kroku je nutné analyzovat zúčastněné strany (aktéry), jejich zájmy, vztahy a potřeby. Zkoumá se, jak spolu jednotlivé strany komunikují, soutěží, jaké mají vzájemné vazby; analýza RaTA identifikuje aktéry, kteří se domáhají svých práv na půdu a aktéry, kteří záměrně nebo nezáměrně podporují další strany. Čtvrtým²⁶ krokem je analýza zákonů či zvyků, jež upravují práva přístupu k půdě či její držbě. Posledním krokem je určení možných doporučení pro mechanismus řešení konfliktu (Wehrmann 2017: 60–62).

3.3.Návrh teoretického modelu a operacionalizace proměnných

Uvedený koncept se z našeho pohledu jeví pro účely naší analýzy jako maximálně vhodný, neboť se zaměřuje jak na jednotlivé příčiny konfliktu, tak i přímé a nepřímé aktéry. Analýza RaTA nám současně poskytuje adekvátní nástroj nejen pro vyšetřování skutečných příčin násilných konfliktů, ale také pro provádění politik, které přispívají k lepšímu hospodaření s přírodními zdroji.

²⁶ V literatuře je jako čtvrtý uveden krok, jehož cílem je sběr primárních zdrojů pomocí interview, focus groups diskusí atd. (Wehrmann 2017: 61). Z důvodů uvedených v kapitole 3. 1. tento krok vynecháváme.

To považujeme, vzhledem k námi položeným výzkumným otázkám a cílům, za naprosto stěžejní.

V souladu s výše uvedenými informacemi budeme analýzu konfliktu mezi Fulby a Dogony realizovat v pěti posloupných krocích:

Zprvė provedeme analýzu malijského regionu Mopti, tedy oblasti, ve které byl konflikt eskalován do násilného stadia, a to v širším kontextu malijského státu. Zaměříme se na danou oblast z geografického hlediska, vymezíme potenciálně problematické body, jako jsou přístupy k pastvinám, vodním zdrojům atd. Realizace prvního kroku analýzy je podstatná pro pochopení základního kontextu konfliktu.

Druhým krokem bude analýza potenciálních příčin konfliktu. Nejprve se zaměříme na analýzu bezpečnostního pozadí konfliktu, neboť je region od islamistického povstání v roce 2012 sužován značnou nestabilitou. Posléze zhodnotíme demografické (migraci, růst populace), environmentální (desertifikace, změny klimatu), politické (stav a efektivita vládnutí, korupce), ekonomické (půda jako stěžejní zdroj příjmů komunity) a socioekonomické faktory (nezaměstnanost, chudoba).

Ve třetím kroku provedeme analýzu jednotlivých aktérů – zaměříme se na jejich vzájemné vazby, vlivy, potřeby, mocenské vztahy a různé formy vnímaných historických a právních nároků k půdě. Pochopitelně se zaměříme na pastevecké Fulby a rolnické Dogony, ale rovněž i na nároky vlády a islamistických skupin, které v dané oblasti operují.

Dalším krokem je naprosto nezbytná analýza právních úprav, nařízení a zvyků (formálních i neformálních), které mají vliv na přístup k půdě a její držbu. Tento krok je velmi podstatný, neboť jednoznačně odlišuje charakter analýzy konfliktu o půdu od jiných typů konfliktů. Problematika držby půdy je skutečně složitým aspektem, ke kterému se váže celá řada otázek. Kupříkladu je nutné vědět, zda je vůbec definována legislativa pro úpravu sporů, které se vážou k půdě. Není-li takový institut legálně zakotven, může to způsobovat řadu problémů, např. v oblasti řešení konfliktů. Rovněž je podstatné, zda existuje legislativní

soulad mezi nařízeními na vládní a místní úrovni (riziko tzv. právního pluralismu), či zda práva, co se držby a přístupu k půdě týče, platí stejně pro všechny skupiny obyvatel (rolníky, pastevce, muže, ženy, etnika atd.). Další otázkou je, zda psané zákony a normy (*de iure*) odpovídají tomu, co se stane v praxi (*de facto*), což platí zejména v odlehlých venkovských oblastech; jaké jsou hlavní způsoby přístupu k půdě (nabytí, dědictví, sňatek, pronájem, kolektivní vlastnictví atd.) a zda jsou pravidla pro držbu jasně a transparentně definována. Normy, jež se vážou k vlastnictví, se navíc můžou lišit mezi městskými a venkovskými oblastmi (IFRC 2015: 13–21).

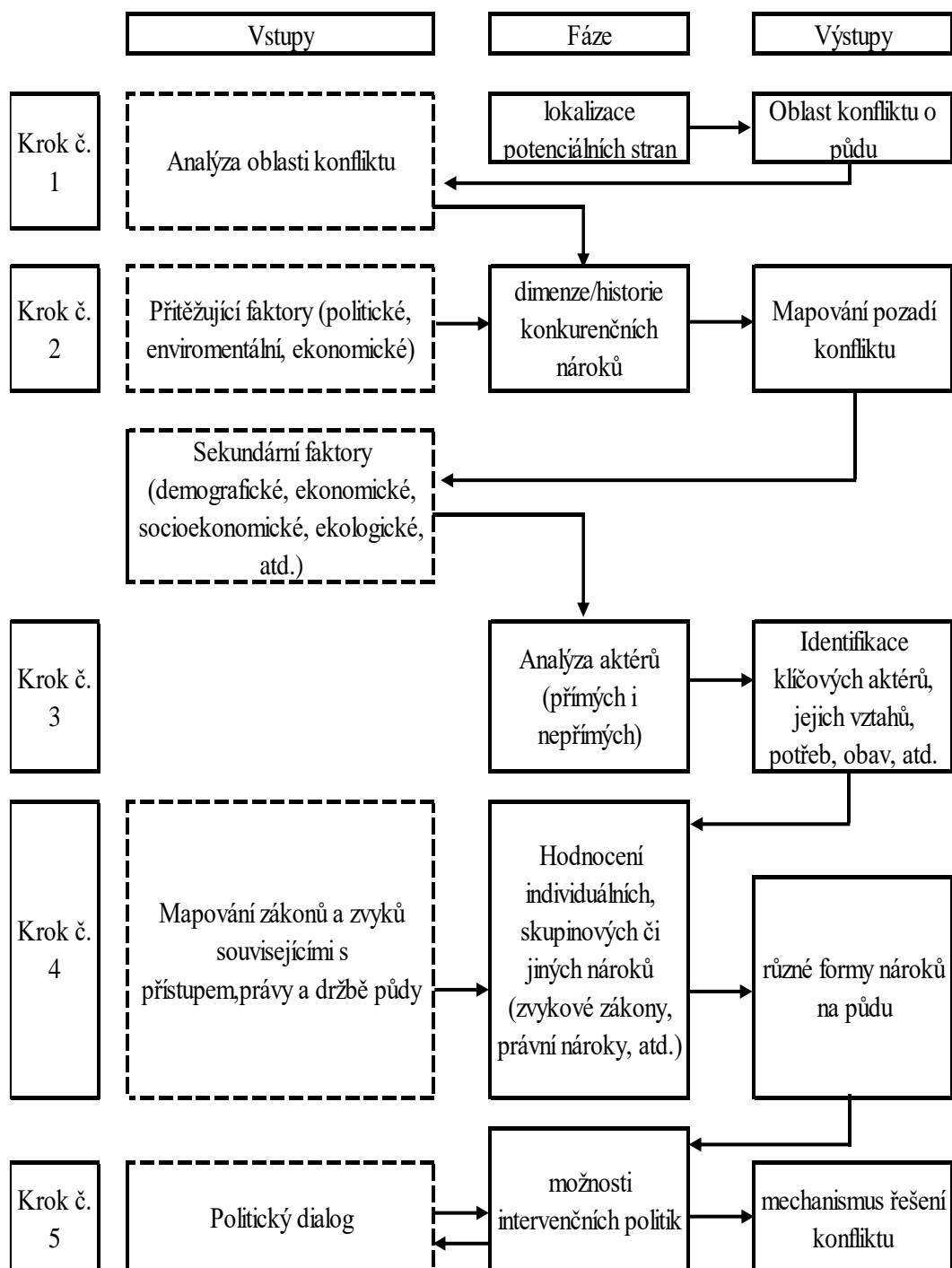
V úvodu práce jsme si rovněž stanovili za úkol nabídnout alternativní postupy a navrhnout doporučení, která by nabídla vhodné mechanismy pro řešení konfliktu. V této části krátce uvedeme i důsledky konfliktu. Abychom mohli navrhnout adekvátní mechanismy pro řešení konfliktů, považujeme identifikaci a znalost jeho důsledků za jeden ze stěžejních faktorů. To platí obzvláště v našem případě, kdy byl konflikt eskalován do násilné fáze. Masivní migrační pohyby, vzniklé křivdy a nerovnosti či jiné nevypořádané nároky, můžou být opětovnou hybnou silou pro přelití konfliktu zpět do eskalační (i násilné) fáze.

Poslední bod práce nás přirozeně nabádá k jisté obezřetnosti, neboť neadekvátní politiky a programy by v budoucnu mohly snížit práva jiných skupin na půdní zdroje, a tím i zajištění jejich živobytí a bezpečnosti, což by konsekvěně mohlo vést k jinému konfliktu. Aby se předešlo pokračujícím sporům o půdu, je často nutné provést příslušnou legislativní a politickou reformu. I když se v souvislosti s řešením sporů často osvědčily specializované pozemkové soudy, mnoho druhů sporů se nejlépe řeší mimosoudně, přičemž za nejlepší způsob vyřešení konkurenčních nároků je považováno zvýšení ochrany zabezpečení držby půdy (Galudra, Sirait et al. 2010).

Rovněž se, v souladu s teoretickou kapitolou (viz kapitola 2.4.4.1), pokusíme ověřit tezi, že špatná správa věcí veřejných, vysoká míra diskriminace, neschopnost státu poskytnout základní zabezpečení, neřešené křivdy ohledně přístupu a využívání půdy a přítomnost násilných aktérů, skutečně zvyšují riziko, že konflikt bude eskalován do násilného stadia.

Na základě uvedených informací jsme navrhli mírně modifikovaný teoretický model, jenž je znázorněn na obrázku 3.

Obrázek 3 – Schéma RaTA analýzy konfliktu o půdu v Mali

(Zdroj: Modifikováno autorem na základě Wehrmann 2017: 61)

III. Analytická část práce

4. RaTA analýza konfliktu

V souladu s výše navrženým teoretickým modelem zde provedeme RaTA analýzu konfliktu mezi pasteveckými Fulby a usedlými Dogony a pokusíme se o zodpovězení námi položených výzkumných otázek. Navržené analytické schéma by nám mělo být nápomocno pro hodnocení příčin konfliktu a následně návrhu mechanismů jeho řešení.

4.1. Oblast konfliktu

Mali je vnitrozemskou zemí západní Afriky o rozloze 1 240 192 km². Zatímco regiony na severu země zasahují hluboko do středu saharské pouště, regiony ve střední části se nacházejí v přechodové semi-aridní zóně Sahelu. Mali je rozděleno do celkem osmi regionů Gao, Kayes, Kidal, Koulikoro, Mopti, Ségou, Sikasso, Timbuktu a hlavního města Bamako (CIA Factbook 2021).

Sever a jih Mali je tvořen neobvyklým tvarem hranic, jež připomíná siluetu přesýpacích hodin. Právě v zúžené oblasti těchto „hodin“ se nachází region Mopti, v němž došlo k násilným událostem mezi etniky. Region Mopti má rozlohu 79,017 km² a celkový počet obyvatel 2 878 285 (OCHA 2020). Jak jsme již uvedli, jedná se z hlediska polohy o klíčový region, který rozděluje severní a jižní část země, přičemž v nejužším místě délka této hranice činí cca 330 km (od hranice s Mauretánií až po hranici s Burkinou Faso). Samotné Mopti se dále člení na osm menších správních okruhů, které se jmenují Bandiagara, Bankass, Djenné, Douentza, Koro, Mopti, Tenenkou a Youwarou.

Regionem Mopti protéká řeka Niger²⁷, která je obecně popisována jako životodárná „krev“ malijského státu, zajišťující zdroj potravy, pitné vody, zavlažování a dopravy (Library of Congress 2015). Niger od sousedních regionů Bamako a Ségou značně nabývá na síle a spolu s přítokem Bani se rozlévá na mnoho ramen, čímž zde vytváří naprosto unikátní biotop plný bažin, mokřadů

²⁷ Celková délka toku Nigru v Mali je 1 693 km (Library of Congress 2015).

a drobných jezer. Tato oblast je největším mokřadem v oblasti západní Afriky²⁸ a nazývá se vnitrozemská delta Nigeru²⁹. Jedná se o rozsáhlou nivu, která pokrývá až 41 195 km², a historicky byla zdrojem pro zemědělství, rybolov a pastevectví. Tento ekosystém je největším rezervoárem biologické rozmanitosti v Mali a dokonce i Africe³⁰. Místní fauna zahrnuje více než 130 druhů ryb žijících vedle vodních savců, plazů a více než 140 druhů afrických tropických a euroasijských ptáků; v oblasti lze také najít více než 52 druhů stromů a 137 druhů trav (Ajayi, Diakité, Konaté, Catacutan 2012: 1).

Během období letního sucha do oblasti delty Nigeru migruje přibližně 40 % hospodářských zvířat z Mali (více než 2 miliony krav a 4 miliony koz a ovcí). Po celá staletí sem však směřují i pastevci ze sousední Mauretánie a Nigeru (Cabarello 2014). Transhumance v oblasti delty je intenzivní v období sucha, což je zhruba od prosince do června. Od začátku období dešťů pastevci se zvířaty migrují směrem na severovýchod nebo severozápad (Benjaminsen 2008: 73). Na zdrojích ekosystému je závislých téměř 1 milión obyvatel³¹. Vnitrozemská delta Nigeru je klíčovou oblastí pro potravinovou bezpečnost, zásobárnu vody a rozvoj vnitřních částí Mali – je zde pěstována většinová produkce malijské rýže, jež je hlavní obilovinou země a ročně se zde vyloví okolo 130 000 tun ryb (ramsar.org).

Ekosystém delty Nigeru je velmi křehký a zranitelný, neboť jeho funkčnost je v zásadě limitována intenzitou toku Nigeru, který určuje rozsáhlou plochu celé nivy. Během úrodné sezóny tak představuje niva delty Nigeru zásadní zdroj obživy pro tisíce rodin. Současně, jak během povodňových měsíců stoupá

²⁸ Současně je druhým nejrozsáhlejším mokřadem v Africe vůbec – tím největším je delta Okavanga v Botswaně (ramsar.org 2021).

²⁹ Součástí vnitřní delty Nigeru jsou kromě Mopti také sousední regiony Ségou a Timbuktu.

³⁰ V roce 2004 byla oblast vnitřní delty Nigeru zařazena do Ramsarova seznamu mokřadů mezinárodního významu. Ramsarská úmluva je mezivládní smlouva, která poskytuje rámec pro národní opatření a mezinárodní spolupráci v oblasti ochrany a rozumného využívání mokřadů a jejich zdrojů (ramsar.org).

³¹ Jiné zdroje dokonce uvádí až 2 milióny obyvatel (Environmental Justice Atlas 2016).

splavnost řeky, slouží rovněž jako klíčové dopravní spojení pro další obchodní aktivity (Cabarello 2014).

S úrodnou půdou delty Nigeru ostře kontrastují semi-aridní zóny Sahelu, jež na tuto oblast kontinuálně navazují, a které jsou obrostlé vegetací, jež je napájena sezónními srážkami. Pro zdejší savany je typická flóra rostoucí ve štěrbinách skal a útesů či trnité akáty a baobaby. Změny klimatu a nadměrný lov způsobily, že někteří větší býložravci, jako zebry, sloni či žirafy, tento region zcela opustili, a přežívá zde pouze několik menších savců, například gazela, dikobraz, či šakal (Winkle 2016).

Současně je oblast vnitrozemské delty důležitou součástí malijské historie, neboť sem sahají kořeny velkých západoafrických celků 8. až 16. století – říše Ghana, Mali a Songhaj. Region jako celek byl poté sjednocen v letech 1820–1862 do teokratického muslimského státu známého jako Dina nebo také říše Macina, než byl vystřídán francouzskou koloniální nadvládou (Ursu 2018: 9). Četná historická města regionu jako Hamdallayi (starobylé hlavní město Diny), Djenné, Dia a Bandiagara, jsou dnes důležitými ekonomickými, politickými a kulturními centry Mali. Magnetem pro turistický ruch jsou rovněž historické město Djenné a útesy Bandiagara, od roku 1989 zapsaných na seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO (ramsar.org).

4.2. Strukturální pozadí konfliktu

Cílem této kapitoly je analýza strukturálních příčin konfliktu. V tomto pořadí na prvním místě uvádíme bezpečnostní faktory. Je tomu tak z toho důvodu, že bezpečnostní události v roce 2012 měly velký dopad i na další procesy a faktory v následujících letech, např. zvýšené migrační pohyby, nezaměstnanost, vzdělávání, snížení ekonomických příležitostí (a tím současně zvýšení chudoby) či efektivní vládnutí.

4.2.1. Bezpečnostní faktory

V březnu roku 2012 vypukla vzpoura tuarežských rebelů v severním Mali. Vojenské síly malijského státu nebyly schopny adekvátně potlačit toto povstání, což konsekvenčně podnítilo armádní převrat proti tehdejšímu prezidentovi Amadou Toumani Tourému. Armádní vzbouřenci argumentovali nespokojeností s neefektivním řešením islamistické krize na severu země, bujícího obchodu s lidmi a drogami a neřešeným potřebám bezpečnostních složek. Přebat poskytl strategickou příležitost tuarežským rebelům, kteří, za asociace islamistických skupin, získali vojenskou kontrolu nad velkou částí severního regionu Mali a vyhlásili existenci nezávislého státu Azawád. Zde byla následně zavedena vláda dle striktního výkladu islámského práva šaría (Francis 2013: 3).

Nestabilní situace ve vládě i armádě využili vzbouřenci jednak pro upevnění vlády nad severními částmi státu, ale také k postupnému postupu do jeho středu. Nejprve obsadili strategické město Douentza (a které je převážně osídleno Fulby), a poté město Konna v regionu Mopti. Poté se rebelové chystali zaútočit na hlavní město Bamako, což bylo zásadním mezníkem ve vývoji povstání. Možné ovládnutí Bamaka znamenalo zásadní ohrožení nejen malijského státu³², ale také sousedních zemí a celého sahelského regionu.

V důsledku těchto událostí zde Francie, za podpory vojenských jednotek ECOWAS a dalších západních zemí, zahájila, v roce 2013, vojenskou intervenci pod názvem Serval. Ta během necelých tří týdnů ukončila tuarežské povstání a dobyla všechna důležitá města v severním Mali. Současně byla narušena síť a organizace islamistických organizací, nicméně, islamističtí vzbouřenci se postupně rozptýlili do civilního obyvatelstva nebo ustoupili do neobydlených částí země (Francis 2013: 3).

I když se původně zdálo, že špatná bezpečnostní situace je omezena pouze na severní regiony Gao, Timbuktu a Kidal, o tři roky později došlo k dramatickému nárůstu násilných událostí i v centrálních regionech Mali.

³² Přebat v roce 2012 zasáhl celkem 1,7 milionu obyvatel severního Mali – omezil jejich přístup k vodě, půdě a dalším základním službám, celkem 480 000 lidí opustilo své domovy (Drakenberg, Cesar 2013: 7).

Zatímco veškeré politické, bezpečnostní či sociální úsilí se primárně týkalo severní části Mali³³, centrální části regionu bylo věnováno jen málo péče. Od roku 2015 začala navíc v centrálním Mali operovat organizace Katiba Macina, a to především v oblastech obydlených fulbskými pastevci – regionech Douentza, Youwarou, Mopti a Tenenkou. Současně se v tomto regionu zvýšily i aktivity organizace Džamat Nasr al-Islam wal Muslimin (JNIM).³⁴ (Tobie 2017: 1–7).

Místní obyvatelé si pravidelně stěžovali na nedostatečnou efektivitu provádění mírových dohod, jejichž cílem bylo eliminovat přítomnost islamistických ozbrojených skupin, odzbrojení tisíce rebelů a obnovení kontroly malijské vlády nad severní částí země. Podle jejich názoru byl proces provádění mírových dohod pomalý a neefektivní, čímž došlo k nárůstu kriminality. Rozlehlé oblasti na severu Mali zůstaly bez přítomnosti malijských vojsk a kriminální aktivity islamistů se začaly šířit do dalších regionů (HRW 2017: 4–5).

I přes nesporný úspěch francouzské intervence tak v průběhu let 2015–2016 docházelo k značné intenzifikaci násilí, které se stále více šířilo i do centrálních regionů země. Podle zjištěných údajů popravily islamistické ozbrojené skupiny v centrálním Mali během roku 2016 nejméně 27 mužů, a to včetně náčelníků vesnic a místních vládních úředníků či příslušníků bezpečnostních sil. Jako pachatelé byli identifikováni ozbrojenci z AQIM, Ansar Dine, Katiba Macina a MUJAO. Místní vesničané (z etnických skupin Fulbů, Bambarů, Dogonů a Tuaregů) vypověděli, že ozbrojené islamistické skupiny okupovaly vesnice a vyhrožovaly smrtí každému, kdo by spolupracoval s vládou, francouzskými či mírovými silami OSN (HRW 2017: 3–4).

V několika vesnicích byl zaveden výklad práva šaría a bylo obyvatelům zakázáno provádět své tradiční zvyky, např. sňatky a křty. Ženám byla zakázána jízda

³³ Jednalo se o uzavření několika mírových dohod mezi tuarežskými separatisty MNLA a malijskou vládou, které měly zabezpečit dodržování příměří v severní části regionu. Dohody byly podepsány v letech 2013, 2015 a 2017.

³⁴ Více informací o organizacích Katiba Macina a JNIM, uvádíme, s ohledem na stanovené metodologické schéma, v samostatné kapitole 4.3.5.

na motocyklech, pokud by vozidlo řídil někdo jiný než jejich manžel a vesničanům bylo zakázáno účastnit se místních voleb v roce 2016. V jiných vesnicích byli obyvatelé nuceni modlit se podle nařízení džihádistů či jim bylo zakázáno chodit do barů a pít alkohol (HRW 2017: 5–6).

Nestabilita regionu také úzce souvisí s masivní proliferací ručních palných a lehkých zbraní, jež se Sahelem začaly šířit po pádu Kaddáfího režimu v Libyi v roce 2011. Staré a historické spory mezi rolníky a pastevcí, které do té doby byly řešeny mírumilovně, se proměnily v opakované cykly odvetného násilí. Dle údajů z roku 2018 bylo zhruba 40 % násilných úmrtí v Mali spácháno pomocí střelných zbraní. Armádní převrat, který v roce 2020 sesadil z funkce prezidenta Boubacara Keïtu, také negativně ovlivnil reformy, které by znamenaly pozitivní impuls v otázce šíření zbraní, včetně revize zákona o zbraních z roku 2004 (Géhin 2021: 1).

Bezpečnostní situace regionu je v posledních letech velmi nestabilní – databáze ACLED³⁵ uvádí, že v roce 2018 bylo v regionu Mopti usmrceno celkem 348 osob (z toho 212 civilistů), v roce 2019 pak 2016 osob (95 civilistů) a v roce 2020 pak 446 osob (172 civilistů). V letošním roce v období od ledna do dubna v důsledku konfliktu zemřelo 42 osob, z čehož celkem 6 byli civilisté (ACLED 2021).

Pro srovnání současné bezpečnostní situace Mali uvádíme v tabulce 2 (viz následující strana) celkový počet násilných událostí v regionu Mopti v procentuálním poměru k celkovému počtu totožných událostí v Mali ve vymezeném období. Z uvedených dat lze pozorovat skutečně vážnou bezpečnostní krizi v centrální oblasti Mali, neboť násilné události v regionu Mopti přesahují více než třetinu celkových násilných epizod Mali, a to za období posledních tří let.

³⁵ Databáze ACLED umožňuje pro studijní účely extrahovat ucelená data pouze z posledních 3 let konfliktu. Z tohoto důvodu uvádíme data pouze z posledních let, ač by kvantitativní srovnání během let 2012–2020 bylo pro naše účely více než vhodné.

Tabulka 2 – Procentuální podíl násilných událostí Mopti z celkového počtu epizod Mali v období 2018–2021

Rok	Mali		Mopti		celkový % podíl násilných událostí
	celkový počet násilných událostí	počet obětí	celkový počet násilných událostí	počet obětí	
2018	571	622	197	348	35
2019	819	370	350	216	43
2020	1265	866	423	446	33
2021*	337	99	104	42	31
celkem	2992	1957	1074	1052	36

* za období leden–duben 2021

(Zdroj: ACLED 2021)

4.2.2. Demografické faktory

Celkový počet obyvatel Mali je odhadován na 20 137 527 milionů. Většina populace žije v jižním regionu země. Populace je tvořena až 100 etnickými skupinami, z nichž nejpočetnější tvoří Bambarové, Bozové, Fulbové, Soninkové, Markové, Senufové, Maniankové, Malinkové, Dogoni, Sonraiové a Tuaregové. Úředním jazykem je francouzština, ale většina obyvatel mluví národními jazyky, např. Bambarštinou. Malijci jsou převážně muslimského náboženského vyznání, celkový podíl křesťanů se odhaduje na 2,8 % populace. Téměř polovina obyvatel je koncentrována v městských centrech – od roku 1960 míra urbanizace v Mali vzrostla celkem čtyřnásobně, což vedlo k řadě problémů, spojených i s nedostatkem půdy (UNFPA 2020: 13; CIA Factbook 2021).

Populace Mali strmě narůstá, čímž dochází k stále většímu konkurenčnímu tlaku na půdu. Střední projekce OSN odhadují, že počet obyvatel Mali vzroste do roku 2050 na 43,59 miliónů obyvatel (OSN 2019). Míra porodnosti přitom strmě narůstá již od 60. let minulého století. Míra populačního růstu Mali zdaleka přesahuje průměrné hodnoty zemí subsaharské a západní Afriky, a to v průměru o 2,7 % ročně od roku 2000; v letech 2005–2015 míra populačního růstu dokonce přesahovala 3 %. I když je v letech 2020–2050 očekáván pokles demografického

růstu, bude tento pokles mnohem méně výrazný ve srovnání s průměrem ostatních zemí v rámci kontinentu (UNFPA 2020: 13–14).

Dramatický trend nárůstu populace je obdobný i v regionu Mopti – z dostupných údajů lze vysledovat, že v roce 2012³⁶ byl odhad počtu obyvatel 2 225 020 milionů (Cissokho 2012). Současný počet obyvatel regionu je odhadován na 2 878 285 (OCHA 2020). Mezi lety 2012–2020 tak počet obyvatel Mopti vzrostl bezmála o 30 %, což přirozeně zvyšuje konkurenční tlak na půdní zdroje.

Současně Mali disponuje značným podílem mladé populace. V současnosti je druhou zemí na světě se 47,3% podílem populace pod 15 let (Koop 2021). To samozřejmě představuje značné příležitosti pro budoucí ekonomický růst, pracovní sílu, ale také související rizika.

Na demografických změnách regionu se podepsaly i migrační toky. Neutěšená bezpečnostní situace v roce 2012 se projevila masivní migrací, a to jak uvnitř, tak i vně Mali. Na konci dubna roku 2013 bylo v důsledku konfliktu vysídleno téměř půl milionu obyvatel, a to včetně 301 027 vnitřně vysídlených osob (IDPs)³⁷, 185 144 obyvatel bylo vysídleno do okolních zemí a 176 144 uprchlíků (Cartier 2013: 11).

Mezi severem a jihem země probíhala neustálá fluktuace IDPs, kterých do Mopti z regionů Kidal, Gao a Timbuktu přicházelo tisíce (až 91 % IDPs opustilo své domovy kvůli konfliktu v severní části Mali). Právě o Mopti je známo, že je oblíbeným útočištěm velkého množství IDPs, a to z důvodu jeho strategické polohy – blízkost regionu k severní části země využívají IDPs pro to, aby mohly cestovat zpět do okupovaných oblastí zkontrolovat svá opuštěná obydlí a zemědělská pole. I když se většina z IDPs v dočasném místě svého pobytu cítila

³⁶ Jedná se o predikci, avšak lze předpokládat, že hodnota se bude blížit skutečnosti. Dle censu z roku 2009 mělo Mopti 2 037 330 milionů obyvatel (Spencer 2020).

³⁷ Vnitřně vysídlené osoby (IDPs) – osoby, jež jsou na rozdíl od uprchlíků na útěku před nebezpečím v rámci hranic své vlastní země (UNHCR ČR 2019).

bezpečně, většina z osob projevila touhu po zlepšení bezpečnostní situace vrátit se zpět do svých domovů, a to zejména z ekonomických důvodů (JIPS 2013: 7).

4.2.3. Environmentální faktory

Obecně lze podnebí v Mali klasifikovat jako polosuché až suché (pokrývá až 65 % území země), přičemž velmi suché roky jsou opakovaně stále častější od roku 1968. Mali je ovlivněno inter-tropickou zónou konvergence, ve které se setkávají dva protichůdné severovýchodní a jihovýchodní pasáty, vytvářející každoročně se opakující západoafrický monzun. Tento efekt způsobuje pravidelné střídání období sucha a dešťů (CIA Factbook 2021; Government of the Netherlands 2018: 3–4).

Podnebí Mali se vyznačuje značnou meziroční variabilitou dešťových srážek, která má zásadní vliv na klima regionu ve vnitřní deltě Nigeru. V období dešťů řeka Niger značně nabývá na objemu, který zde zaplavuje rozsáhlá území, jež následně slouží jako zdroj obživy řady venkovských obyvatel. Zaplavená oblast v závislosti na ročních obdobích dosahuje rozlohy až 25 000 km², nicméně v extrémně suchých letech tato plocha nepřesáhla 5 500 km² (Wetlands International).

Současné podnebí regionu je spojeno s výskytem extrémních klimatických jevů, jako jsou sucha, povodně či intenzivní srážky, kterým jsou místní obyvatelé v posledních letech vystaveni pravidelně. Periodicky se zde střídají mohutné záplavy s obdobími sucha, z nichž poslední v letech 2011–2012 zasáhl až 3,5 milionu obyvatel (Drakenberg, Cesar 2013). Masivní záplavy v roce 2019 zase zničily přes 800 domů a tisíce lidí se ocitlo bez domova. Silné deště v regionu Mopti rovněž zničily stany, ve kterých přebývalo celkem 304 IDPs (Floodlist 2019; IOM 2019).

Průměrná roční teplota v Mali se od roku 1960 zvýšila o 0,7 °C, přičemž existují výrazné regionální rozdíly – v severní části země průměrné teploty vzrostly o 0,5 °C během deseti let. Dle Mezivládního panelu pro změnu klimatu (IPCC) je pro oblast západní Afriky predikován průměrný nárůst teploty o 3,3 °C do roku 2100, přičemž v severních regionech Mali by měl být dokonce 4,7 °C. Podle dostupných údajů se snížil i objem dešťových srážek. Zatímco v 50. letech

20. století srážky běžně dosahovaly maxima 1500 mm ročně, za posledních 15–20 let tato hodnota nepřekročila 1300 mm (humansclimatechange.com; Government of the Netherlands 2018: 4).

Stále se zvyšující teploty zásadně ovlivňují tzv. evapotranspiraci³⁸, což dále snižuje dostupnost produktivních zdrojů půdy a vody. V současnosti až 59,5 % obyvatel Mopti žije na degradované půdě, z nichž pouze 29,2 % disponuje přístupem k vodním zdrojům uspokojivé kvality. Pro oblast Mopti je v tomto kontextu naprosto zásadní oblast vnitrozemské delty Nigeru, která v průběhu století snížila svůj průtok až o 25 %. Každoročně se také snižuje zaplavovaná oblast – za posledních 50 let došlo k její redukci o 60 % (humansclimatechange.com).

Degradace půdy je rovněž způsobena nevhodnými zemědělskými postupy, jako je nadměrné spásání nebo obdělávání okrajových pozemků v důsledku extrémního přírůstku populace. Objem obdělávané půdy se přitom v Mali každým rokem zvětšuje až o 4,7 %. To, v kombinaci s velkou poptávkou po palivovém dříví a dřevěném uhlí, způsobuje snížení vegetačního pokrytí cca o 500 000 hektarů ročně (Drakenberg, Cesar 2013: 4).

4.2.4. Politické faktory (správa věcí veřejných)

Nespokojenost obyvatel je spojena zejména s nedostatkem a špatnou dostupností mnoha základních veřejných služeb – policie, armády, silniční infrastruktury, neadekvátní zdravotní péčí a vzděláním. Absence státních orgánů v mnoha částech Mopti omezuje participaci obyvatel do státního sektoru, což zvyšuje jejich interakci s místními úřady. V případě nouze se tak, spíše než na stát, spoléhají na tradiční komunitní autority (náčelníci vesnic), jež jsou v jejich očích vnímány jako nestrannější a efektivnější. Na tradiční autority se přitom obyvatelé spoléhají i v případě závažných trestných činů. To poukazuje na skutečnost existence institucionální duality tradičních a státních orgánů (Bodian, Tobie, Marending 2020: 4–5).

³⁸ Evapotranspirace je fyzikální proces, kterým se voda z kapalného či tuhého stavu mění na vodní páru. Vyjadřuje množství vody, které se za určité období uvolní z povrchů (půda, voda) a vegetace do atmosféry (Honsová 2007).

Zhoršená bezpečnostní situace regionu vedla k útlumu rozvojových aktivit a omezení základních veřejných služeb, jelikož většina pracovníků státní správy uprchla z oblastí zasažených konfliktem. Zdravotní péče je na velice nízké úrovni a zahrnuje takové nedostatky, jako je nepřítomnost lékařů ve službě o víkendech a v nočních hodinách, nedbalost zdravotních pracovníků ve službě apod. (HD centre 2020). Problémy jsou i v oblasti spravedlnosti, jelikož většina členů justičních orgánů má sídlo v Bamaku. Zejména pro venkovské obyvatele je přístup k orgánům spravedlnosti obtížný (BTI 2020).

Malijská vláda není schopna adekvátně řešit zvyšující se násilí v oblasti centrálního Mali. Oběti zločinu často potvrzovaly, že vládní bezpečnostní složky nebyly schopné ani ochotné zajistit jim ochranu, přičemž jen zřídka byly tyto násilné činy vyšetřovány. Zvýšil se i podíl loupežných přepadení na trzích či obchodních trasách, nejvíce ohroženi byli obchodníci, již cestují mezi vesnicemi, kde prodávají zboží (HRW 2017: 4, 13).

Příchod džihádistických skupin do oblasti Mopti v roce 2015 vedl, v návaznosti na příkaz vojenského vedení, ke stažení četnictva z města Konna. Tento fakt značně narušil důvěru obyvatelstva v bezpečnostní složky. V souladu s touto skutečností začali mladí lidé v oblasti zakládat mládežnické domobrany, aby mohli účinněji bránit svoji komunitu (HD centre 2020). Nedostatečná kapacita státu v poskytování bezpečnostních služeb pak výrazně posiluje bezpečnostní rizika už tak křehké oblasti, a zakládání mládežnických bezpečnostních skupin se stává stále častějším trendem regionu (Bodian, Tobie, Marening 2020: 11).

Vládní síly se navíc, v reakci na islamistické hrozby, uchylují k represivním opatřením, které bez rozlišení a důkazů aplikují *en bloc* na civilní obyvatelstvo. Kupříkladu v roce 2016 zadržely bezpečnostní síly Mali více než 60 etnických Fulbů, kteří byli podezříváni z napojení na islamistické organizace. Popraveno bylo nejméně 10 mužů a nejméně 20 jich bylo při výslechu mučeno či zneužíváno. Flagrantní porušení lidských práv v tomto případě potvrzuje fakt, že vojáci nejsou dle zákona oprávněni vyslýchat zadrženou osobu (HRW: 10).

Řada svědků dále vypověděla, že v oblasti Mopti malijsí vojáci provedli (v rámci protiteroristických operací) několik hromadných mimosoudních poprav, aktů

mučení, znásilňování a rabování. Obětem bylo běžně odpíráno jídlo, voda a poskytnutí lékařské péče (HRW: 11).

Důkazy o vysoké míře korupce jsou shledávány na všech úrovních státního aparátu, což současně koresponduje s nízkou důvěrou obyvatel ve vládní instituce. Dle indexu vnímání korupce má Mali v současnosti skóre 30 ze 100 možných, což ho řadí na 129 příčku z celkem 180 zemí (Transparency International 2020).

Dostupné údaje navíc potvrzují sestupný trend vnímání korupce za poslední období. Zatímco v roce 2015 bylo 56 % obyvatel přesvědčeno, že vláda v boji s korupcí selhává, v roce 2019 už to bylo 71 %. Vnímaná úroveň korupce se v rámci jednotlivých regionů značně liší, avšak právě v regionu Mopti celkem 71 % respondentů vnímalo korupci jako vysokou (Bak 2020: 5). Zejména mladí lidé obviňují místní správce z rozsáhlých korupčních praktik, jako je prodej pasteveckých pozemků pro rezidenční, agro-byznysové a jiné spekulativní účely (Gaye 2018: 11).

4.2.5. Ekonomické faktory

Malijská ekonomika je vysoce závislá na obnovitelných a neobnovitelných přírodních zdrojích, z čehož vyplývá její vysoká zranitelnost. Faktory, jako je nestabilita cen nerostných surovin na světových trzích, příliv zahraničního kapitálu, změny klimatu (sucha, nepravidelné dešťové srážky), velmi ovlivňují hospodářství jedné z nejchudších světových zemí³⁹. Až tři čtvrtiny obyvatelstva Mopti se živí zemědělstvím nebo chovem hospodářských zvířat, rybářů je výrazně méně (okolo 13 %). Zemědělství představuje přibližně 50 % malijského HDP, přičemž pouze 14 % rozlohy země je považované za vhodnou pro tyto účely (Government of the Netherlands 2018: 5).

Na ekonomické aktivity obyvatel centrální oblasti Mali měla výrazný dopad špatná bezpečnostní situace. Mezi nejvíce postižená odvětví patřilo samozřejmě zemědělství – z bezpečnostních důvodů vesničané výrazně snížili objem obdělávané půdy, zejména té vzdálenější od jejich obydlí a komunity. Negativní dopad se projevil i na obchodních aktivitách, kdy lidé výrazně omezili cestování

³⁹ V současnosti je Mali 23. nejchudší zemí na světě (Koop 2021).

na trhy a jiná místa, což dále narušilo rozpočet řady domácností. Určitý vliv mělo také zničení infrastruktury související s obchodními aktivitami. Svě dosavadní pastevecké trasy byli nuceni z bezpečnostních důvodů pozměnit i fulbští pastevcí, tak aby se vyhnuli riziku krádeže dobytka (Bodian, Tobie, Marending 2020: 9–13).

Islamistické povstání na severu země se odrazilo ve snížení zemědělské produkce, jež je stěžejním zdrojem příjmů většiny domácností. Plocha orné půdy se od vypuknutí násilí mezi komunitami snížila o 25 % (ve srovnání s roky 2016–2017 před zhoršením bezpečnostní situace). Mezi nejpostiženějšími byly správní celky na východě Mopti – Koro (ztráta 25 %), Bankass (22 %), Bandiagara (35 %) a Douentza (10 %). Dle zjištěných dat tyto údaje korelují s oblastmi, kde byly hlášeny násilné incidenty (Food Security Cluster 2019). V důsledku snížení mobility, způsobené rizikem útoků a únosů ve venkovských oblastech a omezením pohybu bezpečnostními silami, byla řada obyvatel nucena opustit své vesnice, či zemědělskou půdu (Spencer 2020).

Ekonomika některých regionů Mali se rovněž zhoršila v důsledku masivních krádeží hospodářských zvířat, neboť živočišná výroba představuje jedno z klíčových hospodářských odvětví země⁴⁰. Díky této dostupnosti a připravenému trhu se krádež skotu stává atraktivní alternativou pro ozbrojené skupiny, které tím financují své operace. Nárůst krádeží hospodářských zvířat koreloval se zhoršením bezpečnostní situace v roce 2012 (Gumba, Traore 2020).

Bezpečnostní situace se taktéž negativně projevila v oblasti cestovního ruchu, který patří k důležitým odvětvím, co se týče příjmů. Až 400 turistických průvodců regionu Mopti se ocitlo bez zaměstnání z důvodu násilných aktivit islamistických skupin (Sahelien 2017).

⁴⁰ Mali je po Nigérii druhým největším producentem dobytka v západní Africe a největším v oblasti Sahelu (Gumba, Traore 2020).

4.2.6. Socioekonomické faktory

Míra chudoby se ze 42,7 % v roce 2012, zvýšila na 47,1 % v roce 2013. Chudoba je mnohem více rozšířena ve venkovských oblastech, převážně na jihu země – data z roku 2016 ukazují, že v hlavním městě Bamaku byl výskyt chudoby 7,4 %, oproti Mopti, kde je udávána hodnota 64,6 %. Mezi lety 2017–2019 však míra extrémní chudoby mírně poklesla, a to v důsledku výjimečné zemědělské produkce (UNFPA 2020: 26–27). Od roku 2014 žilo v Mopti 1,34 milionu lidí pod hranicí 1,90 USD za den a 2,05 milionu lidí pod hranicí 3,10 USD, což je celkem 90 % obyvatel regionu (Data Africa 2021).

Znepokojující je i situace, co se potravinové nejistoty týče. V roce 2016 bylo 21,9 % malijských domácností v mírné, a 3,1 % ve vážné potravinové nejistotě. V Mopti byly ve stejném období tyto hodnoty 27,3 %, resp. 3,8 %, tedy nad průměrem země (UNFPA 2020: 29).

Neutěšená situace panuje i v oblasti pracovních příležitostí. Každoročně vstoupí na malijský pracovní trh kolem 300 000 mladých lidí, z nichž řada nemá přístup k důstojné práci kvůli nedostatečnému vzdělání (Sahelien 2017). Frustrace je, obzvláště mezi fulbskou mládeží, velmi rozšířená. Formální sektor včetně vlády, středních a velkých společností, přitom vytváří pouze malé procento pracovních míst. To samozřejmě poskytuje živnou půdu pro činnost extremistických skupin, jež mládež lákají na možnost výdělků (The Broker 2015).

Tabulka 3 - Míra nezaměstnanosti v Mali podle věku a pohlaví mezi lety 2017 až 2018

Věková skupina	2017			2018		
	muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem
15–19	24,1	28,8	26,3	20,5	26,2	23,1
20–24	14,7	19,1	17,0	13,8	15,0	14,4
25–29	12,9	10,9	11,8	15,1	10,2	12,6
30–34	7,1	8,0	7,6	5,8	6,2	6,0
35–39	3,4	3,2	3,4	3,8	4,6	4,1
40–44	0,2	0,9	0,5	3,0	2,9	3,0
45–49	1,0	0,3	0,7	1,2	1,6	1,4
50–54	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2
55–59	0,9	x	0,6	0,4	0,5	0,4
60–64	1,7	0,7	1,4	0,3	x	0,2
Celkem	8,0	10,4	9,1	7,9	9,4	8,6

(Zdroj: UNFPA 2020: 31)

Míra nezaměstnanosti je v Mali podmíněna regionálně, věkově i genderově. V rámci jednotlivých kategorií se vyskytují značné rozdíly, což názorně ukazuje tabulka 3 (viz předcházející strana). Nicméně, jak lze z údajů vidět, dochází meziročně ke značnému zlepšení, pro srovnání, míra nezaměstnanosti kategorie 15–19 let byla v roce 2016 odhadována na 40,3 % (UNFPA 2020: 30–31).

Bezpečnostní krize v severním regionu Mali také ovlivnila situaci v oblasti vzdělávání. V důsledku islamistického povstání v roce 2012 bylo zavřeno přibližně 1 100 škol, které postihlo více než 350 000 dětí. Mnohé z nich se nacházelo právě v centrálním regionu Mopti, kde v posledních letech významně vzrostl počet dětí, které musely předčasně ukončit školní docházku. Podle údajů UNICEF nemůže až dva miliony malijských dětí ve věku 5–17 let navštěvovat školu, a to z důvodů spojených s bezpečnostní nestabilitou, chudobou, dětskou prací, dětskými sňatky a nedostatkem kvalitních škol (UNICEF 2021).

4.3. Analýza aktérů

4.3.1. Fulbští pastevcí⁴¹

Fulbové jsou primárně nomádkým pasteveckým etnikem, jehož hlavní obživou je chov hospodářských zvířat, v některých regionech jsou však etablováni jako obchodníci. Fulbové jsou geograficky rozptýleni podél západoafrického Sahelu, přičemž ani v jednom ze států netvoří většinu populace. Jejich celkový počet v Mali je odhadován na 13,3 %, což představuje zhruba 2,7 milionu obyvatel⁴² (CIA Factbook 2021). Kvůli svému rozptýlení a menšinovému postavení bývají Fulbové často politicky marginalizováni, kočovný způsob života je rovněž znevýhodňuje v přístupu k různým službám, jako je zdravotnictví či vzdělání (Hampshire 2004: 657).

⁴¹ Pro vysvětlení považujeme za vhodné podotknout, že názvem kapitol „fulbští pastevcí“ nebo „dogonští rolníci“ nijak neobviňujeme všechny zástupce daných komunit z násilných událostí (ostatně, zástupci uvedených komunit jsou také oběti tohoto konfliktu). Spíše se v širším kontextu snažíme uvést konkrétní požadavky, motivy či křivdy, jež by mohly být impulsem pro jejich radikalizaci, a tím vstupu do islamistických organizací či ozbrojených milicí.

⁴² Jednotlivé zdroje se ale často velmi liší – Fulbové jsou natolik rozptýleni v rámci jednotlivých regionů, že určit jejich přesný počet je obtížné.

Velký význam v životě Fulbů má islámské náboženství. To bylo historicky používáno jako prostředek dobývání rozsáhlých oblastí na území dnešní západní Afriky, ve kterých Fulbové vládli po většinu 18. a 19. století až do nástupu koloniálních mocností. Velká část fulbské tradice je spojena s kočovným pastevectvím, se kterým je neoddelitelně spjat význam dobytka. Ten nemá pouze ekonomický význam, ale představuje důležitou součást fulbské identity. Krádež nebo úmrtí dobytka tak pro Fulby představuje něco mnohem závažnějšího než pouze ekonomickou ztrátu. Vlastnictví dobytka je také důležitým aspektem kodexu Pulaaku a v minulosti sloužilo jako ukazatel sociálního blahobytu – čím více kusů dobytka dotyčná osoba vlastnila, tím větší úcty a uznání se jí dostávalo (Hampshire 2004: 656).

U Fulbů existuje hluboce zakořeněná nedůvěra vůči státu. Jsou přesvědčeni, že malijský stát byl vytvořen po vzoru francouzské koloniální moci a výrazně jejich etnikum diskriminuje ohledně příležitostí a nároků. Vytvořené státní struktury neakceptují a považují je za ovlivněné komunitním klientelismem. Současně si Fulbové stěžují na nedostatečné zastoupení svého etnika ve složkách státního aparátu – armádě, politice či státní správě. Problém kontradikce mezi státem prosazovanými normami a lokálními tradicemi se rovněž projevuje v oblasti výkladu náboženství. Zatímco ústavně je malijský stát definován jako sekulární, Fulbové na základě historických reliktních říše Macina upřednostňují striktní výklad islámu (Tobie 2017: 10–11).

Co se týče půdy, u mnoha fulbských pastevců přetrvává pocit, že jim byla státem nespravedlivě odebrána historická práva na držbu a přístup k půdě. Fulbové mají pocit, že jsou ohledně držby půdy, ve srovnání s rolníky, diskriminováni. Na tomto postoji Fulbů nic nezměnil ani malijský zákon o držbě půdy, který byl přijat v roce 2000. Tento zákon měl definovat pravidla a standardy pro výkon zvykových pozemkových práv v Mali, avšak v praxi došlo k chybnému prosazování těchto zákonů, zejména pokud jde o ochranu zájmů pastevců. Podle pastevců tyto zákony upřednostňují zemědělce a posilují jejich pravomoci v oblasti obhospodařování půdy (Gaye 2018: 8).

Stát v minulosti realizoval velké zavlažovací projekty a programy, jejichž cílem bylo dosáhnout potravinové soběstačnosti. Veškeré úsilí však bylo zaměřeno na rozvoj zemědělství a opomíjelo roli pastevců. To vedlo k posílení frustrace mezi fulbskými pastevcí (Gaye 2018: 9).

Napjaté vztahy mezi oběma etniky pojí vzájemná řada obvinění a obžalob. Fulbové obviňují Dogony, že kradou a zabíjí jejich hospodářská zvířata. Fulbský lídr Mahmoud Dickou dokonce obvinil tehdejší vládu, že podporuje dogonské ozbrojené milice (Al Jazeera 2019).

4.3.2. Dogonští rolníci

Na rozdíl od kočovných Fulbů, rozptýlených napříč celou západní Afrikou, jsou malířtí Dogoni dlouhodobě koncentrováni v oblasti masivního pískovcového útesu Bandiagara (Mopti), kde jich tu podle odhadů žije okolo 250 000⁴³. Tato oblast je i přes svou nehostinnost a suché podnebí, již po tisíce let obydlována lidmi⁴⁴. I když některé vesnice přijaly islám nebo křesťanství, velká část Dogonů zůstává věrná animismu, pro nějž je zásadní vzájemná synergie mezi duchovním světem předků a bohů a živým světem lidí, rostlin a zvířat (Wikle 2016). Dogoni se dle společenské hierarchie dělí na šlechtice, kteří vlastní půdu, a kastovní obyvatelstvo, kam se řadí ševci a kováři. Majetek byl historicky spravován podle rodinného systému (The Broker 2017).

Dogoni se živí především zemědělstvím, přičemž základní jednotkou zemědělské půdy je pole, které je často ohraničené pomocí krátkých stěn či hliněných náspů. Zemědělská pole jsou rozdělena na běžnou půdu určenou pro pěstování základních plodin a menší rodinná pole, která jsou určena svobodným ženám. Nejžádanější pozemky poblíž vesnice jsou patriarchálně vyhrazena nejstarším

⁴³ Podobně jako v případě fulbské populace je obtížné získat přesné číslo. Jiné zdroje uvádí celkový počet Dogonů v oblasti Bandiagara na celkem 600 000 (Britannica 2021).

⁴⁴ Zhruba ve 3. století př. n. l. zde pobývali Toloyové, svou stopu zde během 11. století zanechali i Tellemové, kteří zde stavěli vysoko položená obydlí, jako ochranu před nájezdníky a nepřátelskými kmeny. Pravděpodobně v důsledku konfliktu s Dogony pak oblast v 19. století opustili a v současnosti je Bandiagara domovem usazených Dogonů (Wikle 2016).

mužům. Jako důležitý přírodní zdroj si cení i stromů, které mohou být vlastněny jednotlivci či rodinami (Wikle 2016).

I přes absenci moderních agrotechnologií a postupů dokáží Dogoni bojovat i s následky klimatu – např. vytvářením kamenných linií na rovném terénu, výstavbou teras na svažitém terénu či hloubením studní (Wikle 2016).

Dogoni obviňují Fulby, že, za účelem hledání pastvin, překračují obhospodařovanou půdu, kterou dobytek ničí. Vůdce Dogonů Mamadou Togo zároveň odmítl jakoukoli odpovědnost za násilné útoky a konstatoval, že vytváření ozbrojených etnických milicí souvisí s neschopností vládních jednotek zajistit v regionu bezpečnost a stabilitu. Současně podotkl, že etnická řevnivost vyhovuje Francii, která, podle jeho slov, usiluje o opětovnou kolonizaci regionu (Al Jazeera 2019).

4.3.3. Etnické ozbrojené skupiny

Absence vládní kontroly v regionu, snadné šíření ručních a lehkých palných zbraní, pocity nespravedlnosti, nutnost zajištění ochrany majetku (hospodářských zvířat) i zdraví obyvatel, vedly k tomu, že jednotlivá etnika začala zakládat vlastní ozbrojené milice. Vytváření ozbrojených milicí v Mali má dlouhou historii, avšak v minulosti byly tyto tendence spjaty především s tuarežskou rebelií (Cobo 2020).

Proliferace džihádistických skupin na území centrálního Mali vedla k mobilizaci místní mládeže do sebeobránných uskupení. Malijská vláda zprvu tyto milice tolerovala, neboť je považovala za vítaný faktor společného boje proti islamistickým skupinám. Později se však tyto milice staly hrozbou pro bezpečnostní složky státu, neboť přestaly rozlišovat mezi teroristy a civilním obyvatelstvem. Tyto aktivity posléze vyústily v hromadné etnické masakry celých vesnic, spojených s vypalováním obydlí, polí a zabíjením hospodářských zvířat (Cobo 2020).

Ozbrojené etnické milice byly od roku 2018 do současnosti zodpovědné za celkem 218 násilných událostí (v regionu Mopti). Kromě fulbských milicí a dogonských milicí, zde aktivně působí i ozbrojené skupiny kmene Dozo, což je

tradičně lovecká komunita. Ti byli v daném období zodpovědní minimálně za 22 násilných událostí, s celkovým počtem 66 obětí (ACLED 2021).

V roce 2016 vznikla dogonská ozbrojená milice pojmenovaná Dan Na Ambassagou (v překladu „Lovci, kteří věří v Boha“). Tato skupina působí v regionu Mopti, v oblastech, které jsou lokálně nazývány jako „Země Dogonů“. Hlavní představitelé milice obviňují Fulby z podpory džihádistických skupin, přičemž *en bloc* označují Fulby za teroristy či jejich podporovatele (islamistické povstání bývá paušálně nazýváno jako „fulbský džihád“). Ideologie skupiny čerpá z poselství Théodora Sombora, bývalého vůdce dogonských sebeobraných skupin. Ten byl, v důsledku radikálních výroků směrem k fulbské populaci, v roce 2016 zavražděn⁴⁵. Od té doby vzrostly odvetné aktivity vůči Fulbům, neboť jeho vražda vyvolala v komunitě Dogonů touhu po pomstě. Skupina, jež je vedena Youssoufem Tolobou, je podezřívána ze spáchání řady masakrů na fulbském civilním obyvatelstvu, a to včetně násilných událostí v Kolougonu a Ogossagou⁴⁶ v roce 2019 (Cobo 2020; ECFR 2019).

Jak již bylo uvedeno, Fulbové jsou často obviňováni z přímého napojení na extremistické organizace. Tato ostrakizace mobilizovala v roce 2016 zástupce fulbského etnika k formování Národní aliance pro ochranu fulbské identity a obnovení spravedlnosti (ANSIPRJ), jež je zodpovědná za řadu násilných událostí v regionu⁴⁷ (Sahelen.com 2017). Další etnickou milici tvoří fulbští ozbrojenci, vedení podnikatelem Sekou Bollym⁴⁸. Jedná se o etnickou skupinu, která sdružuje cca 8 000 mladých Fulbů, z nichž většina jsou bývalí džihádisté (Gumba, Traore 2020; Ahmed 2019). Skupina tvrdí, že je přidružená

⁴⁵ Zabití Théodora Sombora je přisuzováno džihádistické skupině Katiba Macina (Cobo 2020).

⁴⁶ Při jednom z nejnásilnějších střetů mezi Dogony a Fulby bylo zavražděno okolo 160 lidí, včetně žen a dětí (BBC 2020).

⁴⁷ Kupříkladu v roce 2016 se ANSIPRJ přihlásila k útoku na vojenskou základnu v Nampale v oblasti centrálního Mali, při kterém bylo zabito 17 vojáků. Jeden z hlavních představitelů organizace informoval, že důvodem útoku je opakované zatýkání, mučení a zabíjení civilistů ze strany vládních složek (DW 2016).

⁴⁸ V médiích uváděná jako „Ozbrojená skupina Sekoua Bollyho“ (Sekou Bolly Armed Group).

k tuarežskému Hnutí za záchranu Azawadu (Sangaré 2019). Fulbské milice jsou podezřívány z řady útoků, z nichž největší se odehrál v roce 2019, jako odvěta za události v Ogossagou⁴⁹.

4.3.4. Vládní složky

Vládní aktéry můžeme v zásadě rozdělit na místní správu, decentralizované útvary a bezpečnostní síly. Místní správa odpovídá za poskytování služeb obyvatelstvu, a je přímo podřízená jednotlivým ministerstvům. Mezi řešenou problematiku místní správy patří daně a majetek státu, spravedlnost, chov zvířat a katastr nemovitostí. V zásadě se tedy jedná o úkony, jež úzce souvisí s hospodařením půdy. Decentralizovaná oddělení jsou závislá na rozhodnutích místních orgánů a řídí oblasti, jež na ně byly delegovány státem, jako je školství a zdravotnictví (Gaye 2018: 17).

Svou legitimitu čerpají na základě všeobecného volebního práva, a proto se předpokládá, že budou hrát ústřední roli v obhospodařování půdy, aby spravedlivě hájili zájmy všech zúčastněných stran. Nicméně v praxi jsou tyto orgány často kritizovány z nedostatku personálních, odborných i finančních kapacit, aby byly schopné poskytnout obyvatelstvu kvalitní služby. Častá jsou i obvinění z korupce ve prospěch privilegovaných skupin společnosti (Gaye 2018: 17).

Bezpečnostní síly jsou odpovědné především za udržování míru a bezpečnosti, ochrany osob a majetku. V praxi však ztrácí monopol legitimního fyzického násilí, čímž se vytváří prostor pro paralelní existenci nelegálních nestátních aktérů. Důvodem je především nedostatečné a zastaralé vybavení, či pomalé tempo reorganizace armády (Gaye 2018: 17). Dlouho neřešené problémy v bezpečnostních složkách byly jednou z příčin armádního puče v roce 2020. Tato vnitřní nestabilita přitom může negativně ovlivnit malijský boj s islamistickým povstáním (Bashir 2020).

⁴⁹ V dogonské vesnici Sobane-Da bylo usmrceno nejméně 95 obyvatel, dalších 19 bylo pohřšováno (France 24 2019).

Pozice armády a policejních složek je vůči obyvatelstvu rovněž oslabována represivními taktikami, které používá ve snaze potírat extremistické organizace a skupiny (více viz kapitola 4.2.4).

4.3.5. Islamistické organizace

Z údajů databáze ACLED vyplývá, že od roku 2018 až do současnosti jsou v oblasti centrálního Mali nejaktivnější tři islamistické organizace: JNIM (371 událostí), Katiba Macina (84 událostí) a s 13 událostmi pobočka islámského státu (Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED) 2021).

Katiba Macina je radikální islamistická organizace vedená Amadouem Kouffou, jedním ze zakládajících členů JNIM. Kouffa původně působil jako imám v centrálním Mali, ale později se radikalizoval, a v roce 2012 připojil, k extremistické organizaci Ansar Dine. Aby mohl své aktivity více směřovat do oblasti Mopti, založil v roce 2015 organizaci Katiba Macina. Prvním násilným aktem organizace se stal útok na hotel Byblos v regionu Mopti⁵⁰. Od roku 2016 začala skupina intenzivně operovat v zemědělsky bohaté oblasti vnitřní delty Nigeru, kde využívá dlouhodobých sporů a napětí mezi místními komunitami. Katiba Macina své aktivity opírá o dlouhodobou frustraci místní populace Fulbů, nedostatku spravedlnosti a sociálního napětí. Fulbové se zpočátku proti organizaci silně vymezovali, zejména kvůli uplatňování radikálního výkladu islámského práva šaría a omezování tradičních zvyklostí. Nicméně Katiba Macina později změnila strategii, zmírnila represivní přístup, což společně s rostoucím komunálním konfliktem mezi etniky vytvořilo příznivé prostředí pro aktivity organizace. Ta opakovaně okupovala města v oblasti Mopti, a to navzdory přítomnosti domácích i zahraničních bezpečnostních sil (ECFR 2019).

Organizace JNIM existuje jako zastřešující koalice různých extremistických skupin napojených na Al-Káidu. Svoji činnost ohlásila během roku 2017 za účasti lídrů organizací AQIM, Ansar Dine, al-Murabitun a Katiba Macina. Koalice je vedena militátním tuarežským vůdcem Iyadem Ag Ghálím a jejím cílem je,

⁵⁰ Během přepadení hotelu Byblos bylo zabito nejméně 13 lidí, včetně pěti zaměstnanců OSN (BBC 2015).

kromě implementace radikálního islámského práva, zejména vytlačit zahraniční bezpečnostní síly z Mali (francouzské síly a jednotky OSN). Od doby vzniku se organizace hlásí k celé řadě násilných útoků v Mali, kde provádí koordinované násilné akce, sebevražedné atentáty včetně útoků improvizovanými výbušnými zařízeními (ECFR 2019). V roce 2018 měla skupina až 2000 bojovníků a kromě Mali působí v sousedním Nigeru a Burkině Faso (CSIS 2018).

Islámský stát v širší Sahaře (ISGS) je pobočkou organizace Islámský stát, jež působí v Mali, Nigeru a Burkině Faso. Skupina vznikla v roce 2015 odštěpením od další extremistické organizace al-Murabitun. ISGS, jako pobočka ISIS, čerpá většinu svých strategických směrů z jeho ideologie, tudíž cílem je obnovit islámský kalifát. ISGS těží z násilí mezi etnickými skupinami a etnickými milicemi v západní Africe. Podle dostupných informací údajně zneužívá pocity diskriminace a touhy po sebeobraně mezi mládeží v menšinových etnických skupinách. V souladu s tím ISGS přijímá do svých řad členy z různých skupin v celém regionu, včetně Fulbů, Bozů, Bambarů a Mosiů (CISAC 2018).

4.4. Pravidla držby půdy

V této podkapitole podrobíme analýze pravidla držby půdy, a to v různých historických obdobích. Pro naše účely bude stěžejní, jak se tyto normy, zvyky a zákony, vyvíjely v průběhu času, a jaký měly dopad na pravidla uplatňovaná v současnosti. Zaměříme se také na to, jak tato pravidla ovlivňují nároky různých profesních i jiných, skupin společnosti.

4.4.1. Předkoloniální období

Obdobně jako u jiných zemí SSA, historické události mají významný vliv na situaci ohledně pravidel upravujících držbu půdy a přístup k přírodním zdrojům. Oblasti již od minulosti dominovali pastevečtí Fulbové, kteří sem migrovali v postupných vlnách již od 13. století. Zde postupně obsazovali pastviny, nad nimiž získávali přístup. Zpočátku byl přístup ke zdrojům regulován vojenskými veliteli (ardo), kteří v reakci na zaplavenou oblast řídili sezónní pohyb hospodářských zvířat. Během období povodní patřila práva k využívání oblasti rybářům a zemědělcům, ale jakmile hladina vody klesla, do oblasti migrovala pastevecká stáda (Cotula 2007: 87).

Později byl, z důvodu četných intra-etnických konfliktů mezi fulbskou populací, vypracován komplexní systém správy, jenž reguloval přístup a využívání zdrojů v deltě Nigeru. Ten vytvořil vládce Sékou Amadou za dob existence teokratické fulbské říše Macina v 19. století. Tento systém, jenž nesl stejné jméno jako samotná říše (Dina), byl postaven na islámských normách alokace a správy zdrojů, sahajících až do rané historie. Reguloval sezónní pohyb stád a rozdělil zdroje mezi kočovnými a rolnickými skupinami, a to tak, že přesně vymezil transhumanční cesty do delty a zpět, byly zavedeny podrobné itineráře včetně pořadí, ve kterém stáda mohou migrovat na pastviny, včetně sankcí za jejich porušení (Ursu 2018: 9).

Během vlády Sékoua Amadoua bylo rozdělování zdrojů založeno na příbuzenských a pokrevních vazbách a dlouhodobém pobytu v oblasti, tzn., že půdu nebylo možné přidělovat cizincům. Přístup k půdě byl udělen na základě přísné hierarchie a v souladu se sociálním statutem jednotlivce. Tato pravidla se tak stala nedílnou součástí sociální struktury, kde kontrola nad půdou a jinými aktivy, byla neoddělitelná od sociálních vztahů a kulturních norem (USAID 2010: 5).

Konkrétní obyvatelé byli na základě loajálních vazeb k vládci pověřováni správou půdy a titulováni funkcí „dioro“ (jowro), jež je klíčovou pozicí při udělování přístupu k půdě až do dnešních dob (Ursu 2018: 11). Obdobně byla správa vodních zdrojů svěřena správčům zvaným „djitu“ (USAID 2010: 5). Jowro, jako hlavní správce oblasti, mohl omezit práva pro přístup cizích stád, mohl regulovat délku jejich pobytu a vybírat poplatky za přístup k pastvinám (Cotula 2007: 87). Vytvořený systém umožnil stabilizaci vztahů mezi různými komunitami v oblasti vnitřní delty Nigeru a položil základy pro vznik prosperující ekonomiky, založené na symbióze různých produkčních systémů (Gaye 2018: 8).

Funkční implementace zavedených pravidel vyžadovala dobrou vůli a spolupráci obyvatel. Nicméně, z přístupu ke zdrojům se postupem času stala značná mocenská hra, která zvýhodňovala a naopak diskriminovala, určité profesní skupiny (systém Dina upřednostňoval zejména pastevecké hospodářství před

rybolovem a zemědělstvím). Tyto skupiny nesouhlasily s novým systémem dělby půdy, na což stát mnohdy reagoval silou (Ursu 2018: 12; Cotula 2007: 88).

4.4.2. Koloniální období

Rozpor v oblasti držby půdy se dále prohloubil za dob koloniální nadvlády v letech 1892–1960. Zatímco systém Dina byl vytvořen na základech místního hospodářství a již existujících společenských institucích, koloniální správa se snažila o jeho náhradu radikálně odlišným institucionálním režimem. Francouzská správa zcela ignorovala požadavky na základě potřeb různých reprodukčních systémů. Příkladem bylo znárodnění sezónně využívaných pozemků, a to z důvodu přesvědčení o jejich málo efektivním využívání⁵¹. Současně stanovila termíny, ve kterých měla hospodářská zvířata migrovat na pastviny během suchého období, což oslabilo schopnost jowrů regulovat počet hospodářských zvířat vstupujících do spravované oblasti (Cotula 2007: 88; Ursu 2018: 13).

Koloniální úřady zavedly řadu právních předpisů, které připravily základy pro registraci půdy, což bylo považováno za jediný způsob zajištění nedotknutelných vlastnických práv (Djiré 2007: 1). Těmito kroky koloniální vláda zcela podkopala autoritu obvyklých entit, jež měly do té doby odpovědnost za určování využití přírodních zdrojů. Přidělování pozemků poté fungovalo na základě západních právních principů (soukromé vlastnictví), což bylo v hluboké kontradikci s tradičními zvyky. Tato koncepce byla koloniální vládou uplatňována zejména z ekonomických důvodů, a to potřebou dodávat suroviny a tržní plodiny francouzskému průmyslu před a během druhé světové války (USAID 2010: 5–6).

Nicméně, dle jiných autorů, koexistence různých systémů držby byla, v oblasti vnitrozemské delty Nigeru, přítomna již v předkoloniálním období. Jednalo se jak o zákonné systémy odvozujících svou legitimitu od tradice a legislativy, tak i o systémy založené na právu prvního, či fulbský systém Dina. Podle tohoto názoru tedy právní pluralismus již předcházel období kolonialismu

⁵¹ Na základě francouzského občanského zákoníku byla uplatňována zásada „mise en valeur“, jež přisvojovala vlastnictví půdy státu, pokud nebyla produktivně využívána (USAID 2010: 6).

(Cotula 2007: 85). I přes tento alternativní výklad však, dle našeho názoru, proces legislativní dichotomie jednoznačně vyvěl až aplikací koloniálních právních předpisů, jež bezpochyby přispěly k nejasnostem ohledně výkladu držby půdy, a také omezily její vlastnictví a přístup, zejména u pastevců.

4.4.3. Postkoloniální období

V postkoloniálním období za vlády prezidenta Modibo Keity se pravomoci ohledně držby půdy dále centralizovaly na státní úroveň. V souladu s politikou budování národa a marxistickými idejemi Keitovy vlády, došlo v roce 1960 k znárodnění půdy s tím, že všechny typy využívání půdy byly považovány za dočasné a kdykoliv odvolatelné státem (USAID 2010: 6). Současně vznikla tzv. Agentura pro vodu a lesy, jež získala značné pravomoci ohledně nakládání se zdroji. To způsobilo další zneprůhlednění systému přerozdělování půdy, protože kočovní návštěvníci delty mohli požadovat přístup od tradičních (místních) autorit, místní administrativy (guvernéra oblasti), až po zmíněnou agenturu (Ursu 2018: 14). Kumulativním účinkem těchto opatření se pastviny v deltě více otevřely cizincům, aniž by byl jejich počet účinně regulován, buď státem, nebo místními úřady (Cotula 2007: 88).

Když byl Keitův režim svržen pučem, moci se chopila vojenská junta, která prostřednictvím pozemkových zákonů z let 1984 a 1990 dále upevnila státní kontrolu nad půdou. Zásada státního vlastnictví nad půdou byla rovněž potvrzena legislativou přijatou v roce 1990 (USAID 2010: 6).

Po ukončení vlády vojenského režimu nastoupila demokraticky zvolená civilní vláda, jež v roce 2000 zavedla nový pozemkový zákon, který odrážel snahy o větší autonomii a přenesení pravomocí na místní samosprávy (decentralizace). Stát do jisté míry uznal i tradiční práva při držbě půdy, i když současně potvrdil svou moc spravovat přírodní zdroje na národní úrovni (nejen půdu, ale i lesy, vodní zdroje či vzdušný prostor). Decentralizační politiky však byly spojeny s celou řadou nedostatků, zejména ohledně práv na držbu půdy. Místní orgány v oblasti Delty byly kritizovány za netransparentní jednání, konkrétně za udělování pozemků lidem, kteří z této oblasti původně nepocházeli, a to na úkor lidí z nižších sociálních vrstev. Kritizováno bylo i územní rozdělení, které

v zásadě nerespektovalo volnost pohybu pastevců při hledání úrodných území (Gaye 2018: 10). Výrazným nedostatkem také bylo, že k decentralizačním, i jiným pozemkovým zákonům, nebyla přijata související prováděcí nařízení (Cotula 2007: 88).

4.4.4. Hodnocení systému půdní držby

V minulosti zavedené zákony vytvořily dva paralelní systémy držby půdy, jež způsobují nejistotu až do dnešních dnů. Ačkoliv většina právních předpisů z koloniálních dob zůstává platná až do současnosti, řada místních obyvatel o tomto legislativním dualismu není vůbec informována a spoléhá se na tradiční systém rozdělování půdy. Současně vzniká celá řada zájmových skupin, jež právě tato práva uplatňují pro získání výhodného přístupu k půdním zdrojům, které jim byly v rámci tradičního systému odepřeny (Ursu 2018: 14). Například zemědělci v řadě případů jowra obcházejí a hledají podporu u jiných institucí, přičemž důvodem bývá snaha vyhnout se platbě stále se zvyšujících poplatků za přístup k půdě (Cotula 2007: 101).

Přijaté změny vyvolaly napětí nejen mezi obvyklými a statutárními institucemi, ale také mezi obvyklými úřady (např. mezi jowry a náčelníky vesnic) a vládními agenturami, zejména mezi místními a ústředními vládami. Vydávané předpisy a zákony v oblasti držby půdy postupně přispěly k erozi tradiční autority jowrů (Cotula 2007: 96).

Mezi hlavní překážky účinné implementace zákonů patří i to, že jsou napsané ve francouzštině a složitým právnickým jazykem. Řada pastevců a rolníků se tak v zákonech neumí orientovat⁵², čímž vzniká mezera mezi právními normami a sociální realitou (Gaye 2018: 9). Navíc, i řada jowrů, kteří jsou často hlavní autoritou při správě půdy, je negramotných nebo nemluví úředním jazykem. Půdu tak přidělují na základě zažitých tradic, ale zcela ignorují literu zákona. Problémem výkladu práv je rovněž skutečnost, že dohody jsou obvykle uzavírány

⁵² Míra gramotnosti regionu Mopti byla v roce 2006 (více aktuální data se nám bohužel nepodařilo dohledat) na hodnotě 24 % (www.knoema.com). Většina Dogonů navíc neumí Francouzsky, neboť je v regionu málo školských zařízení a omezená možnost interakce s ostatními lidmi (Winkle 2016).

ústně, což následně vede k různým interpretacím jednotlivých smluvních stran – jedna strana argumentuje, že šlo o dočasné přidělení výměnou za dar, druhá, že šlo o prodej (Cotula 2007: 94).

Výše uvedené nejasnosti vytváří značnou nestabilitu ohledně držby půdy a rostou tím konkurenční nároky mezi jednotlivými skupinami. Příkladem může být půda, která byla na základě soudního rozhodnutí přidělena migrujícím osobám z jiných zemí a regionů, což je samozřejmě v rozporu s místními tradicemi. Znárodnění půdy připravilo komunity o tradiční jurisdikci nad místními zdroji. Právní rámec regulující přístup ke zdrojům platí *en bloc* na celý stát, aniž by byly vzaty v úvahu regionální odlišnosti různorodých produkčních systémů, čímž bylo narušeno tradiční hospodaření se zdroji (Ursu 2018: 15). Pastevci i rolníci usilují o provedení zásadních změn v oblasti obhospodařování půdy, avšak obecné autority, jako jsou starostové, majitelé zemědělských podniků či vedoucí činovníci pozemkových úřadů, nemají zájem měnit stávající *status quo* (Gaye 2018: 17).

Práva související s držbou půdy jsou rovněž ovlivněna i genderově. Ačkoliv ženy i muži mají, ohledně přístupu k půdě a jejímu využití, *de iure* stejná práva, *de facto* jsou ženy v tomto ohledu diskriminované. Kupříkladu v některých regionech zvykové právo stanoví, že ženy mají nárok pouze na půdu nízké kvality nebo mohou získat pouze užívací právo k půdě. Tzn., že buď nemají žádná práva na její vlastnictví, nebo vlastnictví mohou získat pouze prostřednictvím svého manžela (Drakenberg, Cesar 2013: 7–8). Rovněž řada funkcí, jež je s rozdělováním půdy spojena, jako např. náčelník vesnice či jowro, je přidělována na základě patriarchálního klíče. Na druhé straně jsou starší ženy velmi ceněny jako „historická paměť“ komunity, a mohou také vlastnit svá hospodářská zvířata, jež mají bezplatný přístup k pastoračním zdrojům (Cotula 2007: 99).

Skupinami, které mají jen velmi omezený přístup k vlastnictví půdy, jsou např. sezónní pracovníci, vyděděná mládež nebo usazení pastevci. Zejména pastevci mají stále se zmenšující pole působnosti, neboť plocha obdělávané půdy se neustále zvyšuje. Pozemky, které byly dříve určeny pro pastvu, jsou

v současnosti vyčleněny pro zemědělské účely. Pastevci jsou přitom v nevýhodě nejen, co se přístupu k půdě týče, ale také úrovně podpory, kterou dostávají od malijské vlády. Marginalizace pastevců souvisí s několika faktory. Jednak jsou pastevci v oblasti přítomni pouze ve vymezeném (krátkém) období a nemohou tak trvale bránit své zájmy. Dále, potřebují přístup k rozsáhlým oblastem půdy na relativně krátkou dobu, takže získat výlučná práva k těmto pozemkům prostřednictvím venkovských koncesí nebo pozemkových titulů, by bylo téměř nemožné. A nakonec je nutné zdůraznit, že jsou často závislí na dobré vůli usazené populace, která jim umožňuje přístup ke stále omezenějším přírodním zdrojům (USAID 2010: 16).

Existence paralelních systémů vedou k protikladným výkladům ohledně vlastnictví a držby půdy. Spory, které nejsou urovnány smírně, jsou pak zřídka kdy definitivně vyřešeny za pomoci zvykového práva a míří poté ke státním soudním institucím. Tyto spory však velmi často vyvolávají násilné reakce, což vede ke spirále odvetných opatření, ničení majetku a zabíjení (Gaye 2018: 10).

Už tak složitá situace z pohledu práva je dále zhoršována činností islamistických skupin. Ty, v důsledku absence státních institucí v zasaženém regionu, převzaly v řadě oblastí správu nad přírodními zdroji, přičemž zpochybňují tradiční vzorce využívání a přístupu k půdě. Tento způsob „správy“ výrazně změnil zavedené zvyklosti. Islamisté selektivně určitým skupinám zakazují vstup na pozemky, zatímco jiným přístup povolují (Ursu 2018: 29–30).

4.5. Shrnutí a vyhodnocení analýzy

Předtím, než vyhodnotíme námi položené výzkumné otázky, považujeme za vhodné nejprve provést krátkou rekapitulaci zjištěných faktů. Zodpovězení výzkumných otázek (zejm. znalost příčin konfliktu) je současně nutným krokem k tomu, abychom se posléze pokusili navrhnout adekvátní mechanismy pro řešení a prevenci konfliktu.

4.5.1. Stručné shrnutí

Centrální oblast Mali je podstatným geografickým bodem státu. Nejenže je spojovacím prostorem mezi jižní a severní částí země, ale také se zde nacházejí

přírodní zdroje, jež jsou důležitou součástí malijské ekonomiky. Oblast vnitrozemské delty Nigeru je unikátním ekosystémem, na němž jsou závislé tři hlavní produkční systémy Mali – zemědělství, pastevectví a rybnářství.

Tuarežsko-islamistické povstání, které začalo v roce 2012, způsobilo bezpečnostní nestabilitu na severu země. O rok později zahájená francouzská intervence sice potlačila tehdejší ambice islamistů, nicméně její cíle zůstaly omezeny na severní regiony země, stejně jako další bezpečnostní politiky a strategie včetně mise OSN MINUSMA⁵³.

Nadměrné zaměření na sever vytvořilo bezpečnostní vakuum v oblasti centrálního Mali, kterého islamisté bezesbytku využili k infiltraci. Násilné aktivity islamistů a neschopnost vlády uplatnit legitimní násilí, způsobily hromadný exodus státních úředníků, poskytujících základní služby v regionu, což vedlo k tomu, že vláda zde *de facto* rezignovala na jakoukoli správu věcí veřejných. Absence spravedlnosti a bezpečnosti obyvatel přispěla k tomu, že jednotlivá etnika začala zakládat sebeobrané, ozbrojené milice.

Bezpečnostní nestabilita severu byla také příčinou masivní migrace do přilehlé oblasti centrálního Mali. Ta, spolu se strmým nárůstem populace, vyvolává větší konkurenční tlaky na již omezené přírodní zdroje. Ty jsou přitom výrazně ohrožovány extrémními klimatickými jevy, jež mají značný dopad na efektivitu jejich využití (snížení dostupnosti nekontaminovaných zdrojů vody, degradovaná půda nevhodná pro pěstování některých plodin atd.).

Omezené množství přírodních zdrojů a vysoký přírůstek obyvatel, vedou k tomu, že je v tomto regionu vysoká nezaměstnanost, přičemž limitovaná možnost vzdělávání diskriminuje zejm. mladou populaci k hledání jiných než tradičních

⁵³ Rada bezpečnosti OSN jednomyslně přijala, s platností od 1. července 2013, rezoluci 2100, kterou zřídila mírové síly pro Mali. Pokud jde o mandát, RB OSN zmocnila misi MINUSMA, aby na podporu přechodných orgánů Mali použila všechny nezbytné prostředky, které by napomohly stabilizaci klíčových populačních center, zejména na severu, odvrátila bezpečnostní hrozby, a přijala aktivní opatření k zabránění návratu ozbrojených složek do severních oblastí (UN 2013).

alternativ obživy. Státní intervence jsou přitom často zaměřené na podporu zemědělství, pastevectví bývá marginalizováno. Tyto faktory, včetně značné míry chudoby, využili islamisté pro nábor nových ozbrojenců rekrutujících se z řad především mladé a frustrované fulbské populace.

Situaci nadále zhoršuje i nejasný výklad práva, co se držby a vlastnictví půdy týče. Zřetelná kontradikce mezi zvykovými a oficiálními právy vytváří legislativní dichotomii, jež vyvolává neustálé spory mezi tradičními komunitami. Spory a neshody, jež byly v minulosti řešeny ku prospěchu všech mírovými cestami, tak v současnosti nezřídka eskalují do násilného stadia.

Tento stav vede k diskreditaci politických institucí a zpochybňuje jejich veřejnou legitimitu. Ta je často podkopávána i vysokou mírou korupce na místní i státní úrovni. Krize ovlivňující mechanismy řešení konfliktů podporuje individuální nebo kolektivní pokusy o řešení sporů, často i za použití násilí. Protože tradiční systémy regulace a systémy moderního státu jsou stále více zpochybňovány, snaží se každá komunita chránit své vlastní zájmy na úkor ostatních, což vede k bezpečnostní nestabilitě (Gaye 2018: 11).

4.5.2. Zodpovězení výzkumných otázek

Za hlavní výzkumnou otázku jsme si stanovili zodpovědět: „Jaké jsou příčiny konfliktu mezi Fulby a Dogony v Mali?“, vedlejší podotázky byly položeny následovně: „Do jaké míry má konflikt mezi etniky souvislost s islamistickým povstáním v regionu?“ a „Do jaké míry má konflikt mezi etniky souvislost s neefektivním (represivním) vládnutím?“

V souladu s výše uvedeným textem za hlavní příčiny považujeme slabé vládní instituce, jež nejsou schopny zajistit v centrálních regionech země nejen základní služby, ale zejména ani bezpečnost obyvatel. V důsledku tohoto selhání vznikl v oblasti centra země nekontrolovaný prostor, který zaplnili islamisté. Ti využili existujících sporů o půdu mezi jednotlivými komunitami pro rozšíření svého vlivu a naplnění ideologických cílů. Tyto spory jsou přitom zesilovány negativními faktory, jako je prudký demografický nárůst obyvatel, změny klimatu, nízká míra vzdělání a závislost na přírodních zdrojích, jež neumožňuje více diverzifikovat ekonomický příjem obyvatel. Proto se půda stává stále méně dostupnou (a o to

více žádoucí) komoditou. Negativně se na sporech projevuje i existence právní plurality v oblasti držby půdy, což dále komplikuje výklad ohledně přístupu jednotlivých komunit k půdě.

Na první výzkumnou podotázku odpovídáme, že islamistické povstání, které se přesunulo ze severních oblastí do středu země, výrazně ovlivnilo (ne)stabilitu regionu, a to nejen z bezpečnostního hlediska. Zdroje navíc hovoří o tom, že islamisté využívají etnické tenze a nespokojenosti obyvatel s centrální vládou k náboru nových rekrutů, zejména z řad fulbského etnika. Tyto spory jsou navíc zesilovány tam, kde islamisté, na základě vlastních kritérií, udělují právo na vlastnictví a přístup k půdě. Vlna násilí, kterou spustili islamisté, nebyla vláda schopná zastavit svými bezpečnostními složkami, což vedlo k zakládání sebeobraných ozbrojených milic, jež výrazně přispěly k eskalaci násilí mezi komunitami.

Tím se současně dostáváme k druhé výzkumné podotázce. Neschopnost vlády vypořádat se s islamistickým povstáním, ale také vlastní závažné excesy vůči civilnímu obyvatelstvu, byly podstatným faktorem ke vzniku etnických ozbrojených skupin. Zároveň chyběla vůle tyto protiprávní události řádně vyšetřit a odsoudit viníky, což by byl pozitivní impuls vůči obyvatelstvu směrem k zajištění funkcí právního a spravedlivého státu. Stát v centrální oblasti naprosto selhal, co se výkonu základních funkcí týče, čímž vytvořil vhodné podmínky pro existenci nestátních aktérů, kteří jsou hlavním hybatelem násilných událostí. Vzhledem k uvedenému vnímáme neefektivní správu věcí veřejných jako zásadní faktor bezpečnostní krize v centrálním Mali.

K tomuto závěru se přikláníme zejména z toho důvodu, že Mali není, z hlediska neefektivity vládnutí, jediným „osamoceným ostrovem“ v oblasti západní Afriky. Nabízí se např. regionální srovnání se sousedními Burkinou Faso či Nigerem, jež jsou rovněž vnitrozemskými zeměmi, které se potýkají celou řadou problémů.

V Burkině Faso měla být změna zahájena po výměně dlouholetého prezidenta Blaise Compaorého v roce 2014. Většina významných zaměstnanců státní správy se však etablovala z elit minulého režimu, čímž nedochází k tolik toužené transformaci státních institucí a naopak stále přetrvává klientelismus, korupce

a represivní praktiky včetně porušování základních lidských práv. Obdobně je na tom i Niger, kde rovněž přetrvává značná míra korupce, a jsou uplatňovány násilné represe ze strany státu (BTI 2020).

Dle údajů z datasetu ACLED lze vysledovat, že jak v Burkině Faso, tak i Nigeru značně vzrostl počet násilných událostí i obětí v důsledku aktivit islamistických skupin (ACLED 2021). Jedná se o vzrůstající trend v posledních třech letech, což z našeho pohledu svědčí, že i sousední vlády, v úloze potlačit islamistické povstání, jednoznačně selhávají. Fakt, že ani sousední vlády nejsou schopny efektivně eliminovat činnost islamistů, mohou významně přispět ke vzniku konfliktů mezi různými komunitami i v těchto zemích.

Ostatně, v Burkině Faso už k těmto střetům, mj. mezi pastevcí a rolníky, dochází. Zde masivní rozšíření ozbrojených džihádistických skupin přispělo ke značné eskalaci násilí mezi komunitami, množí se existence ozbrojených milicí a problémy jsou také s přidělováním půdy. Stát zaostal ve snaze potlačit islamistický extremismus a protiteroristické operace často vedly spíše k zabíjení než k zatčení podezřelých. Represivní reakce státu přiměly zejména příslušníky fulbské etnické skupiny, aby se připojili k džihádistickým skupinám (Crisis Group 2020).

Obdobná vlna násilí se v současnosti vyskytuje v jihozápadní oblasti Nigeru. Sem se nestabilita rozšířila ze sousední Nigérie, která se rovněž potýká s povstáním islamistů. Vládní politiky, jako je rozšiřování zemědělské půdy, zde výrazně zmenšují prostor vyhrazený pro chov hospodářských zvířat, čímž dochází ke stále častějším konfliktům pastevců se zemědělci. V této souvislosti je spolupráce s islamisty možným způsobem k řešení krize pasteveckého způsobu života, ochrany před krádežemi dobytka a někdy i získání mocenského postavení (Crisis Group 2021). Výše zaznamenané události v Burkině Faso a Nigeru jsou téměř identické se vzorci, jež vedly k násilí v sousedním Mali.

Naše analýza zároveň potvrdila i teoretické závěry o přítomnosti faktorů, jež významně zvyšují úroveň násilí v konfliktech o půdu. Těmito faktory jsou špatná správa věcí veřejných, vysoká míra diskriminace (vnímaná ze strany pasteveckých Fulbů), neschopnost státu poskytnout základní zabezpečení,

neřešené křivdy ohledně přístupu a využívání půdy a přítomnost násilných aktérů (Wehrmann 2017: 47; více viz kapitola 2.4.4.1). Výskyt všech těchto faktorů, a to ve značné míře, můžeme v konfliktu mezi Fulby a Dogony bezpečně identifikovat.

4.6. Konflikt, jeho řešení a prevence

V současnosti můžeme konstatovat, že se konflikt mezi Fulby a Dogony nachází v deeskalační fázi. Ve dnech 12., 22. a 24. ledna 2021, podepsali zástupci komunit tři mírové dohody s humanitárními cíli (pro správní oblast Koro); obdobná dohoda byla oběma komunitami stvrzena i dne 7. února 2021 pro oblast Bankass. Obě strany odsoudily násilné události a zavázaly se k zajištění fyzické integrity, volnému pohybu osob, zboží a hospodářských zvířat. Dále se strany dohodly na podpoře návratu vysídlených osob a nevládních organizací, usnadnění využívání přírodních zdrojů všemi komunitami, podpoře vzájemné důvěry mezi komunitami, bránit krádežím hospodářských zvířat a oběhu zbraní, respektování zákonů, zvyků a tradic jednotlivých komunit a k respektování tradičních a náboženských autorit, které před vypuknutím krize zajišťovaly sociální soudržnost a zmírňovaly sociální napětí (OCHA Services 2021; HD Centre 2021).

Uvedené smlouvy jsou základním krokem k aktuálnímu snížení napětí a intenzity sporů mezi komunitami, nejsou však všelékem na případné obnovení konfliktu či jeho opětovné vystupňování do násilné fáze⁵⁴. Aby mírové úsilí bylo skutečně úspěšné, je třeba realizovat řadu konkrétních opatření, a to zejména v institucionální sféře.

Násilné události vedly k řadě důsledků, z nichž některé mají velký vliv na vztahy mezi komunitami. Kupříkladu až 400 dogonských rodin se přestěhovalo do vesnice Nana Kenieba, vzdálené cca 150 kilometrů jihovýchodně od hlavního města Bamaka. I když si Dogoni tento přesun pojí s historickou legendou⁵⁵, nově

⁵⁴ Obdobné dohody byly uzavřeny již v letech 2018–2019. Nicméně, značná nedůvěra mezi komunitami zabránila efektivnímu mediačnímu úsilí a konflikt vyvrcholil násilnými událostmi v Ogossadou dne 23. března roku 2019 (OCHA 2021).

⁵⁵ Podle legendy pocházejí Dogoni původně právě z oblastí přilehlých k městu Bamako. Tuto oblast nazývají „Mande“ a byla Dogony obývána předtím, než osídlili Bandiagarský útes. Podle

obývaná oblast je převážně zastoupena etnikem Malinků, jejichž hlavní obživou je rovněž zemědělství. I když Malinkové Dogony finančně podporují a zahrnují je i do rozhodovacích procesů, je otázkou, jak se tento vztah bude vyvíjet do budoucna, a to s ohledem na stále omezenější zdroje půdy (DW 2021).

Řada obyvatel logicky hledá útočiště v přílehlých vesnicích. V roce 2020 bylo v Mopti více než 131 150 IDPs, přičemž v oblasti Bandiagara neexistuje žádný uprchlický tábor. Lidé, kteří uprchli před násilím, tak bydlí buď ve školách, nebo jsou přijati cizími rodinami. Po otevření škol však řada z nich dočasné bydliště ztratila a je nucena žít v provizorních úkrytech, na polích či jeskynních. Řadě z nich se přitom nedostává základní lékařské péče, trpí podvýživou, nedostatkem pitné vody a hygieny (MSF 2020).

S ohledem na trendy migračních a demografických vzorců je tak možné, že konkurenční tlak na půdu se zvýší i v jiných částech země. Takovéto prostředí by pak islamisté mohli totožně využít pro šíření svých aktivit i do dalších regionů.

Jak jsme již uvedli, uzavření mírových dohod považujeme za elementární krok k udržení dlouhodobého mírového úsilí, nicméně neméně důležitým krokem je, aby byl zajištěn dohled nad jejich dodržováním. Podmínkou *sine qua non* pro ukončení konfliktu je posílení přítomnosti vojenských jednotek v regionu. Stát musí být garantem veřejné bezpečnosti a musí být pověřen výkonem legitimního politického násilí. Pokud tomu tak nebude, zůstanou komunity v boji proti islamistům osamocené a odkázané na vlastní ozbrojené milice, což může donekonečna roztáčet spirálu násilí. Bezpečnostní síly se také musí více zaměřit na eliminaci snadného oběhu ručních palných a lehkých zbraní ve společnosti.

Splnění této podmínky je naprosto zásadní pro další postupné kroky. Dalším takovým krokem je především nutnost odzbrojení a demilitarizace sebeobránných etnických skupin, jež je absolutním předpokladem pro dosažení stabilního míru, neboť pokud bojovníci zůstanou ozbrojeni, nemůže být v regionu zajištěna dlouhodobá stabilita. Tyto milice se však odmítají odzbrojit dobrovolně, a vláda

orálních historických pramenů se Dogoni v budoucnu měli do těchto oblastí navrátit zpět (DW 2021).

se pochopitelně vyhýbá nucenému odzbrojení, které by mohlo podnítit další konflikty (Crisis Group 2020: 31). Jak jsme již uvedli, odzbrojení milic musí předcházet posílení bezpečnostní situace v centrálním Mali. Té by vláda mohla dosáhnout i za pomoci nadnárodních aktérů, kteří by, kromě severních regionů, měli pozornost zaměřit i na tuto oblast. Řešením by mohlo být rozšíření mandátu stávajících operací a misí.

Proces demobilizace milicí s sebou samozřejmě nese řadu úskalí, spojených zejm. s asimilací bývalých bojovníků do společnosti. Zatímco vůdci milicí mohou být integrováni do politického procesu státu (někteří vlivní členové Dan Na Ambassagou byli zvoleni na poslancecké posty v komunálních volbách), v případě řadových bojovníků se situace zdá složitější. Kapacita ozbrojených složek Mali je omezená, a ne všichni bojovníci budou usilovat o začlenění v rámci civilního sektoru. Možností by bylo jejich umístění do místních bezpečnostních útvarů, avšak existuje riziko, že se tito bývalí členové milicí (v případě, že nebudou kontrolováni) budou dopouštět aktů bezpráví na místním obyvatelstvu (Crisis Group 2020: 32).

Vláda by také měla podpořit šíření komunikace a mediačního úsilí mezi lidry jednotlivých komunit, což by mohlo sloužit ke snížení napětí a eliminaci násilných konfliktů. K obdobným informačním výměnám v minulosti došlo mezi lídrem fulbských milicí Sékou Bollym a vůdcem dogonských milicí Dan Na Ambassagou Youssoufem Tolobem (Bolly, na základě varování informátora kontaktoval Toloba, jež pomohl chystaný útok zastavit (Ahmed 2019)).

Rovněž je nezbytné posílit úlohu státu, co se týče výkonu spravedlnosti. Stát musí začít efektivně vyšetřovat krádeže, zabíjení dobytka a další obdobné incidenty. Obdobně by stát měl zatýkat a stíhat osoby zodpovědné za násilí na civilním obyvatelstvu, což může být důležitým impulsem pro posílení právního státu a jeho legitimacy. Samozřejmě není možné *en bloc* stíhat veškeré zástupce milicí nebo všem udělit amnestii, ale stát by měl šetřit nejzávažnější excesy, kterými by vyslal podstatnou zpětnou vazbu (násilí a zvláště nebude tolerována) jak vůči obyvatelstvu, tak vůči ozbrojeným skupinám (Crisis Group 2020: 31).

Současně musí stát omezit mimosoudní represivní praktiky, kterými bez důkazů obviňuje a trestá etnické komunity, čímž pouze snižuje svoji autoritu a legitimitu vůči místnímu obyvatelstvu. Stíhat je samozřejmě nezbytné i rozsáhlé korupční praktiky, zvláště těch, jež se dotýkají vlastnictví a přístupu k půdě.

Po zajištění bezpečnosti musí stát opět začít vykonávat svoji funkci v oblasti správy věcí veřejných a zajistit výkon v oblasti veřejných služeb, jako je zdravotnictví, vzdělávání či zaměstnanost. Tam, kde se vinou džihádistů děti nemohou vzdělávat, musí být jejich opětovný návrat do školských zařízení vládní prioritou. Stát musí vybudovat takové možnosti, které výrazně omezí operační radius džihádistů pro nabírání nových rekrutů. Státní intervenční politiky v hospodářské oblasti by měly akcentovat i požadavky a potřeby pastevců, aby se necítili diskriminováni a marginalizováni vůči rolníkům. Pokud budou nadále rozšiřovány (preferovány) zavlažované oblasti pro zemědělství, čímž se nadále naruší pohyb pasteveckých stád, zvýší se i potenciál případných sporů mezi komunitami. Obdobně diskriminačně by mohly zapůsobit politiky, jež by upřednostňovaly usazení pastevců v určitém teritoriu.

Stát musí znovu vybudovat související infrastrukturu, jež byla poškozena islamistickým povstáním. Ta kromě sociálních vazeb vážně narušuje i ekonomiku státu, která závisí na svobodném pohybu obyvatel na tržiště, místa výkonu práce, vzdělávací instituce atd. Současně vláda musí včas reagovat na stále se prohlubující efekty klimatických změn, které mohou mít výrazný dopad na produktivitu zemědělství. Je nutné přijmout adekvátní opatření v oblasti managementu vodního hospodářství, aby se zabránilo masivní degradaci produktivní půdy. Jak jsme s odkazem na různé klimatické studie zmínili, zvýšené teploty způsobí větší výpar ze zemského povrchu do atmosféry, čímž se dále sníží dostupnost vodních a půdních zdrojů.

Náprava situace v oblasti držby půdy je obzvláště náročným úkolem. Stát by měl především zjednodušit a zeštíhlit legislativu, tak aby byla srozumitelná větší části populace. Pokud jsou právní předpisy složité a koncipované pouze pro omezený okruh specialistů, vytváří to hlubokou nerovnováhu mezi elitami (agropodnikateli) a venkovským obyvatelstvem. Jak podotýká Mousa Djiré, plně

vlastnictví venkovských zemí se koncentruje v rukou městské elity, a proto je nutné přemýšlet o bezpečnějších a demokratičtějších způsobech přístupu k vlastnictví půdy (Djiré 2007: 15).

Vláda musí hledat konsenzus k vyřešení existence právního pluralismu v oblasti držby půdy. Sjednocení výkladu práva je nezbytným předpokladem, jenž zamezí protichůdným názorům na vlastnictví půdy. Zde je především nutné, aby dialog o legislativní reformě byl konzultován všemi zúčastněnými stranami, což je předpoklad pro konstruktivní řešení sporů. Vláda by měla zlepšit koordinaci mezi jednotlivými útvary státní správy, s důrazem na technickou podporu decentralizovaným strukturám odpovědným za správu půdy (USAID: 2010: 28).

Řešením přitom nemůže být transformace zvykových práv na zcela nové pozemkové tituly, neboť taková práva jsou často kolektivní a někdy se vztahují k obrovským oblastem pokrytým mnoha zákonnými privilegii (právo držby, právo na kontrolu, právo na vyloučení, právo na užívání, dispoziční právo). Přeměna z obvyklých práv na plné vlastnické tituly bez odkazu na další platná práva (pastva v období sucha, koridory pro dobytek atd.), by nevyhnutelně vedly ke konfliktu (Djiré 2007: 15).

Závěry

Konflikt mezi Fulby a Dogony je nutné vnímat v širším kontextu (ne)legitimity a inherentní nedůvěry obyvatel vůči současnému malijskému státu a jeho institucím, jež má kořeny v období francouzské kolonizace. Ačkoliv je konflikt v současnosti v deeskalačním stadiu, před malijskou vládou stojí celá řada náročných výzev, které je nutné realizovat, jinak by konflikt mohl kdykoliv v budoucnu vypuknout znovu, třeba i s větší intenzitou. Především je třeba provést celou řadu institucionálních reforem, jak na místní, tak i státní úrovni, jež by zefektivnily chod správních orgánů a tím působily jako pozitivní stimul směrem k obyvatelstvu. Primárním úkolem však bude zajištění bezpečnostní stability, jež omezí tendence pastevců a rolníků brát spravedlnost do vlastních rukou.

Splnění těchto cílů je o to složitější, že Mali bylo během posledních devíti měsíců svědkem již dvou armádních převratů⁵⁶. Veškeré úkony, které byly spojeny s přechodem k demokraticky zvolené vládě, a jež byly vyjednány i za účasti zástupců ECOWASu, tak přišly vniveč (Melly 2021). Tato nejistota dopředu podkopává jakékoliv úsilí o úspěšnou reformu a konsolidaci státních institucí. Rozklad vnitřních struktur státu také není dobrou zprávou směrem k ukončení islamistického povstání, jež se dále rozšířilo i do sousední Burkiny Faso a Nigeru.

Není divu, že na rozdíl od událostí v roce 2020 byl aktuální převrat ostře odsouzen malijskými skupinami občanské společnosti, sankcemi pohrozila Evropská Unie, mimořádné setkání svolala OSN, možnost stažení vojáků ze země připustil i francouzský prezident Emanuel Macron (BBC 2021). Současně ECOWAS a Africká Unie pozastavily členství státu v jeho orgánech, a to s okamžitou účinností až do konce února roku 2022, kdy se mají uskutečnit demokratické volby (France 24 2021).

⁵⁶ Již podruhé uchopil moc plukovník Assimi Goïta, na jehož rozkaz byli zadrženi přechodný prezident Bah Ndaw a předseda vlády Moctar Ouana poté, co je obvinil z neplnění svých povinností a snahy sabotovat přechod státu směrem k demokracii (Melly 2021).

Diplomatický tlak nadnárodních aktérů je v této chvíli adekvátní reakcí na poslední události, nicméně jsme přesvědčeni, že například stažení francouzského kontingentu by nejen Mali, ale i celému západoafrickému regionu, příliš pozitiv nepřineslo. Naopak, zesílení úsilí nadnárodních aktérů a jejich zvýšené pomoci (nejen v oblasti bezpečnosti), považujeme za důležitý krok pro ukončení bezpečnostní krize v oblasti centrálního Mali.

Za současného stavu nelze očekávat, že malijská vláda bude, krom jiného, více bojovat s dopady klimatických změn, ačkoliv i to je jednou z nejpálčivějších výzev země. S ohledem na stěžejní funkci vnitrozemské delty Nigeru pro ekonomiku a živobytí řady obyvatel, se přijetí adekvátních opatření musí stát prioritou státu.

Stabilita tohoto ekosystému je navíc do budoucna ohrožena projekty hydroelektráren na řece Niger⁵⁷. Tyto projekty mohou významně přispět k hospodářskému růstu a snižování chudoby (zásobárny vody pro zavlažování, posilování energetické bezpečnosti) a budovat odolnost proti extrémním výkyvům počasí. Na druhou stranu může vybudování přehrad výrazně snížit průtok řeky v oblasti vnitrozemské delty, čímž může dojít k narušení celého ekosystému a tím i tradičních produkčních systémů. Takovýto scénář by mohl vyvolat nové konflikty o stále se tenčící zdroje produktivní půdy, nejen v této oblasti.

Je tedy otázkou, jakým způsobem zlepšit deficit efektivní správy věcí veřejných. Návrat k civilní vládě a svobodným demokratickým volbám je prvním nutným krokem, neboť stávající situace jen dále prohlubuje nedůvěru občanů ke státu a současně vyhovuje islamistickým skupinám, které na současném chaosu profitují.

⁵⁷ Jedná se o vodní díla Fomi v Guineji, Toussa v Mali a Kandadji v Nigeru (Ngalame 2013).

Do budoucna se jako řešení mj. nabízí posílení regionálních organizací (západoafrické integrace), jak navrhuje např. Seth Kaplan. Vytvoření silného nadnárodního útvaru by mohlo pomoci zlepšit vyhlídky západoafrických zemí, které trpí obdobnými problémy, jako je špatná správa věcí veřejných, korupce, nadměrné zaměření na represivní aparát atd. Větší kooperace zemí, zlepšení celních podmínek, výstavba mezistátní infrastruktury, můžou být pozitivním impulsem pro reformu věcí veřejných či komplementaritě regionálních ekonomik, a také zvýšení bezpečnostní stability (Kaplan 2006: 95).

I když i tento model má své určité limity a nevýhody (např. do jaké míry budou stávající elity ochotné delegovat své pravomoci ve prospěch nadnárodního orgánu), v současné situaci se jeví jako jedna z nejvhodnějších alternativ, jež by přispěla ke stabilizaci západoafrických státních institucí a pomohla omezit *modus operandi* islamistických organizací, příživujících etnické animozity mezi různými komunitami.

Prameny

- Ahmed, Baba. 2019. *Mali: Sékou Allaye Bolly, le commerçant peul qui voulait réintégrer les anciens jihadistes*. In Jeune Afrique. Dostupné na: <https://www.jeuneafrique.com/748486/politique/mali-sekou-allaye-bolly-le-commerçant-peul-qui-voulait-reintegrer-les-anciens-jihadistes/> (18. 6. 2021).
- ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project). Data použita pro analýzu násilných událostí v regionu Mopti v letech 2018–2020 a první čtyři měsíce roku 2021. Dostupné na: <https://acleddata.com/data-export-tool/> (12. 5. 2021).
- Al Jazeera. 2019. Mali in crisis: *The fight between the Dogon and Fulani*. Dostupné na: <https://www.aljazeera.com/program/in-the-field/2019/8/24/mali-in-crisis-the-fight-between-the-dogon-and-fulani> (25. 5. 2021).
- Bak, Mathias. 2020. *Mali: Overview of corruption and anti-corruption*. U4 Anti-Corruption Resource Centre, Chr. Michelsen Institute. Dostupné na: <https://www.u4.no/publications/mali-overview-of-corruption-and-anti-corruption-2020> (14. 5. 2021)
- Bashir, Hamdi. 2020. *Anti-Terrorism Challenges after the Military Coup D'état in Mali*. The Emirates Policy Center (EPC). Dostupné na: <https://epc.ae/brief/anti-terrorism-challenges-after-the-military-coup-detat-in-mali> (19. 5. 2021).
- BBC. 2021. *Macron threatens to withdraw French troops from Mali*. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-africa-57298015> (1. 6. 2021).
- BBC. 2020. *Mali violence: At least 40 killed in spate of violence*. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-africa-51511686> (25. 5. 2021).

- BBC. 2019. *Mali attacks: Protests held against jihadist violence*. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-africa-47834214> (5.6. 2020).
- BBC. 2019. *Mali attack: Behind the Dogon-Fulani violence in Mopti*. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-africa-47694445> (5. 6. 2020).
- BBC. 2015. *Mali hotel siege: Several killed in Sevare, four UN workers saved*. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-africa-33833363> (20. 5. 2021).
- Bertelsmann Stiftung. 2020. *The Transformation Index*. Bertelsmann Stiftung, 2020. Dostupné na: <https://www.bti-project.org/en/home.html?&cb=00000> (14. 5. 2021).
- Bodian, Mamadou, Tobie, Aurélien and Marendin, Myriam. 2020. *The Challenges of Governance, Development and Security in the Central Regions of Mali*. SIPRI Insights on Peace and Security. No. 2020/4 March 2020. Dostupné na: <https://www.sipri.org/sites/default/files/2020-04/sipriinsight2004.pdf> (12. 2. 2021).
- Brahm, Eric. 2003. *Conflict Stages*. Dostupné na: https://www.beyondintractability.org/essay/conflict_stages (1. 4. 2021).
- Britannica. 2021. *Dogon People*. Dostupné na: <https://www.britannica.com/topic/Dogon> (19. 5. 2021).
- Cabarello, Paula. 2014. *The Niger River Delta - a strategic asset in Africa's Sahel region*. Dostupné na: <https://blogs.worldbank.org/africacan/niger-river-delta-strategic-asset-africa-s-sahel-region> (2. 5. 2021).
- Cartier, Diana. 2013. *Mali Crisis: A Migration Perspective*. International Organisation for Migration. Dostupné na: https://www.iom.int/sites/default/files/migrated_files/What-We-Do/docs/Mali-Migration-Crisis_June-2013_EN.pdf (5. 5. 2021).

- Center for Strategic & International Studies. 2018. *Jama'at Nasr al-Islam wal Muslimin (JNIM)*. Dostupné na: <https://www.csis.org/programs/transnational-threats-project/terrorism-backgrounders/jamaat-nasr-al-islam-wal-muslimin> (4. 6. 2020).
- Centre fo Humanitarian Dialogue. 2020. *Redeployment of the State in Central Mali*. Dostupné na: https://www.hdcentre.org/wp-content/uploads/2020/06/MACE_Success-stories_community-platform_2020.web_EN.pdf (12. 5. 2021).
- Centre fo Humanitarian Dialogue. 2021. *Three Peace Agreements Signed between the Fulani and Dogon of the Area of Koro in Central Mali*. Dostupné na: <https://www.hdcentre.org/updates/three-peace-agreements-signed-between-the-fulani-and-dogon-of-the-area-circle-of-koro-in-central-mali/> (31. 5. 2021).
- Center for International Security and Cooperation. 2018. *Islamic State in the Greater Sahara*. Dostupné na: https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/islamic-state-greater-sahara#text_block_8364 (20. 5. 2021).
- CIA World Factbook. 2021. *Mali*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/mali/#environment> (2. 5. 2021).
- Cissokho, Robert. 2012. *Population en 2009 par Région de la république du Mali*. Institut National de la Statistique. Dostupné na: https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/Cartes_Population_mali.pdf (6. 5. 2021).
- Cobo, Beatriz de León. 2020. *The problem of the "ethnicity" of the self-defence militias in the Sahel, the main perpetrators of violence in Burkina Faso and Mali*. In Atalayar. Dostupné na: <https://atalayar.com/en/content/problem-ethnicity-self-defence-militias-sahel-main-perpetrators-violence-burkina-faso-and> (25. 5. 2021).

- Cotula, Lorenzo. 2007. *Changes in „Customary“ Land Tenure Systems in Africa*. IIED. Dostupné na: <https://pubs.iied.org/sites/default/files/pdfs/migrate/12537IIED.pdf> (25. 5. 2021).
- Crisis Group. 2021. *Sud-ouest du Niger: prévenir un nouveau front insurrectionnel*. Africa Report N°301. Dostupné na: <https://www.crisisgroup.org/fr/africa/sahel/niger/301-sud-ouest-du-niger-prevenir-un-nouveau-front-insurrectionnel> (21. 6. 2021).
- Crisis Group. 2020. *Reversing Central Mali's Descent into Communal Violence*. Africa Report N°293. Dostupné na: <https://www.crisisgroup.org/africa/sahel/mali/293-enrayer-la-communautarisation-de-la-violence-au-centre-du-mali> (31. 5. 2021).
- Crisis Group. 2020. *Burkina Faso: Stopping the Spiral of Violence*. Africa Report N°287. Dostupné na: <https://www.crisisgroup.org/africa/sahel/burkina-faso/287-burkina-faso-sortir-de-la-spirale-des-violences> (21. 6. 2021).
- Data Africa. 2021. *Mopti*. Dostupné na: <https://dataafrica.io/profile/mopti-mli> (18. 5. 2021).
- Djiré, Moussa. 2007. *Land registration in Mali – No land ownership for farmers?* IIED. Issue paper no. 144. Dostupné na: <https://pubs.iied.org/sites/default/files/pdfs/migrate/12538IIED.pdf> (25. 5. 2021).
- Drakenberg, Olof & Cesar, Emelie. 2013. *Mali Environmental and Climate Change Policy Brief-Final draft July 5th 2013*. Sida Helpdesk for Environment and Climate Change. Dostupné na: https://sidaenvironmenthelpdesk.se/digitalAssets/1724/1724712_mali-environmental-and-climate-change-policy-brief-final-draft.pdf (17. 5. 2021).

- Deutsche Welle (DW). 2016. *Militants kill 17 soldiers at military base in Mali*. Dostupné na: <https://www.dw.com/en/militants-kill-17-soldiers-at-military-base-in-mali/a-19413897> (21. 5. 2021).
- Deutsche Welle (DW). 2021. *Mali conflict: The Dogon find refuge on ancestral land*. Dostupné na: <https://www.dw.com/en/mali-conflict-the-dogon-find-refuge-on-ancestral-land/g-57167289> (31. 5. 2021).
- European Council on Foreign Relations (ECFR). 2019. *Mapping Armed Groups in Mali and the Sahel*. Dostupné na: https://ecfr.eu/special/sahel_mapping/katibat_macina (20. 5. 2021).
- Environmental Justice Atlas. 2016. *Fomi Dam for water diversion and hydropower, Guinea-Mali*. Dostupné na: <https://ejatlas.org/conflict/fomi-dam> (3. 5. 2021).
- Eurozprávy.cz. *Etnický masakr v Mali: Vláda snížila počet mrtvých, stopy vedou k džihádistům.* Zdroj: <https://eurozpravy.cz/zahranicni/afrika/260373-etnicky-masakr-v-mali-vlada-snizila-pocet-mrtvych-stopy-vedou-k-dzihadistum/> (9. 4. 2021)
- Floodlist. 2019. *Mali – Floods Destroy Hundreds of Homes*. Dostupné na: <http://floodlist.com/africa/mali-floods-august-2019> (17. 5. 2021).
- Food Security Cluster. 2019. *Mali – Assessing cropland abandonment in Mopti region with satellite imagery*. Dostupné na: https://fscluster.org/sites/default/files/documents/fscluster_mli_mopti_sateliteanalysis_23012020_eng.pdf (18. 5. 2021).
- France Diplomacy. 2019. *G5 Sahel Joint Force and the Sahel Alliance*. Dostupné na: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/security-disarmament-and-non-proliferation/crises-and-conflicts/g5-sahel-joint-force-and-the-sahel-alliance/> (4. 6. 2020).

- France 24. 2021. *West African bloc ECOWAS suspends Mali over coup*. Dostupné na: <https://www.france24.com/en/africa/20210530-west-african-bloc-ecowas-suspends-mali-from-its-institutions-after-coup> (1. 6. 2021).
- France 24. 2019. *At least 95 killed in attack on ethnic Dogon village in central Mali*. Dostupné na: <https://www.france24.com/en/20190610-scores-killed-attack-dogon-village-central-mali-sobane> (25. 5. 2021).
- Francis, David J. 2013. *The regional impact of the armed conflict and French intervention in Mali*. Norwegian Peacebuilding Resource Centre. Dostupné na: <https://www.files.ethz.ch/isn/163177/f18726c3338e39049bd4d554d4a22c36.pdf> (10. 5. 2021).
- Freedom House. 2020. *Freedom in the World 2020 – Mali*. Dostupné na: <https://freedomhouse.org/country/mali/freedom-world/2021> (25. 4. 2021).
- Frère, M. S. and Wilen, N. 2015. *INFOCORE Definitions: „Conflict phases”*. Bruxelles: ULB. Dostupné na: https://www.infocore.eu/wp-content/uploads/2016/02/def_conflict-phases.pdf (1. 4. 2021).
- Galudra G, Sirait M, Pasya G, Fay C, Suyanto, van Noordwijk M, and Pradhan U. 2010. *RaTA: A Rapid Land Tenure Assessment Manual for Identifying the Nature of Land Tenure Conflicts*. World Agroforestry Centre. Dostupné na: <https://www.unredd.net/documents/redd-papers-and-publications-90/other-sources-redd-papers-and-publications/safeguards-1/safeguards-and-social-impact-assessments-858/5663-rata-a-rapid-land-tenure-assessment-manual-for-identifying-the-nature-of-land-tenure-conflicts-5663.html?path=redd-papers-and-publications-90/other-sources-redd-papers-and-publications/safeguards-1/safeguards-and-social-impact-assessments-858> (2. 5. 2021).
- Gaye, Serigne-Bamba. 2018. *Conflicts between farmers and herders against a backdrop of asymmetric threats in Mali and Burkina Faso*.

- Friedrich-Ebert-Stiftung Peace and Security*. Dostupné na: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/fes-pscc/14174.pdf> (19. 5. 2021).
- Géhin, Leo. 2021. *War weapons like peanuts': Mali needs to make SALW proliferation a priority again*. *Group for Research and Information on Peace and Security*. Dostupné na: https://grip.org/wp-content/uploads/2021/03/INSIGHT_EC_2021-03-09_EN_LG-arms-proliferation-Mali-1.pdf (19. 5. 2021).
 - Government of the Netherlands – Ministry of Foreign Affairs. 2018. *Climate Change Profile Mali*. Dostupné na: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Mali_5.pdf (16. 5. 2021).
 - Gumba, Deo & Traore, Diakaria. 2020. *Mali's livestock theft is dangerously yoked with persistent insecurity*. In Enact Observer. Dostupné na: <https://enactafrica.org/enact-observer/malis-livestock-theft-is-dangerously-yoked-with-persistent-insecurity> (19. 5. 2021).
 - Hazen, Jennifer D. 2013. *Survival at stake: Violent land conflicts in Africa*. In: *Small Arms Survey 2013*. Dostupné na: <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/A-Yearbook/2013/en/Small-Arms-Survey-2013-Chapter-5-summary-EN.pdf> (4. 6. 2021).
 - Heidelberg Institute for International Conflict Research. *Methodology*: Dostupné na: <https://hiik.de/hiik/methodology/?lang=en> (28. 3. 2021).
 - Heidelberg Institute for International Conflict Research. *Conflict Barometer 2020*. Dostupné na: https://hiik.de/wp-content/uploads/2021/03/ConflictBarometer_2020_1.pdf (27. 3. 2021).
 - Honsová, Dagmar. 2007. *Evapotranspirace*. In *Příroda.cz*. Dostupné na: <https://www.priroda.cz/clanky.php?detail=922> (16. 5. 2021).

- Human Rights Watch. 2017. *Mali Conflict and Aftermath - Compendium of Human Rights Watch Reporting, 2012-2017*. Dostupné na: https://www.hrw.org/sites/default/files/supporting_resources/malicompendum0217.pdf (11. 5. 2021).
- Humansclimatechange.org. *Programme d'Appui à l'adaptation aux changements climatiques dans les communes les plus vulnérables des régions de Mopti et Tomboucto*. Dostupné na: <https://www.humansclimatechange.com/mali-expert-2> (16. 5. 2021).
- International Institute for Strategic Studies. *Armed Conflict Survey 2018*. Dostupné na: <https://www.iiss.org/publications/armed-conflict-survey/2018/armed-conflict-survey-2018> (30. 3. 2021).
- International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 2015. *Rapid tenure assessment Guidelines for post-disaster response planning*. Geneva. Dostupné na: https://www.ifrc.org/Global/Documents/Secretariat/Shelter/Rapid-Tenure-Assessment-Guidelines_EN.pdf (30. 4. 2021).
- International Organization for Migration. 2019. *Floods and Intercommunal Violence in Central Mali: Thousands of Displaced Persons Await Humanitarian Assistance*. Dostupné na: <https://www.iom.int/news/floods-and-intercommunal-violence-central-mali-thousands-displaced-persons-await-humanitarian> (17. 5. 2021).
- Joint IDP Profiling Service. *Mali Mopti – Profile at a glance*. Dostupné na: <https://reliefweb.int/report/mali/profile-glance-mopti-mali-2013> (5. 5. 2021).
- Jukl, Marek. 2020. *Ženevské úmluvy, obyčej a zásady humanitárního práva*. Český červený kříž. Dostupné na: <https://www.cervenkyriz.eu/files/files/cz/edicehnuti/Konvence20.pdf> (5. 4. 2021).

- Keenja, Eliaisa Marie. 2017. *Managing for Agricultural Results: Managing Farmer-Herder Conflicts in Tanzania*. From the African Community of Practice on Management for Development Results at the African Capacity Building Foundation. Dostupné na: <https://media.africaportal.org/documents/AfCoPCaseStudy075.pdf> (15. 4. 2021).
- Knoema. www.knoema.com. Dostupné na: <https://knoema.com/atlas/Mali/Mopti> (18. 5. 2021).
- Koop, Avery. 2021. *Mapped: The 25 Poorest Countries in the World*. In Visualcapitalist. Dostupné na: <https://www.visualcapitalist.com/mapped-the-25-poorest-countries-in-the-world/> (16. 5. 2021).
- Koop, Avery. 2021. *Mapping the World's Youngest and Oldest Countries*. In Visualcapitalist. Dostupné na: <https://www.visualcapitalist.com/worlds-youngest-and-oldest-countries/> (18. 5. 2021).
- Library of Congress – Federal Research Division. 2015. *Country Profile: Mali*. Dostupné na: <https://www.loc.gov/rr/frd/cs/profiles/Mali-new.pdf> (3. 5. 2021).
- Malo, Sebastien. 2019. *In Ethiopia, climate change leads herders to retrain as farmers*. Thomson Reuters Foundation. Dostupné na: <https://news.trust.org/item/20190212085134-6mky7/> (15. 4. 2021).
- Medecins Sans Frontieres. 2020. *Central Mali: no choice but to flee*. Dostupné na: <https://www.msf.org/central-mali-no-choice-flee> (1. 6. 2021).
- Melly, Paul. 2021. *Mali coup: Col Goïta seizes power – again*. In BBC News. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-africa-57255601> (1. 6. 2021).
- Mufeme, Edmore. 1999. *Land: Breaking bonds and cementing ties*. Dostupné na: <http://www.wcc-coe.org/wcc/what/jpc/echoes-16-05.html> (13. 4. 2021).

- Ministerstvo obrany. 2020. *Ministerstvo obrany podpořilo větší angažovanost evropských států v boji s teroristy v Sahelu*. Dostupné na: <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/ministerstvo-obrany-podporilo-vetsi-angazovanost-evropskych-statu-v-boji-s-teroristy-v-sahelu-220504/> (5. 6. 2020).
- Ministerstvo obrany. 2020. *Výcviková mise EU v Mali*. Dostupné na: <https://www.mise.army.cz/aktualni-mise/malli/malie/vycvikova-mise-evropske-unie-v-mali-224966/> (5. 4. 2021).
- Ngalame, Ntungwe Elias. 2013. *West Africa hopes new hydropower dams will cut poverty, climate risk*. In Thomson Reuters Foundation News. Dostupné na: <https://news.trust.org/item/20131217125940-0yqo5/> (2. 6. 2021).
- Nkosi, Z. 1999. *Spirituality, Land and Land Reform in South Africa*. Dostupné na: <http://www.wcc-coe.org/wcc/what/jpc/echoes-16-05.html> (13. 4. 2021).
- OCHA Services. 2021. *Peace agreement signed between the Fulani, Dafing and Dogon communities of the area ('Circle') of Bankass in central Mali*. Dostupné na: <https://reliefweb.int/report/mali/peace-agreement-signed-between-fulani-dafing-and-dogon-communities-area-circle-bankass> (31. 5. 2021).
- Rada Evropské Unie. 2019. *EUCAP Sahel Mali: mise prodloužena do 14. ledna 2021, přijat rozpočet ve výši 67 milionů eur*. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2019/02/21/eucap-sahel-mali-mission-extended-until-14-january-2021-budget-of-67-million-adopted/> (4. 6. 2020).

- Rada Evropské Unie. 2020. *Mise EUTM Mali: Rada prodloužila trvání výcvikové mise, rozšířila její mandát a navýšila rozpočet*. Dostupné na: <https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2020/03/23/eutm-mali-council-extends-training-mission-with-broadened-mandate-and-increased-budget/> (4. 6. 2020).
- Ramsar. Fact Sheet. *Inner Niger Delta*. Dostupné na: https://www.ramsar.org/sites/default/files/documents/library/wwd2004_rpt_mali_press_e.pdf (3. 5. 2021).
- RULAC: Rule of Law in Armed Conflicts. 2021. Dostupné na: <https://www.rulac.org/> (30. 3. 2021).
- Sahelien.com. 2017. *Mali: the new danger is the « Fulani question »*. Dostupné na: <https://sahelien.com/en/mali-the-new-danger-is-the-fulani-question/> (20. 5. 2021).
- Sahelien.com. 2017. *Mali: Youth unemployment in Mopti remains a source of insecurity in the region*. Dostupné na: <https://sahelien.com/en/mali-youth-unemployment-in-mopti-remains-a-source-of-insecurity-in-the-region/> (18. 5. 2021).
- Sangaré, Boukary. 2019. *Next steps as violence surges in central Mali*. Institute for Security Studies. Dostupné na: <https://issafrica.org/iss-today/next-steps-as-violence-surges-in-central-mali> (21. 5. 2021).
- Sarkees, Meredith R. 2010. *The Correlates of War Project. The COW Typology of War: Defining and Categorizing Wars (Version 4 of the Data)*. Dostupné na: <https://correlatesofwar.org/data-sets/COW-war/the-cow-typology-of-war-defining-and-categorizing-wars/view> (30. 3. 2021).
- Schmeier, Susanne. 2018. *Are water and conflict linked and what actually links them?* In: *Hypotheses*. Dostupné na: <https://flows.hypotheses.org/1801> (20. 4. 2021).

- The Broker. 2017. *Masters of the Land*. Dostupné na: <https://www.thebrokeronline.eu/masters-of-the-land-d40/> (19. 5. 2021).
- The Broker. 2015. *Youth unemployment in Mali: a magnet for criminals and terrorists*. Dostupné na: <https://www.thebrokeronline.eu/youth-unemployment-in-mali-a-magnet-for-criminals-and-terrorists/> (18. 5. 2021).
- The conversation. *Why land evokes such deep emotions in Africa*. Dostupné na: <https://theconversation.com/why-land-evokes-such-deep-emotions-in-africa-42125> (8. 4. 2021).
- The International Crisis Group. 2018. *Stopping Nigeria's Spiralling Farmer-Herder Violence*. Dostupné na: <https://www.crisisgroup.org/africa/west-africa/nigeria/262-stopping-nigerias-spiralling-farmer-herder-violence> (14. 4. 2021).
- Tobie, Aurélien. 2017. *Central Mali: Violence, Local Perspectives and Diverging Narratives*. Stockholm International Peace Research Institute. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep24459.pdf?refreqid=excelsior%3Aa4a5051db3409ced6c341c8377efe632> (10. 5. 2021).
- Transparency International. 2020. *Corruption Perceptions Index*. Dostupné na: <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/mli> (13. 5. 2021).
- United Nations. 2020. *Where we operate – Current Operations*. Dostupné na: <https://peacekeeping.un.org/en/mission/minusma> (4. 6. 2020).
- United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. 2020. *Profil humanitaire de la région de Mopti*. Dostupné na: https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/2020_ocha_mli_profile_humanitaire_mopti_20052020.pdf (2. 5. 2021).

- United Nations. *World Population Prospects 2019*. Dostupné na: <https://population.un.org/wpp/Download/Standard/Population/> (12. 4. 2021).
- United Nations Population Fund – West and Central Africa Regional Office. *Demography, Peace and Security in the Sahel – Case of Mali*. Dostupné na: https://wcaro.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/en_-_monographic_study_on_demography_peace_and_security_in_the_sahel_-_case_of_mali_1.pdf (6. 5. 2021).
- United Nations World Food Programs USA. 2017. *The First Climate Change Conflict*. Dostupné na: <https://www.wfpusa.org/articles/the-first-climate-change-conflict/> (19. 4. 2021).
- United Nations High Commissioner for Refugees – Česká republika. *Vnitřně přesídlené osoby – na útěku ve vlastní zemi*. Dostupné na: <https://www.unhcr.org/cz/92-czkomu-pomahamevnitrne-presidleni-uprchlici-html.html#> (6. 5. 2021).
- United Nations. *Security Council Establishes Peacekeeping Force for Mali Effective 1 July, Unanimously Adopting Resolution 2100 (2013)*. Dostupné na: <https://www.un.org/press/en/2013/sc10987.doc.htm> (28. 5. 2021).
- UN Habitat. 2009. *Land and Conflict – A Handbook for Humanitarians*. Dostupné na: https://postconflict.unep.ch/humanitarianaction/documents/02_03-04_03-08.pdf (20. 4. 2021).
- UNICEF. 2021. *Children in Mali – Mali's greatest resource is its children*. Dostupné na: <https://www.unicef.org/mali/en/children-mali> (18. 5. 2021).
- US Agency for International Development (USAID). 2013. *Land and Conflict – Land Disputes and Land Conflicts*. Dostupné na: https://www.land-links.org/wp-content/uploads/2013/06/USAID_Land_Tenure_Land_and_Conflict_Issue_Brief_1.pdf (25. 4. 2021).
- US Agency for International Development (USAID). 2010. *Mali Land Tenure Assesment Report*. Dostupné na: https://www.land-links.org/wp-content/uploads/2016/09/USAID_Land_Tenure_Mali_Assessment_Report.pdf (14. 5. 2021).

- Uppsala University. Department of Peace and Conflict Research. Dostupné na: https://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions/#tocjump_6527028156041959_9 (28. 3. 2021).
- Uppsala Conflict Data Program. *UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset Codebook1*. Dostupné na: <https://ucdp.uu.se/downloads/ucdpprio/ucdp-prio-acd-4-2016.pdf> (6. 4. 2021).
- Ursu, Anca-Elena. 2018. *Under the gun – Resource conflicts and embattled traditional authorities in Central Mali*. Netherlands Institute of International Relations ‘Clingendael’. Dostupné na: <https://www.clingendael.org/sites/default/files/2018-07/under-the-gun.pdf> (14. 5. 2021).
- Weng, Xiaoxue. 2015. *The rural informal economy – Understanding drivers and livelihood impacts in agriculture, timber and mining*. Natural Resources Group, IIED. Dostupné na: <https://pubs.iied.org/sites/default/files/pdfs/migrate/16590IIED.pdf> (24. 5. 2021).
- Wetlands International. *Will the Inner Niger Delta shrivel up due to climate change and water use upstream?* Dostupné na: <https://africa.wetlands.org/en/publications/will-inner-niger-delta-shrivel-due-climate-change-water-use-upstream/> (16. 5. 2021).
- Wikle, Thomas. 2016. *Living and Spiritual Worlds of Mali's Dogon People*. Dostupné na: <http://www.focusongeography.org/publications/articles/mali/index.html> (3. 5. 2021).
- Wordpress. 2013. *Fulani Tribe*. Dostupné na: <https://anth1102pkfgroup4.wordpress.com/> (19. 5. 2021).

Literatura

- Alao, Abiodun. 2007. *Natural Resources and Conflict in Africa – The Tragedy of Endowment*. University of Rochester Press. Dostupné na: https://www.personales.ulpgc.es/gdelgado.dgeo/Africa/docs/Natural-Resources_Conflict-Africa.pdf (21. 4. 2021).
- Benjaminsen, Tor A. 2008. *Farmer–Herder Conflicts, Pastoral Marginalisation and Corruption: A Case Study from the Inland Niger Delta of Mali*. *Geographical Journal*. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/229466686> (2. 5. 2021).
- Buhaug, Halvard & Uexkull, Nina. 2021. *Security implications of climate change: A decade of scientific progress*. *Journal of Peace Research* 2021, Vol. 58(1) 3–17. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/348849459_Security_implications_of_climate_change_A_decade_of_scientific_progress/link/603a075b299bf1cc26f42dc6/download (24. 5. 2021).
- Bob, Urmilla. *Land-related conflicts in Sub-Saharan Africa*. *African Journal on Conflict Resolution*. Vol 10 No 2 (2010) Dostupné na: <https://www.ajol.info/index.php/ajcr/article/view/63310> (8. 6. 2020).
- Bruce, John and Holt, Sally. 2011. *Land and Conflict Prevention*. University of Essex. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/301290273_Land_and_Conflict_Prevention (8. 6. 2020).
- Bukari, Kaderi Noagah & Kuusaana, Elias Danyi. 2018. *Impact of large-scale land holdings on Fulani pastoralists' livelihoods in Agogo Traditional Area of Ghana*. ScienceDirect. *Land Use Policy*. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/327871228_Impact_of_large-scale_land_holdings_on_Fulani_pastoralists%27_livelihoods_in_Agogo_Traditional_Area_of_Ghana (15. 4. 2021).

- Burke, Marshall B., Dykema, John and Satyanath, Shanker. 2009. *Warming Increases the Risk of Civil War in Africa*. Proceedings of the National Academy of Sciences 106(49):20670-4. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/40027398_Warming_Increases_the_Risk_of_Civil_War_in_Africa (19. 4. 2021).
- Carius, Alexander Dabelko, Geoffrey and Wolf Aaron. 2004. *Water, Conflict and Cooperation*. Environmental Change and Security Program – Issue 10, 60–66. Dostupné na: https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/publication/ecspr10_unf-caribelko.pdf (20. 4. 2021).
- Davidheiser, Mark & Luna, Aniuska M. 2008. *From Complementarity to Conflict: A Historical Analysis of Farmer-Fulani Relations in West Africa*. African Journal on Conflict Resolution 8(1). Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/265530006_From_Complementarity_to_Conflict_A_Historical_Analysis_of_Farmer-Fulbe_Relations_in_West_Africa (13. 4. 2021).
- Douma, Pyt. 2003. *The Origins of Contemporary Conflict – A Comparison of Violence in Three World Regions*. Netherlands Institute of International Relations. Dostupné na: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/20030900_cli_study18.pdf (5. 4. 2021).
- Drulák, Petr. 2008. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál.

- Fitzpatrick, R. G. J., Parker, D. J., Marsham, J. H. et al. 2020. *How a typical West African day in the future-climate compares with current-climate conditions in a convection-permitting and parameterised convection climate model*. *Climatic Change* 163, 267–296 (2020). Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/344406817_How_a_typical_West_African_day_in_the_future-climate_compares_with_current-climate_conditions_in_a_convection-permitting_and_parameterized_convection_climate_model (8. 4. 2021).
- Gedlu, Mesfin. 1998. *Subsaharská Afrika – problémy demokracie, nacionalismu a mezinárodních vztahů*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- Gleditsch, Nils Petter. 2015. *Armed Conflict and the Environment*. In: Nils Petter Gleditsch: Pioneer in the Analysis of War and Peace. SpringerBriefs on Pioneers in Science and Practice, vol 29. Dostupné na: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-03820-9_6#citeas (18. 4. 2021).
- Hadberg, Sten & Tengan, Alexis B. 2000. *Bonds and Boundaries in Northern Ghana and Southern Burkina Faso*. Uppsala Studies in Cultural Anthropology. Dostupné na: <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:67225/FULLTEXT01.pdf> (18. 4. 2021).
- Hampshire, Kate. 2004. Fulani. *Encyclopedia of Medical Anthropology* (pp. 656-664). Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/289612650_Fulani (18. 5. 2021).
- Hartman, Betsy. 2009. *Lines in the Shifting Sand: The Strategic Politics of Climate Change, Human Security and National Defense*. Hampshire College. Dostupné na: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.501.687&rep=rep1&type=pdf> (17. 4. 2021).

- Hussein, Karim, Sumberg, James, Seddon, David. 1999. *Increasing Violent Conflict between Herders and Farmers in Africa: Claims and Evidence*. Development Policy Review Vol. 17 (1999), 397–418. Dostupné na: <https://library.fes.de/libalt/journals/swetsfulltext/9632968.pdf> (12. 4. 2021).
- Homer-Dixon, Thomas. 1994. *Environmental Scarcities and Violent Conflict: Evidence from Cases*. International Security , Summer, 1994, Vol. 19, No. 1. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/2539147?refreqid=excelsior%3Ab3493f18f23a571db27c1fe68037464a&seq=1> (18. 4. 2021).
- Jeong, Ho-Won. 2008. *Understanding Conflict and Conflict Analysis*. Dostupné na: https://is.muni.cz/el/1423/podzim2015/MVZ208/um/59326109/Ho-Won_Jeong_Understanding_Conflict_and_Conflict_Analysis_2008.pdf (30. 3. 2021)
- Kaplan, Seth. 2006. *West African Integration: A New Development Paradigm?* Dostupné na: https://ciaotest.cc.columbia.edu/olj/twq/aut2006/06autumn_kaplan.pdf (21. 6. 2021).
- Klíma, Jan. 2012. *Dějiny Afriky – Vývoj kontinentu, regionů a států*. Praha: Lidové noviny.
- Levy, Marc A. 1995. *Is the Environment a National Security Issue?* International Security, Vol. 20, No. 2 (Autumn, 1995), pp. 35-6. Dostupné na: https://moodle.swarthmore.edu/pluginfile.php/87176/mod_resource/content/0/Environmental_Politics/Levy_Environment_Security_Issue.pdf (16. 4. 2021).

- Lund, Christian, Odgaard, Rie, Sjaastad, Espen. 2006. *Land Rights and Land Conflicts in Africa: A review of issues and experiences*. Danish Institute for International Studies. Dostupné na: https://pure.diis.dk/ws/files/68278/Land_rights_and_land_conflicts_in_Africa_a_review_of_issues_and_experiences.pdf (8. 4. 2021).
- Martinovský, Petr a Šmíd, Tomáš. 2013. *Přírodní zdroje a ozbrojené konflikty – aktuální trendy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Moritz, Mark. 2010. *Understanding Herder-Farmer Conflicts in West Africa: Outline of a Processual Approach*. The Ohio State University. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/277358041_Understanding_Herder-Farmer_Conflicts_in_West_Africa_Outline_of_a_Processual_Approach (14. 4. 2021).
- Mwikali, Winnifred. 2019. *Historical Causes of Farmer-Herder Conflict in Kitui East Sub County, Kenya, 1895-1963*. International Journal of Humanities Social Sciences and Education. Volume 6, Issue 12, December 2019, PP 55-64. Dostupné na: <https://www.arcjournals.org/pdfs/ijhsse/v6-i12/4.pdf> (15. 4. 2021).
- Nordås, Ragnhild & Gleditsch, Nils Petter. 2007. *Climate Change and Conflict*. Centre for the Study of Civil War (CSCW) at the International Peace Research Institute, Oslo (PRIO). Dostupné na: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.652.1099&rep=rep1&type=pdf> (20. 4. 2021).
- Nwakanma, Emmanuel & Boroh, Stanley E. 2019. *Demography of Conflict and the Herders-Farmers Crisis in Nigeria*. The Nigerian Journal of Sociology and Anthropology. Volume 17, No 2. Dostupné na: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/68982/ssoar-nigsoca-2019-2-nwakanma_et_al-

[Demography of Conflict and the.pdf?sequence=1&isAllowed=y&Inkname=ssoar-nigjsoca-2019-2-nwakanma_et_al-](#)

[Demography of Conflict and the.pdf](#) (14. 4. 2021).

- Nwangwu, Chikodiri & Enyiazu, Chukwuemeka. 2019. *Nomadic Pastoralism and Human Security: Towards a Collective Action against Herders-Farmers Crisis in Nigeria*. Working Paper. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/335339488_Nomadic_Pastoralism_and_Human_Security_Towards_a_Collective_Action_against_Herders-Farmers_Crisis_in_Nigeria (14. 4. 2021).
- Nyukuri, Elvin. 2006. *Women, Land and Resource Conflicts – Policy Implications and Interventions in Kenya*. African Centre for Technology Studies. Dostupné na: https://media.africaportal.org/documents/GenderBook_1.pdf (28. 4. 2021).
- Prouza, Jan. 2021. *Konflikt mezi pastevcí farmáři v západní Africe: předobraz budoucích vnitrostátních konfliktů v subsaharské Africe? Ústav mezinárodních vztahů*. Praha. Dostupné na: https://www.dokumenty-iir.cz/PolicyPapers/2021/PP_Prouza_Zapadni_Afrika_21.pdf (8. 4. 2021).
- Ramsbotham, Oliver, Woodhouse, Tom, Miall, Hugh. 2011. *Contemporary Conflict Resolution – The prevention, management and transformation of deadly conflicts*. Dostupné na: https://www.academia.edu/2272327/Contemporary_conflict_resolution (14. 4. 2021).
- Rudincová, Kateřina. 2017. *Desiccation of Lake Chad as a cause of security instability in the Sahel region*. *GeoScape* 11 (2). Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/322295821_Desiccation_of_Lake_Chad_as_a_cause_of_security_instability_in_the_Sahel_region (20. 4. 2021).

- Sidibé, Kalilou. 2012. *Security Management in Northern Mali: Criminal Networks and Conflict Resolution Mechanisms*. Institute of Development Studies. Research Report Vol 2012 No 77. Dostupné na: <https://www.ids.ac.uk/download.php?file=files/dmfile/RR77.pdf> (4. 6. 2020).
- Smith, Dan. 2004. *Trends and Causes of Armed Conflict*. Berghof Research Center for Constructive Conflict Management. Dostupné na: <https://berghof-foundation.org/library/trends-and-causes-of-armed-conflict> (6. 4. 2021).
- Stojar, Richard. 2017. *Typology and Analysis of Armed Conflicts*. In *Vojenské rozhledy*. Dostupné na: <https://www.vojenskerozhledy.cz/en/kategorie-clanku/ozbrojene-konflikty/typologie-a-analyza> (30. 3. 2021).
- Tesař, Filip. 2007. *Etnické konflikty*. Praha: Portál.
- Tomšík, Karel a Smutka, Luboš. 2016. *Position of Agriculture in Sub-Saharan GDP Structure and Economic Performance*. In *Agris On-line Papers in Economics and Informatics*. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/281924736_Position_of_Agriculture_in_Sub-Saharan_GDP_Structure_and_Economic_Performance (9. 4. 2021).
- Waisová, Šárka. 2005. *Řešení konfliktů v mezinárodních vztazích*. Praha: Portál.
- Wehrmann, Babette. 2017. *Understanding, preventing and solving land conflicts - A practical guide and toolbox*. Dostupné na: <https://www.foncier-developpement.fr/publication/understanding-preventing-and-solving-land-conflicts-a-practical-guide-and-toolbox/> (15. 4. 2021).

- Woodhouse, Tom and Duffey, Tamara. 2008. *Peacekeeping and International Conflict Resolution*. Peace Operations Training Institute. Dostupné na: <https://tigurl.org/images/tiged/docs/activities/1185.pdf> (26. 3. 2021)
- Záhořík, Jan. 2012. *Ohniska napětí v postkoloniální Africe*. Praha: Karolinum.